

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland
Jaarverslag 2019

Inhoud

Kerncijfers per 31 december 2019.....	5
Bestuursverslag	7
Karakteristieken van het Fonds	7
Verslag over het boekjaar.....	14
Financiële paragraaf.....	22
Beleggingenparagraaf	29
Pensioenparagraaf	34
Risicoparagraaf	37
Actuariële paragraaf	44
Toekomstparagraaf/Vooruitblik 2020	46
Rapportage Raad van Toezicht	48
Reactie Bestuur op verslag Raad van Toezicht	52
Verslag Verantwoordingsorgaan	53
Reactie Bestuur op verslag VO.....	58
Jaarrekening	59
Balans per 31 december 2019.....	60
Staat van baten en lasten over 2019	61
Kasstroomoverzicht over 2019	62
Toelichting behorende tot de jaarrekening.....	63
Overige gegevens	98
Actuariële verklaring.....	99
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	101
Bijlagen	108
Bijlage 1: Personalialia.....	109
Bijlage 2: Benchmarks per beheerder.....	111
Bijlage 3: Code Pensioenfondsen.....	112

Kerncijfers per 31 december 2019

<i>(bedragen zijn in duizenden euro's)</i>	2019	2018	2017	2016	2015
Aantal deelnemers					
<i>Actieve deelnemers (incl. Arbeidsongeschikten)</i>	1.949 (48)	1.772 (51)	1.605 (51)	1.615 (53)	1.678 (51)
<i>Pensioengerechtigde deelnemers</i>	1.833	1.761	1.664	1.626	1.655
<i>Gewezen deelnemers</i>	1.403	1.421	1.452	1.447	1.347
<i>Totaal aantal deelnemers</i>	5.185	4.954	4.721	4.688	4.680
Reglement variabelen					
<i>Indexatie actieven per (1 januari) Middelloon (in %)1)</i>	0,35%	0,14%	0,00%	0,00%	0,00%
<i>Indexatie inactieven per (1 januari) Middelloon (in %)1)</i>	0,35%	0,14%	0,00%	0,00%	0,00%
Pensioenuitvoering					
<i>Feitelijke premie 2)</i>	25.123	23.228	23.159	22.451	23.441
<i>Zuivere kostendekkende premie</i>	35.057	32.577	32.486	28.600	26.067
<i>Kostendekkende / gedempte premie</i>	20.529	20.164	20.154	19.367	22.484
<i>Pensioenuitvoeringskosten</i>	1.014	1.155	1.129	1.203	1.239
<i>Pensioenuitkeringen</i>	33.200	31.235	30.253	29.444	29.415
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
<i>Pensioenvermogen</i>	1.617.360	1.320.611	1.374.649	1.335.047	1.227.461
<i>Premie-egalisereserve 3)</i>	5.000	5.000	5.000	3.084	n/a
<i>Voorziening pensioenverplichtingen</i>	1.418.983	1.242.310	1.217.482	1.234.744	1.139.246
<i>Aanwezige dekkingsgraad</i>	114,0%	106,3%	112,9%	108,1%	107,7%
<i>Beleidsdekkingsgraad</i>	110,7%	112,1%	111,4%	105,6%	109,0%
<i>Vereiste dekkingsgraad o.b.v. werkelijke beleggingsmix</i>	121,8%	121,3%	123,8%	118,2%	119,5%
<i>Vereiste dekkingsgraad o.b.v. strategische beleggingsmix</i>	121,7%	122,2%	123,8%	119,4%	119,6%
Beleggingsportefeuille 6)					
<i>Vastgoedbeleggingen</i>	154.118	123.209	135.647	111.307	94.371
<i>Aandelen</i>	592.447	445.302	501.371	415.715	397.223
<i>Vastrentende waarden</i>	867.110	742.798	726.907	673.995	641.593
<i>Derivaten 4)</i>	64.501	33.026	25.857	102.026	65.523
<i>Overige beleggingen</i>	7.546	5.755	8.350	113.768	79.053
<i>Liquide middelen</i>	2.386	1.905	310	498	1.628
<i>Totaal beleggingen 4)</i>	1.688.108	1.351.995	1.398.442	1.417.309	1.279.391

<i>(In duizenden euro's)</i>	2019	2018	2017	2016	2015
Beleggingsresultaten					
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>	30.097	31.826	24.486	27.106	24.983
<i>Indirecte beleggingsopbrengsten</i>	274.383	-66.454	24.372	94.395	5.097
<i>Vermogensbeheerkosten</i>	-3.478	-3.205	-2.452	-2.538	-1.917
<i>Totaal inclusief waarde wijzigingen</i>	301.002	-37.833	46.407	118.963	28.163
<i>Totaal beleggingsrendement (in %) 5)</i>	23,1%	-2,5%	3,6%	9,9%	2,5%
<i>Totaal beleggingsrendement (in %) (unhedged)</i>	24,2%	-1,0%	4,8%	6,3%	5,3%
<i>Benchmark (in %) (unhedged)</i>	23,0%	-0,9%	4,4%	6,5%	4,3%

Tabel 1

- 1) Per 1-1-2019 is aan actieven in de middelloonregeling en aan inactieven onder middelloon een toeslag verleend van 0,35%. Deze toeslagen zijn verwerkt in de technische voorziening en dekkingsgraad per 31 december 2018.
- 2) De feitelijke premie is exclusief de inkoopsum VXOP voor deelnemers uit geboortjaar 1959 van EUR 2.068. Voor de opbouw van de feitelijke, kostendekkende en gedempte kostendekkende premie verwijzen wij naar paragraaf 1.5 van de toelichting bij de jaarrekening.
- 3) De Premie-egaliseringsreserve vormt geen onderdeel van de algemene algemene reserve en wordt niet meegenomen bij de berekening van de dekkingsgraad.
- 4) De beleggingen zijn exclusief de derivaten met een negatief saldo van EUR 18.685.
- 5) Totaal beleggingsrendement betreft het rendement inclusief het effect van valuta afdekking en LDI-portefeuille (de LDI portefeuille bestaat uit swaps en langlopende obligaties).
- 6) De beleggingsportefeuille is op basis van look through.

Bestuursverslag

Karakteristieken van het Fonds

Profiel

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland (hierna: het Fonds), statutair gevestigd aan Zuidelijke Havenweg 40 7554 RR te Hengelo (Overijssel) is opgericht op 1 oktober 1948. De laatste statutenwijziging was op 20 december 2018. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41027030. Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de koepelorganisatie de Pensioenfederatie (de overkoepelende organisatie van ondernemingspensioenfonds, bedrijfstakpensioenfonds en beroepspensioenfonds).

Het Fonds is verantwoordelijk voor het zorgdragen voor de pensioenaanspraken die in het kader van de collectieve pensioenregeling van Thales Nederland B.V. zijn toegezegd. De collectieve pensioenregeling is bestemd voor medewerkers van Thales Nederland B.V. en gelieerde ondernemingen.

Missie

Het Fonds voert als zelfstandig pensioenfonds de pensioenregeling uit die tussen de sociale partners is overeengekomen. Dat doen we op een economisch verantwoorde en transparante manier. We zetten het belang van onze (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden voorop en houden ze zo duidelijk en volledig mogelijk op de hoogte van ontwikkelingen rond hun pensioen.

Visie

Bij het Fonds draait het om de deelnemers, ook als deze met pensioen gaan of naar een ander bedrijf vertrekken. Hun belang – een goede oudedagsvoorziening – is onze opdracht. Daarom streven we naar een optimaal financieel rendement zonder onze maatschappelijke verantwoordelijkheid uit het oog te verliezen. We willen zo begrijpelijk mogelijke informatie verstrekken zodat (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden ook zelfstandig kunnen bepalen waar ze aan toe zijn.

Strategie

Het Fonds zet in op continuïteit en koersvastheid. Het Bestuur heeft continue aandacht voor de communicatie met de (gewezen) deelnemers en de pensioengerechtigden en voor het beleggingsbeleid en de resultaten hiervan. Hiervoor heeft zij een communicatie-, Governance, Risk & Compliance en een beleggingsadviescommissie ingesteld. De effectiviteit van het beleid wordt voortdurend gemonitord en bekeken door het Bestuur in samenwerking met het (interne) verantwoordingsorgaan en een externe raad van toezicht. Het verantwoordingsorgaan wordt onder andere als klankbord én als kweekvijver voor het Bestuur gezien.

Beleid en verantwoording

Het Fonds geeft uitvoering aan de overeengekomen pensioenregeling en het pensioenreglement. Deze uitvoering bestaat uit het beleggen van het beschikbare vermogen, het verstrekken van uitkeringen en het informeren van belanghebbenden. Hiertoe wordt voor 5.185 deelnemers, gewezen deelnemers/slapers en gepensioneerden eind 2019 circa 1.617 miljoen euro belegd.

In de uitvoeringsovereenkomst zijn afspraken gemaakt over de beleidsruimte van het Bestuur. Het Bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt de regie over de werkzaamheden van het Fonds.

In de Actuarieel Beleidstechnische Nota (ABtN) zijn de opzet van het Fonds, de visie op risico en wijze van uitvoering gedocumenteerd. Onderdeel van het beleid is een noodprocedure waarin is beschreven hoe het Fonds omgaat met de besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure is als bijlage bij de ABtN opgenomen.

Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het Bestuur als geheel is dat hij/het handelt in het belang van alle belanghebbenden van het Fonds, rekening houdend met de

korte- en langetermijneffecten van maatregelen. De overwegingen die het Bestuur maakt bij besluiten worden in de notulen van de bestuursvergaderingen vastgelegd. Het Bestuur weegt in zijn besluitvorming de adviezen van het verantwoordingsorgaan mee. Verder worden jaarlijks de aanbevelingen vanuit de raad van toezicht beoordeeld en geadresseerd.

Ten minste éénmaal per jaar, en wel binnen zes maanden na afloop van het boekjaar, wordt door het Bestuur een informatiebijeenkomst georganiseerd. Voor deze vergadering zijn alle deelnemers en pensioengerechtigden uitgenodigd.

Kenmerken Pensioenregeling

De pensioenregeling van Thales Nederland B.V. heeft per 31 december 2019 de volgende kenmerken:

Pensioenregeling 2019	
Pensioensysteem	Middelloodregeling
Pensioenleeftijd	68 jaar
Pensioengevend salaris	Jaarsalaris + vakantietoeslag
Maximum pensioengevend salaris	€ 107.593,-
Toeslagverlening	Voor actieven en gepensioneerden conform CPI afgeleid
Franchise	€ 14.554,-
Pensioengrondslag	Pensioengevend salaris minus franchise
Opbouwpercentage	1.875%
Partnerpensioen	70% van bereikbaar ouderdompensioen, waarvan 20% op risicobasis
Wezenpensioen	14% van bereikbaar ouderdompensioen
Premie	27,1%
Werknemersbijdrage	40% van premie
Werkgeversbijdrage	60% van premie

Tabel 2

Naast de bovenstaande pensioenregeling voert het Fonds ook een VPL-regeling uit zoals overeengekomen met de sociale partners. Deze VPL-regeling geldt voor degenen die op 31 december 2005 deelnemer waren en geboren zijn in de periode 1 januari 1959 tot 1 januari 1973 en die aan de voorwaarden voor deze regeling voldoen.

De VPL-rechten voor de geboortejaren 1950 tot en met 1958 zijn reeds ingekocht.

Alle VPL gelden en verplichtingen zijn gescheiden van de overige pensioen gelden en verplichtingen.

Voor het pensioengevend salaris boven €107.593,- wordt een bruto toeslag uitgekeerd door Thales Nederland. Dit geld kan (gedeeltelijk) ingezet worden voor een netto pensioenregeling bij Aegon. De maximale jaarlijkse inleg voor de netto pensioenregeling is afhankelijk van een staffel, die met de leeftijd hoger wordt.

Dispensatie van het Bedrijfstakpensioenfonds voor de Metalekro

Thales Nederland B.V. is onder bepaalde voorwaarden vrijgesteld van deelname aan de regeling van het Bedrijfstakpensioenfonds Metalekro (PME). Eén van deze voorwaarden is dat de Thales-regeling minstens gelijkwaardig moet zijn aan de PME-regeling. Dit geldt tevens voor het indexatiebeleid dat, bij PME en bij het Fonds, mede afhankelijk is van de dekkingsgraad. Toetsing van de dispensatie door PME vindt periodiek plaats. Thales Nederland volgt de bewegingen in de bedrijfstak als het gaat om de inhoud van de pensioenregeling en bijvoorbeeld de hoogte van het opbouwpercentage.

De regeling van Thales is derhalve in lijn met de regeling binnen de Metalekro. De pensioenregeling past binnen het fiscaal geldende kader.

Ontwikkelingen in deelnemers

In onderstaande tabel is een mutatieoverzicht opgenomen met de ontwikkelingen in het deelnemersbestand.

	Actieven	Arbeids- ongeschikt	Slapers	Ingegaan OP/NP	Ingegaan WZP	Ingegaan AOP	Totaal
Aantal deelnemers ultimo 2017	1.554	51	1.452	1.649	15		4.721
Indiensttredingen en waardeoverdrachten	247						247
Uitdiensttredingen en waardeoverdrachten	-57		18				-39
Pensionering	-19		-42	92	4		35
Overlijden	-4	0	-1	-40			-45
Overige mutaties			-6		-5		-11
Aantal deelnemers ultimo 2018	1.721	51	1.421	1.701	14	46	4.954
Indiensttredingen en waardeoverdrachten	280	0	-27	0	0	0	253
Uitdiensttredingen en waardeoverdrachten	-131	0	130	0	0	-1	-2
Pensionering	-5	0	-80	85	0	0	0
Overlijden	-3	-1	-7	-5	1	0	-15
Overige mutaties	39	-2	-34	-9	-1	2	-5
Aantal deelnemers ultimo 2019	1.901	48	1.403	1.772	14	47	5.185

Tabel 3

Tot 2019 werden de ingegane arbeidsongeschiktheidspensioenen niet in deze tabel opgenomen. Vanaf 2019 worden deze pensioenen voor de volledigheid wel opgenomen.

Organisatie

Bestuur

De samenstelling van het Bestuur is als volgt:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Lid sinds	Einde zittingsduur
Dhr. D.J.H. de Bruijn	Voorzitter	Werkgever	16 februari 2012	juni 2024
Dhr. J.H.E. Soepenber	Vice-voorzitter	Werkgever	1 maart 2008	juni 2022
Dhr. G.J. Mulders	Penningmeester	Werkgever	18 maart 1992	juni 2020
Dhr. P.M. Dekker	Secretaris	Deelnemers	22 juni 2004	juni 2022
Dhr. E.C. Weening	Lid	Deelnemers	5 juli 2019	juni 2020
Dhr. S.C.A. Tijhuis	Lid	Pensioengerechtigden	1 januari 2017	juni 2024

Tabel 4

Per 5 juli 2019 is de heer E.R. Stolp vervroegd afgetreden in verband met pensionering. De heer E.C. Weening is per dezelfde datum benoemd tot bestuurslid namens werknemers voor de resterende termijn.

Volgens het rooster van aftreden zullen de heer Mulders en de heer Weening aftreden per juni 2020. Beiden zijn terstond herbenoembaar.

Het Bestuur van het Fonds bestaat uit zes leden: drie vertegenwoordigers van de werkgever, twee vertegenwoordigers van de deelnemers en één vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden. Verdere gegevens van de bestuursleden, inclusief eventuele nevenactiviteiten, zijn opgenomen in bijlage 1.

De drie leden van werkgeverszijde worden benoemd door het Bestuur op voordracht van de directie van Thales Nederland B.V. De twee leden van deelnemerszijde worden benoemd door het Bestuur op voordracht van de Centrale Ondernemingsraad.

Een lid wordt benoemd door het Bestuur na verkiezingen onder alle pensioengerechtigden op basis van het door het Bestuur vastgestelde verkiezingsreglement. Alle bestuursleden zijn benoemd voor een periode van zes jaar en zijn terstond herbenoembaar.

Het Bestuur heeft een deel van de werkzaamheden uitbesteed. Dit betreft de pensioenadministratie en vermogensbeheer. Uitgangspunt is dat het Bestuur, conform de eisen van de Pensioenwet, verantwoordelijk blijft voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

Het Bestuur heeft bevoegdheden conform de statuten en reglementen van het Fonds, in overeenstemming met de vastlegging in de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABtN).

Pensioenbureau

De beleidsvoorbereiding en de beleidsuitvoering worden verzorgd door het pensioenbureau. De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst bij Thales Nederland B.V. De besluitvorming omtrent het door de Stichting te voeren beleid inzake de dagelijkse uitvoering van haar werkzaamheden, wordt bepaald door tenminste twee bestuursleden tezamen.

Het pensioenbureau bestaat uit de volgende medewerkers:

Dhr. S.G.B. Heemskerk, manager van het pensioenfonds

Mw. D.A.B. Buijnsters

Mw. L. Katalanc-Bulut

Mw. M.A.A. Timmers-Bossink

Dhr. M. Harperink

Mevrouw Timmers-Bossink is per 1 april 2020 uit dienst getreden. Er is geen vacature ontstaan, de overige medewerkers hebben hun contracturen uitgebreid om de vrijgevallen werkzaamheden binnen het team uit te kunnen voeren.

Uitvoering pensioenbeheer en vermogensbeheer

De pensioenadministratie van het Fonds wordt uitgevoerd door Centric Pension & Insurance Solutions (hierna: Centric PAIS). Met Centric PAIS zijn service level agreements gesloten.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door twee externe vermogensbeheerders: NN Investment Partners (hierna: NN IP) en BlackRock Netherlands B.V. (hierna: BlackRock). Met de vermogensbeheerders zijn overeenkomsten afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. Ter controle van performance rapportages en beleggingsadministratie is een contract gesloten met CACEIS (voorheen KAS BANK).

Met de vermogensbeheerders zijn concrete afspraken rondom vergoedingen gemaakt. In het bestuursverslag doet het Bestuur verslag van de kosten van uitbesteding.

Dagelijks bestuur

Het dagelijks bestuur overlegt tweewekelijks en wordt ondersteund door de manager van het Pensioenfonds. Alle (operationele) besluiten worden genomen door het gehele Bestuur.

Het dagelijks bestuur bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

Dhr. D.J.H. De Bruijn, voorzitter

Dhr. J.H.E. Soepenber

Dhr. S.G.B. Heemskerk (pensioenbureau)

Beleggingsadviescommissie

Het Bestuur laat zich met betrekking tot het vermogensbeheer terzijde staan door een beleggingsadviescommissie. Deze beleggingsadviescommissie bestaat uit twee vertegenwoordigers van het Bestuur (één van werkgeverszijde en één van werknemerszijde), met als belangrijkste taken het monitoren van de vermogensbeheerders, het adviseren over beleggingsaangelegenheden in brede zin, en het uitvoeren van het beleggingsplan. De beleggingsadviescommissie wordt bijgestaan door een extern adviseur en ondersteund door de manager van het Pensioenfonds. Iedere maand wordt het Bestuur geïnformeerd door de vermogensbeheerders over de ontwikkeling van en de resultaten uit belegd vermogen. Blackrock Solutions toetst periodiek de invulling van de beleggingsportefeuille op strategisch niveau en geeft het Fonds strategisch advies over de totale balans (inclusief het rente afdekkingsbeleid).

De samenstelling van de beleggingsadviescommissie zorgt ervoor dat de beleggingsontwikkelingen goed kunnen worden geanalyseerd en de uitvoering door de vermogensbeheerders kritisch kan worden gezien. De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund vanuit het pensioenbureau.

De beleggingsadviescommissie heeft ultimo boekjaar de volgende samenstelling:

Dhr. G.J. Mulders, voorzitter

Dhr. P.M. Dekker

Dhr. A.H. Wouters (extern adviseur)

Dhr. S.G.B. Heemskerk (pensioenbureau)

Dhr. M. Harperink (pensioenbureau)

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie heeft als taak om het Bestuur te adviseren over communicatie, in brede zin, aan alle deelnemers. Dit betreft onder meer de 'vertaling' van het pensioenreglement, communicatie over toeslagverlening, het uniform pensioenoverzicht (UPO), de website en andere uitingen. De communicatie commissie bestaat uit twee bestuursleden en wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau.

De Communicatiecommissie bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden:

Dhr. E.C. Weening, voorzitter

Dhr. J.H.E. Soepenber

Mw. D.A.B. Buijnsters (pensioenbureau)

Governance, Risk & Compliance commissie

Per 1 januari 2019 heeft het Bestuur een Governance, Risk & Compliance commissie (hierna: GRC-cie) ingesteld om het Bestuur te informeren en adviseren over het risicomanagement beleid en het risicomanagementproces. Het risicomanagement ziet toe op zowel strategische als operationele risico's waar een pensioenfonds aan blootgesteld is alsook op het normenkader dat door het Bestuur is vastgesteld. De GRC-cie bestaat uit één bestuurslid, welke ook de sleutelfunctiehouder is. De GRC-cie wordt ondersteund door twee risicomangers (vervullers).

De Governance, Risk & Compliance commissie heeft ultimo boekjaar de volgende samenstelling:

Dhr. S.C.A. Tijhuis, voorzitter, tevens sleutelfunctiehouder risicobeheer

Mw. L. Katalanc-Bulut, risicomanager (vervuller)

Dhr. M. Harperink, risicomanager (vervuller)

Raad van toezicht

Per 22 januari 2019 heeft het Bestuur een raad van toezicht (hierna: RvT) ingesteld, deze vervangt de Visitatiecommissie. De statuten van het Fonds zijn hier op aangepast. De RvT heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het Bestuur en op de algemene gang van zaken in de Stichting. De RvT stelt zich op als gesprekspartner van het Bestuur. Zij vervult haar toezichtstaak zodanig dat het bijdraagt aan een effectief en slagvaardig functioneren van het Fonds en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering door het Fonds.

De RvT is ultimo boekjaar samengesteld uit drie externe deskundigen:

Dhr. H.J.J. Debrauwer, voorzitter

Dhr. P. Priester

Mw. K. Nauta

Het volledige reglement RvT, met een beschrijving van de taken en verantwoordelijkheden van het toezichtorgaan is opgenomen op de website van het Fonds.

In dit bestuursverslag legt de RvT verantwoording af over de uitvoering van de taken en uitoefening van de bevoegdheden.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan (hierna: VO) bestaat uit een vertegenwoordiging namens actieve deelnemers, pensioengerechtigden en de werkgever.

Volgens de Pensioenwet dient het VO een oordeel te geven over:

- Het handelen van het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds Thales Nederland.
- Het door het Bestuur uitgevoerde beleid in het verslagjaar.
- Beleidskeuzes van het Bestuur die op de toekomst betrekking hebben.

Het VO bestaat ultimo boekjaar uit de volgende leden;

Dhr. R. Suidgeest en mw. E.R. Schuring; lid namens de werkgever

Dhr. J.H. van Deemter en dhr. J.F.M. van den Bosch; lid namens de werknemers

Dhr. O. van der Zeeuw en dhr. J. van Rijn; lid namens de pensioengerechtigden

De verantwoording die het bestuur aan het VO aflegt is onderdeel van de jaarverslagcyclus en in dat kader wordt ook het formele overleg gevoerd tussen Bestuur en VO. In dit bestuursverslag doet het VO verslag van haar werkzaamheden.

Compliance Officer

De Compliance Officer van het Fonds ultimo boekjaar is de heer P.C.C. Zomers, Program Manager bij Thales Nederland B.V. De Compliance Officer oefent het algemene toezicht uit op de naleving van de gedragscode en andere compliance aspecten. Hij is onafhankelijk van het Bestuur en rapporteert periodiek zijn bevindingen aan het Bestuur.

Diversiteit Bestuur en overige gremia

Het Bestuur vindt diversiteit in het Bestuur en andere organen van belang in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds.

De onderstaande tabel bevat de diversiteitsverdeling van het Bestuur en de andere gremia per 31 december 2019:

Orgaan	Geslachtsdiversiteit		Leeftijddiversiteit	
	man	vrouw	<40 jaar	>40 jaar
Bestuur	6	0	0	6
RvT	2	1	1	2
VO	5	1	1	5

Tabel 5

Het Fonds streeft naar een evenwichtige verdeling. Bij de invulling van vacatures wordt hiermee rekening gehouden.

Externe ondersteuning en controle

Het Fonds wordt bijgestaan door externe deskundigen voor actuariaat en risicobeheersing op zowel korte als lange termijn. Het Bestuur heeft Willis Towers Watson Netherlands B.V. aangesteld als externe adviserende actuaire. Als certificerende actuaire is de heer Drs. B.A. Weijers A.A.G. van Willis Towers Watson Netherlands B.V. aangesteld. De heer Weijers is tevens aangesteld als sleutelfunctiehouder voor de actuariële functie.

Om een scheiding tussen advisering en waarmerking te waarborgen is overeengekomen dat de taken van de waarmerkend actuaire en de adviserend actuaire in persoon zijn gesplitst. Omdat zowel de waarmerkend actuaire als de adviserend actuaire werkzaam is bij Willis Towers Watson heeft het Bestuur geverifieerd dat Willis Towers Watson beschikt over een door DNB goedgekeurde gedragscode en daarmee voldoet aan het bepaalde in artikel 148 van de Pensioenwet.

De externe accountant van het Fonds is de heer Drs. A.R.B. de Bruin RA van KPMG Accountants N.V.

Invulling van de sleutelfuncties (IORP II)

In januari 2019 zijn de wijzigingen in de Pensioenwet uit hoofde van de Europese Richtlijn IORP II in werking getreden. Het doel van IORP II is het bevorderen van de verdere harmonisatie van pensioenen in de Europese Unie. De Richtlijn bevat nadere regels rondom grensoverschrijdende collectieve waardeoverdrachten, governance, risicobeheer, beloningsbeleid en informatieverstrekking aan (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden. Ook bevat de Richtlijn regels ten aanzien van het toezicht op pensioenuitvoerders. Een nieuwe verplichting is dat er elke drie jaar een eigen-risicobeoordeling (ERB) dient te worden uitgevoerd en ingediend bij DNB.

Voor het Fonds heeft IORP II de grootste impact op de governance en risicomangement. Een belangrijk onderdeel hiervan betreft de inrichting van de zogenoemde sleutelfuncties. Dit betreft de risicobeheerfunctie, de actuariële functie en de interne auditfunctie. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden.

Bij de inrichting van de sleutelfuncties heeft het Bestuur rekening gehouden met de omvang en interne organisatie van het pensioenfonds, alsmede met de omvang, de aard, de schaal en de complexiteit van de werkzaamheden (proportionaliteit). Daarnaast heeft het Bestuur onderscheid gemaakt tussen personen die houders van een sleutelfunctie zijn en personen die de sleutelfuncties vervullen. De sleutelfunctiehouder is één natuurlijk persoon en is eindverantwoordelijk voor de uitoefening van de taken en verantwoordelijkheden die vallen onder de sleutelfunctie. Daarnaast kunnen overige personen of organisaties betrokken zijn bij het vervullen van een sleutelfunctie.

Op basis van de hiervoor genoemde uitgangspunten en de uitlatingen van DNB heeft het Bestuur de volgende (waarnemende) sleutelfunctiehouders aangesteld. Daarbij is tevens aangegeven wie in beginsel de vervullers van de sleutelfuncties zijn.

Sleutelfunctie	(Waarnemend) Sleutelfunctiehouder	Vervuller
Risicobeheerfunctie	Voorzitter GRC-commissie	Risicomanager
Actuariële functie	Certificerend actuaire	Sleutelfunctiehouder
Interne auditfunctie	Voorzitter Bestuur	(externe) audit expert

De taken en bevoegdheden van de sleutelfunctiehouder, alsmede de rapportage- en escalatielijnen in het kader van de sleutelfuncties zijn vastgelegd in het beleidsnotitiedocument Integraal Risicomangement. Bij het aanstellen van (nieuwe) sleutelfunctiehouders wordt rekening gehouden met de vereiste geschiktheid.

Verslag over het boekjaar

Hoofdpijnen

Beleidsdekkingsgraad in 2019 afgenomen

De financiële positie van het Fonds (beleidsdekkingsgraad) is in het boekjaar 2019 afgenomen. Eind 2018 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 112,1%. Per 31 december 2019 bedroeg de beleidsdekkingsgraad 110,7%.

De actuele dekkingsgraad is toegenomen over het boekjaar 2019, van 106,3% per 31 december 2018 naar 114,0% per 31 december 2019.

Geen verhoging van de pensioenen

Het Bestuur heeft in de decembervergadering besloten om per 1 januari 2020 geen toeslag te verlenen op ingegane, opgebouwde en premievrije pensioenen.

Voor het besluit tot het verlenen van toeslag per 1 januari 2020 is de beleidsdekkingsgraad per oktober van het boekjaar leidend. Deze bedroeg per die datum 110,0%

ALM en Risk Budgeting studie

Het bestuur heeft in 2019 een ALM (Asset Liability Matching) en Risk Budgeting studie uitgevoerd. In de ALM studie worden in een breed spectrum van mogelijke toekomstige economische ontwikkelingen (o.a. rentevoet, resultaat op bezittingen) de waarderingen van verplichtingen en bezittingen van het pensioenfonds integraal benaderd. Via een stochastische benadering wordt de toekomst vele malen nagebootst. Naar aanleiding van de ALM-studie is geconcludeerd dat het huidige risicoprofiel nog steeds passend is.

De Risk Budgeting studie heeft als doel de portefeuille nader te analyseren met een focus op de korte termijn en verfijning van de portefeuille. In de analyse wordt gekeken naar mogelijkheden tot aanpassing van de portefeuille en naar de toegevoegde waarde van bestaande en nieuwe beleggingscategorieën. In de Risk Budgeting studie is o.a. expliciet onderzocht wat de impact op risico en rendement is van het terugbrengen van de valuta hedge op US credits (van 100% afdekking naar 50% afdekking). Door het grote aantal factoren dat van invloed kan zijn op de valuta resultaten en de potentiële impact op het Vereist Eigen Vermogen (dat niet toe mag nemen tijdens reserve tekort) is besloten de afdekking op US credits ongewijzigd te laten. In de Risk Budgeting studie is tevens onderzocht of binnen de return portefeuille het risico-rendementsprofiel verder kon verbeteren (door uitruil van bestaande beleggingscategorieën). Dit bleek niet mogelijk. Binnen de matching portefeuille is onderzocht of een uitruil tussen langlopende staatsobligaties in cash + swaps het risico-rendementsprofiel zou verbeteren. De uitkomst is dat ondanks het lage rendement op staatsobligaties een dergelijke uitruil op dit moment geen extra rendement oplevert.

In de bestuursvergadering van 11 oktober 2019 zijn de resultaten van de ALM en Risk Budgeting studie uitgebreid besproken. In deze vergadering is geconcludeerd dat de ALM studie geen aanleiding geeft om het beleggingsbeleid aan te passen. De ALM studie onderbouwt dat het huidige beleid voldoet.

Afgekeurde ISAE 3402 verklaring Centric over het boekjaar 2018

Vanaf 1 januari 2019 heeft het Fonds de pensioenadministratie ondergebracht bij Centric PAIS. Over het boekjaar 2018 is een afkeurende ISAE 3402 verklaring ontvangen. In 2019 heeft Centric PAIS het Risk en Control Framework (RCF) verbeterd en is EY als controlerend accountant in een vroeg stadium betrokken bij het herzien van het (RCF). Dit heeft geresulteerd in een goedgekeurde ISAE 3402 verklaring over 2019.

Het Fonds heeft de ontwikkelingen hieromtrent nauwlettend gevolgd via Risk rapportages en tussentijdse afstemmingsmomenten.

Winnaar Pensioen Pro Awards

Op 20 juni 2019 heeft Stichting Pensioenfonds Thales Nederland de Zilveren Award ontvangen voor 'beste pensioenfonds met een vermogen onder de €5 miljard'. De vakjury heeft deze prijs toegekend vanwege 'excellentie in beleid, performance, governance, communicatie en klantgerichtheid'.

Bestuursmodel

De wet schrijft een aantal mogelijkheden voor het bestuursmodel voor. Deze modellen zijn erop gericht om de evenwichtige belangenbehartiging in de besturing van een pensioenfonds te versterken en de rolverdeling tussen de verschillende organen van het Fonds te optimaliseren. Naar aanleiding van de regelgeving heeft het Bestuur gekozen voor een Bestuur dat paritair is samengesteld uit vertegenwoordigers van de werkgever, deelnemers en gepensioneerden. Naast het Bestuur kent het paritaire bestuursmodel een VO en een RvT.

De procedures rondom benoeming, ontslag en schorsing van bestuursleden of leden van het VO zijn vastgelegd in de statuten en de reglementen van het betreffende orgaan. Deze reglementen zijn opgenomen op de website van het Fonds.

Deskundigheidsbevordering en bestuurlijke effectiviteit

Het Bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het Bestuur, dit is vastgelegd in het Geschiktheidsbeleidsplan. Het Bestuur toetst de geschiktheid van de bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Het programma voor permanente educatie van bestuursleden waarborgt dat de geschiktheid van bestuursleden op peil blijft en waar nodig wordt verbreed of ontwikkeld.

Bestuursleden en leden van het VO ontvangen regelmatig informatie over relevante opleidingen, cursussen en workshops. Regelmatig wordt door een bestuurslid en/of de manager van het Fonds bijeenkomsten van onder andere de Pensioenfederatie en de toezichthouders bijgewoond. Bestuursleden ontvangen regelmatig informatie op pensioengebied.

Vanaf aantreden dienen de bestuursleden te beschikken over de nodige kennis, vaardigheden en professioneel gedrag (op geschiktheidsniveau A). Ook nieuwe leden van het VO volgen een relevante opleiding.

In 2019 heeft een zelfevaluatie van het Bestuur plaatsgevonden. In deze zelfevaluatie is aandacht besteed aan het bestuurlijk functioneren en in het bijzonder de samenwerking met de andere organen van het pensioenfonds.

Naleving wet- en regelgeving

De ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het Bestuur nauwgezet gevolgd. Voor het Fonds relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging wordt besproken in de bestuursvergaderingen. In dit bestuursverslag worden de belangrijkste ontwikkelingen toegelicht.

Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) en Informatiebeveiliging

Onder de AVG geldt dat het pensioenfonds wordt aangemerkt als 'verwerkingsverantwoordelijke' van persoonsgegevens. Het Fonds dient, als 'eigenaar' van de persoonsgegevens, expliciet te kunnen aantonen dat het voldoet aan de AVG-eisen.

In verband met het toezicht op naleving van de AVG wil het Bestuur van het Fonds dat de uitvoeringspartijen aansluiten bij goedgekeurde certificeringsmechanismen, bij voorkeur Cobit en/of ISAE 3000 (assurance over niet financiële informatie) en/of ISO 27000 (informatiebeveiligingsnormen). Daarmee tonen de uitvoeringspartijen aan dat wordt voldaan aan de AVG en de principes 'privacy by design' en 'privacy by default'. 'Privacy by design' houdt in dat bij de verwerking gehanteerde mechanismen en systemen zo zijn ontworpen dat zoveel als mogelijk

rekening wordt gehouden met de privacy van de deelnemers en de AVG. 'Privacy by default' is het zodanig instellen van de standaardinstellingen dat de privacy zoveel als mogelijk wordt gewaarborgd.

Bij het informatiebeveiligingsbeleid van het Fonds is rekening gehouden met de AVG. Het Fonds beschikt over de bewijslast dat aan de nieuwe regelgeving wordt voldaan. Ook heeft het Fonds een verwerkingsregister, dat inzicht geeft in alle persoonsgegevens die door de organisatie en haar partners wordt beheerd. In het register wordt onder andere inzicht gecreëerd in welke persoonsgegevens het Fonds verwerkt, welke verwerkingsdoeleinden er zijn, hoe lang de gegevens worden bewaard en welke maatregelen zijn getroffen om de privacyrisico's te beperken. Verder heeft het Fonds haar activiteiten en processen conform de AVG ingericht, als ook gedocumenteerd. Het Fonds zal haar activiteiten en processen met betrekking tot AVG blijven evalueren, wijzigen en verbeteren indien nodig.

In het kader van de meldplicht datalekken dient het Fonds 'ernstige' datalekken te melden. In het verslagjaar was hiervan geen sprake. Wel heeft zich een datalek voorgedaan bij Centric, de pensioenuitvoerder van het Fonds. De betrokkenen personen zijn hierover geïnformeerd middels een brief. Het datalek is opgenomen in het datalekkenregister van het Fonds. Gezien het feit dat sprake was van een datalek waarbij het onwaarschijnlijk is dat de inbreuk een risico inhoudt voor de rechten en vrijheden van betrokkenen van het Fonds, is dit datalek niet gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens. Het datalek is geëvalueerd. Naar de toekomst toe zijn extra technische en organisatorische maatregelen genomen om nieuwe datalekken zoveel mogelijk te voorkomen en de kans erop te verkleinen.

Gedragcode

Het Bestuur heeft een gedragscode vastgesteld aan de hand van de modelgedragscode van de Pensioenfederatie. De gedragscode is beschikbaar via de website van het Fonds. Jaarlijks wordt door de bestuursleden en de overige verbonden personen een verklaring omtrent het naleven van de gedragscode van het Fonds getekend. Tevens wordt jaarlijks toegezien op de naleving van de code. In april 2020 heeft het Bestuur de rapportage van de Compliance Officer over 2019 ontvangen. Er zijn geen specifieke bevindingen gerapporteerd door de Compliance Officer.

Toezicht DNB

Op 8 november 2019 heeft een gesprek plaatsgevonden met de toezichthouder. Dit betrof een regulier gesprek met enkele bestuursleden, waaronder de sleutelfunctiehouder Risicobeheer. Er is gesproken over de ontwikkelingen in en om het Fonds, implementatie IORP II, dialoog over visie en strategie, toezichtagenda 2019, dashboard DNB en Focus! Risicoscores.

Code Pensioenfondsen en Integere bedrijfsvoering

De Code Pensioenfondsen (hierna: de Code) heeft tot doel het functioneren van de besturen van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Hiertoe zijn door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid normen voor 'goed pensioenfondsbestuur' geformuleerd. De Code is gebaseerd op het 'pas toe of leg uit'- beginsel. Bepalend voor de werking van de Code is hoe de pensioenfondsen met de intenties van de Code omgaan - niet de mate waarin ze die naar de letter naleven. Dat betekent dat er ruimte is om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt.

De Code is verankerd in het stelsel van bestaande wet- en regelgeving. De organisatie van een pensioenfonds dient zodanig ingericht te zijn, dat hiermee een beheerste en integere bedrijfsvoering wordt gewaarborgd. Dit betekent onder meer dat een pensioenfonds zijn organisatie dusdanig inricht, dat sprake is van goede procedures en controle mechanismen en dat er beleid is voor beheersing van risico's en dat het Fonds zorg draagt voor de uitvoering van dat beleid. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in artikel 143 van de Pensioenwet.

De acht thema's zijn:

- Vertrouwen waarmaken
- Verantwoordelijkheid nemen
- Integer handelen
- Kwaliteit nastreven
- Zorgvuldig benoemen
- Gepast belonen
- Toezicht houden en inspraak waarborgen
- Transparantie bevorderen

De Code wordt nageleefd en onderschreven door het Bestuur. Het Bestuur hanteert een jaarlijkse checklist om de naleving van bepalingen uit de Code te toetsen.

In de checklist is vastgelegd dat het Bestuur, in afwijking van de Code, een benoemingstermijn van 6 jaar hanteert, in plaats van 4 jaar. Hier liggen met name kennis en efficiency redenen aan ten grondslag. Het gaat om het principe 34 uit de Code, inzake Zittingsduur en herbenoeming van het Bestuur, VO en RvT. In het reglement van de RvT is de zittingsduur vastgesteld op maximaal 3 jaar (in plaats van 4 jaar).

De principes 31 tot en met 33, aangaande diversiteit heeft het Fonds nog niet of niet volledig kunnen toepassen. Het Bestuur vindt diversiteit in Bestuur en andere organen van belang in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds. Dit is ook vastgelegd in het Geschiktheidsbeleidsplan. Bij vacatures wordt vroegtijdig in het wervingstraject aandacht gevraagd voor diversiteit. Gezien de technische aard van het bedrijf is een volledig diversiteitsbeleid praktisch moeilijk in te vullen. Het deelnemersbestand kent gezien de technische aard van het bedrijf namelijk meer mannelijke deelnemers (85%). Wel wordt zoveel mogelijk rekening gehouden met opleiding, achtergrond en ervaring. De RvT en het VO kennen een diverse samenstelling qua competenties, leeftijd en geslacht.

Klachten en geschillen

Klachten en geschillen kunnen door belanghebbenden bij het Fonds worden gemeld. De klachten- en geschillenregeling is beschikbaar op de website van het Fonds. In het boekjaar is één klacht ontvangen door de uitvoeringsorganisatie en afgehandeld. De klacht is ongegrond verklaard, deze ging over de periode van deelname in een ander pensioenfonds (in een periode voorafgaand aan deelname aan het Thales Pensioenfonds).

Onregelmatigheden die binnen het Fonds, haar organen of bij de partijen aan wie taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd kunnen worden gerapporteerd bij de Compliance Officer op grond van de klokkenluidersregeling van het Fonds. De klokkenluidersregeling is beschikbaar op de website van het Fonds. Ook bij de uitvoerder en de vermogensbeheerder zijn klokkenluidersregelingen geïmplementeerd. In het boekjaar is van deze regeling geen gebruik gemaakt.

Het Bestuur is niet bekend met overtredingen van de wet- en regelgeving door het Fonds. Zoals toegelicht in de financiële paragraaf is gedurende het boekjaar een herstelplan van toepassing vanwege een reservetekort.

Aan het Fonds zijn in 2019 geen dwangsommen en boetes opgelegd.

Risicohouding

In artikel 102a van de Pensioenwet is bepaald dat het Bestuur de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding dient vast te leggen. De risicohouding van een pensioenfonds is de mate waarin een pensioenfonds, na overleg met de vertegenwoordigers van werkgever en werknemers/pensioengerechtigden en na overleg met de organen van een pensioenfonds, bereid is beleggingsrisico's te lopen. Dit om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren en de mate waarin een pensioenfonds (beleggings)risico's kan lopen gegeven de kenmerken van een pensioenfonds. De risicohouding is dus een combinatie van de risicobereidheid - het risico dat men **wil** lopen - en het risicodraagvlak – het risico dat men **kan** lopen.

Het Bestuur baseert zich hierbij op de kenmerken van het Fonds en hanteert daarbij de volgende beleidsuitgangspunten:

- de volatiliteit en de gewenste kans op realisatie van toeslagen;
- de gewenste kritische grens en volatiliteit ten aanzien van de dekkingsgraad;
- het maximaal acceptabele niveau van en kans op kortingen;
- de gewenste eigenschappen van het strategische beleggingsbeleid.

Het Bestuur stelt de risicohouding vast na overleg met de werkgever en vertegenwoordigers van de COR, het VO en de Vereniging van (Vroeg)gepensioneerden van de Stichting Pensioenfonds van Thales Nederland (VVSPTN) (hierna gezamenlijk te noemen: de partijen).

Er wordt gestreefd naar een zo stabiel mogelijke feitelijke pensioenpremie. De pensioenpremie wordt niet gezien als een effectief sturingsmiddel op korte termijn.

Om toeslagen te kunnen financieren zijn partijen bereid risico te lopen. De prioriteit ligt, conform de doelstellingen van het Fonds meer bij toeslagambitie dan het voorkomen van kortingen. De toeslagverlening is voorwaardelijk, afhankelijk van de financiële positie van het Fonds. Partijen accepteren dat daarmee de mogelijkheid bestaat dat de toeslag niet (volledig) toegekend wordt.

Het beoogd niveau van toeslagverlening op lange termijn is 100% van de prijsinflatie per jaar.

Partijen realiseren zich echter dat dit zeker geen vanzelfsprekendheid is. Het is realistischer om een lager niveau te verwachten: gemiddeld 80% van de prijsinflatie per jaar. Dit wordt vertaald in het begrip "pensioenresultaat" dat de mate van koopkrachtbehoud van het pensioen weergeeft. Deze wordt getoetst in de haalbaarheidstoets. Partijen stellen de volgende ondergrenzen aan het gewenste pensioenresultaat:

- Vanuit feitelijke dekkingsgraad: 90%. Dit komt overeen met een gemiddelde indexatie van 80% van de prijsinflatie per jaar (naar beneden afgerond op een veelvoud van 5%)
- Vanuit evenwichtssituatie: 95%. Als het Fonds uit reservetekort is, mag een hoger pensioenresultaat dan 90% worden verwacht. De dekkingsgraad is dan echter naar verwachting nog onvoldoende om volledige toeslagverlening (i.e. een pensioenresultaat van 100%) te realiseren.

Bij een slechtweersscenario zou minimaal een nominaal pensioen moeten kunnen worden behaald. Partijen beseffen echter dat in zo'n scenario dat niet altijd mogelijk is en dat het Fonds de pensioenen zelfs heeft moeten verlagen. In een slechtweersscenario moet het pensioenresultaat minimaal 60% zijn.

Het risico bestaat dat pensioenen verlaagd moeten worden omdat de financiële positie dat vereist. Hoe het Bestuur hiermee omgaat, verschilt per situatie:

- Verlaging vanwege een structureel dekkingstekort: deze moeten onvoorwaardelijk worden doorgevoerd. Relatief kleine kortingen (bijvoorbeeld de 3,5% korting in 2013) kunnen in één keer worden doorgevoerd. Immers spreiding vermindert de uiteindelijke korting niet.
- Verlaging omdat de komende 10 jaar onvoldoende herstel wordt verwacht: dit zijn voorwaardelijke kortingen. Daarbij bestaat de mogelijkheid dat een gespreide korting wordt stopgezet omdat het Fonds zich sneller herstelt dan verwacht. Herstel van eerdere kortingen is echter onder zeer strikte voorwaarden mogelijk. Het Bestuur wil dan ook de maximale termijn van 10 jaar benutten om een voorwaardelijke korting te spreiden.
- In uitzonderlijke situaties kan het Bestuur sneller korten.

Het risico op de korte termijn wordt uitgedrukt in de wettelijk vereiste solvabiliteitsbuffer. Deze bedraagt voor het beleggingsprofiel van het Fonds ongeveer 20%. Hierbij wordt door partijen een bandbreedte toegestaan van $\pm 5\%$.

Uitbesteding

De uitvoerende werkzaamheden voor het pensioenbeheer en vermogensbeheer zijn uitbesteed.

- Centric PAIS geeft uitvoering aan het pensioenbeheer;
- BlackRock en NN IP dragen zorg voor de uitvoering van het vermogensbeheer;
- De custodian van het Fonds is CACEIS (voorheen KAS BANK).

Het Bestuur stelt kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. In het contract met de pensioenbeheerder is een Service Level Agreement (SLA) opgenomen. In deze overeenkomst zijn afspraken gemaakt over de te leveren prestaties bij een groot aantal processen dat de pensioenbeheerder uitvoert voor het Fonds. Het Fonds wordt periodiek geïnformeerd over de realisatie van de SLA-afspraken. Daarnaast vindt er periodiek overleg plaats over allerlei lopende zaken. Afspraken met hen worden periodiek geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

Met de vermogensbeheerders BlackRock en NN IP zijn beleggingsmandaten afgesproken, waarin onder meer specifieke beleggingsrichtlijnen en –restricties zijn opgenomen. Middels de ontvangen beleggingsrapportages monitort het Bestuur de prestaties van de vermogensbeheerders.

Verder maakt het Fonds gebruik van ISAE3402-rapportages, om zicht te krijgen op de effectieve werking van de interne beheersmaatregelen bij de uitbestedingspartners. Een ISAE3402-rapportage is een rapportage van de uitbestedingsorganisatie voorzien van een oordeel van een onafhankelijke auditor. Hierin geeft de auditor van de uitbestedingsrelatie aan of de uitbestedingsorganisatie zijn, in de rapportage genoemde processen, op orde heeft en of de beheersmaatregelen in de processen gedurende een bepaalde periode effectief hebben gewerkt.

De werkzaamheden en resultaten van de verschillende uitbestedingspartners van het Fonds worden periodiek geëvalueerd, waarbij wordt nagegaan of de uitbestedingsrelatie nog aan de eisen voldoet en bijdraagt aan het behalen van de doelen. Op basis van de evaluatie kan worden besloten tot het bijstellen of beëindigen van de relatie.

CACEIS maakt gebruik van onderuitbestedingspartij Atos Nederland B.V. Deze partij verzorgt de hosting en het onderhoud van IT applicaties. CACEIS maakt gebruik van de carve-out methode hetgeen betekent dat de beheersmaatregelen van het uitbestede proces bij Atos Nederland B.V. niet vallen onder de ISAE verklaring van CACEIS. Om inzicht te krijgen in de controle van de processen bij Atos is de ISAE 3402 verklaring van Atos Nederland B.V. opgevraagd en beoordeeld.

In de geanalyseerde rapporten zijn geen materiële bevindingen gerapporteerd.

Haalbaarheidstoets

De haalbaarheidstoets is een stochastische toets die inzicht geeft in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. De economische scenario's zijn voorgeschreven. In de haalbaarheidstoets wordt een projectie van de financiële situatie van het Fonds voor een lange periode (60 jaar) gemaakt voor een veelvoud aan economische scenario's (stochastische analyse).

De haalbaarheidstoets heeft als doel inzicht te geven in:

- de gevolgen van de financiële opzet van het Fonds;
- de verwachtingen en risico's, met name ten aanzien van koopkrachtbehoud;
- de consistentie en evenwichtigheid van het beleid;
- de haalbaarheid en consistentie van het premiebeleid;
- de herstelkracht van het Fonds.

De belangrijkste uitkomst waarnaar gekeken wordt in de haalbaarheidstoets is het pensioenresultaat. Dit is een maatstaf voor koopkrachtbehoud.

Het pensioenfonds heeft in 2015 de aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd, waarbij vastgesteld is dat de verwachte pensioenuitkomsten aansluiten bij de ambitie/ risicohouding van de stakeholders. Jaarlijks wordt vastgesteld of deze ambitie nog steeds haalbaar is. Hiertoe wordt jaarlijks een haalbaarheidstoets uitgevoerd.

In de haalbaarheidstoets 2020 is vastgesteld dat de pensioenresultaten vanuit de feitelijke financiële positie nog steeds binnen de gestelde grenzen vallen. Uitgaande van de dekingsgraad (per 1-1-2020) bedraagt het pensioenresultaat gemiddeld circa 100% (mediaan), maar als het tegenzit circa 76%. De relatieve afwijking ten opzichte van de mediaan komt hiermee uit op 24%.

Zowel de mediaanuitkomst als de uitkomst in het slechtweersscenario is verbeterd ten opzichte van

vorig jaar (respectievelijk 95% en 69%). De stijging van de uitkomst in het slechtweersscenario is hierbij groter dan die van de mediaanuitkomst, waardoor de relatieve afwijking t.o.v. de mediaan kleiner is geworden.

Het Bestuur ziet op basis van deze uitkomsten geen aanleiding om haar beleid aan te passen.

Bestuursvergaderingen

Het Bestuur van het Fonds heeft het afgelopen jaar elf maal regulier vergaderd. De belangrijkste onderwerpen die aan de orde zijn geweest zijn:

- Transitie naar Centric PAIS;
- Financiële positie;
- ALM en Risk Budgeting studie;
- Integraal Risicomanagement Beleid;
- Code pensioenfondsen;
- Uitbestedingsbeleid;
- Pensioenplanner;
- Toeslagverlening;
- Premie vaststelling

In het kader van de reguliere beleidscyclus heeft het Bestuur onder meer vergaderd over de jaarrekening, beleidsstukken, de toeslagverlening per januari 2020 en de inkoop van voorwaardelijk pensioen.

Communicatie

Communicatie met de deelnemers van het Fonds vindt plaats via de website, diverse mailingen en bijeenkomsten. De jaarlijkse informatiebijeenkomst heeft plaatsgevonden op 20 juni 2019.

De website voldoet aan de eisen van deze tijd en wordt aantoonbaar vaak bezocht. Deelnemers en andere partijen kunnen op een overzichtelijke wijze de informatie vinden waar ze naar op zoek zijn. Tevens is het Pensioen123 volledig geïntegreerd waarbij er tevens een versie in het Engels kan worden gedownload.

Nieuwe medewerkers worden op de hoogte gebracht van hun pensioenregeling middels de presentaties die (twee)maandelijks gegeven worden door een medewerker van het pensioenbureau. Human Resource managers (HRM) en medewerkers worden jaarlijks bijgepraat over de pensioenregeling en het pensioenfonds. Tevens wordt HRM op regelmatige basis geïnformeerd over de ontwikkelingen bij het Fonds.

De verantwoording over het gevoerde beleid en de financiële uitkomsten vindt plaats in de jaarrekening. Tijdens de jaarlijkse informatiebijeenkomst wordt hier nadere toelichting op gegeven. De persoonlijke pensioeninformatie van de belanghebbenden van het Fonds is beschikbaar via het Uniforme Pensioen Overzicht (UPO) en het Pensioenregister (www.mijnpensioenoverzicht.nl). In 2019 hebben alle actieve deelnemers, slapers, arbeidsongeschikten en ex-partners een UPO ontvangen. Daarnaast biedt het Fonds via de website een pensioenplanner aan, waarmee op basis van actuele gegevens verschillende pensioenscenario's kunnen worden doorgerekend.

De communicatiecommissie heeft het communicatiebeleidsplan 2019 geüpdatet en voor advies aan het Bestuur en het VO voorgelegd. Het communicatiebeleidsplan is per 17 januari 2019 definitief geworden.

Beloningsbeleid

Bestuursleden en leden van het VO die in loondienst werkzaam zijn bij Thales Nederland B.V. ontvangen geen vergoeding van het Fonds voor hun werkzaamheden voor het Bestuur of VO. Gepensioneerde leden van het Bestuur en van het VO ontvangen een reiskostenvergoeding indien er wordt gereisd voor een opleiding of workshop. Er worden geen andere vergoedingen aan bestuursleden ten laste van het Fonds verstrekt.

De leden van de RvT ontvangen een vergoeding voor hun werkzaamheden.

Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

Financiële paragraaf

Samenvatting van de financiële positie van het Fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar.

(in duizenden euro's)	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
Stand per 31 december 2018	1.320.611	1.242.310	106,3%
Beleggingsresultaten / rentetoevoeging	301.002	-2.922	24,5%
Toeslagverlening		-26	0,0%
Premiebijdragen / pensioenopbouw	27.191	31.068	-0,4%
Pensioenuitkeringen	-33.200	-33.186	0,2%
Uitvoeringskosten	-1.014	-697	0,0%
Wijziging marktrente		179.217	-13,4%
Overige	2.770	3.219	-3,2%
Stand per 31 december 2019	1.617.360	1.418.983	114,0%

Tabel 6

De verandering in de dekkinggraad is voornamelijk het gevolg van de volgende ontwikkelingen:

- een verdere daling van de rentetermijnstructuur;
- positieve beleggingsresultaten.

Het saldo van baten en lasten over de afgelopen jaren kan als volgt worden geanalyseerd:

(in duizenden euro's)	2019	2018	2017
Premieresultaat incl. kosten	-4.196	-3.348	-4.577
Interestresultaat	124.732	-86.622	63.471
Overig resultaat	-460	11.104	-2.030
Totaal resultaat	120.076	-78.866	56.864

Tabel 7

Voor de verdere analyse van het saldo van baten en lasten wordt verwezen naar de actuariële analyse in de actuariële paragraaf.

De oorzaak van het negatieve premieresultaat is het grote verschil tussen de nominale marktrente en het verwachte rendement waarop de gedempte premie (en waaraan de kostendekkendheid van de feitelijke premie wordt getoetst) is gebaseerd.

De werkelijke kosten van de pensioenopbouw in een jaar worden berekend op basis van de nominale marktrente (voor 2019 circa 1,5%). Het verwachte rendement - zelfs rekening houdend met een afslag voor toeslagverlening - is significant hoger (circa 4,6%), wat betekent dat de gedempte kostendekkende premie lager is dan de kosten van de pensioenopbouw op basis van de marktrente. Omdat de feitelijke premie gebaseerd is op de gedempte kostendekkende premie komt er bij een lage marktrente minder premie binnen bij het pensioenfonds dan de pensioenopbouw op basis van de marktrente kost.

Het premieresultaat is het verschil tussen de binnenkomende premie en de kosten van de opbouw.

De afgelopen jaren is de marktrente steeds veel lager geweest dan het verwachte rendement binnen de premiestelling met de weergegeven negatieve resultaten op premie als gevolg. Het zelfde mechanisme verklaart ook waarom de premiedekkingsgraad de afgelopen jaren steeds onder de 100% is uitgekomen.

De rentetermijnstructuur ultimo 2019 kwam voor de verplichtingen van het Fonds overeen met een gemiddelde rente van afgerond 0,63% (2018: 1,33%).

Solvabiliteitseisen

Het minimaal vereist eigen vermogen is bepaald conform artikel 11 van het Besluit FTK pensioenfondsen en bedraagt 4,2% van de totale technische voorzieningen. De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt daarmee 104,2%.

Het vereist eigen vermogen bedraagt eind 2019: 306.709 miljoen (2018: 276.374 miljoen) euro en de vereiste dekkingsgraad 121,7% (2018: 122,2%) op basis van de strategische beleggingsmix (op basis van de feitelijke mix is de vereiste dekkingsgraad 121,8% (2018: 121,3%).

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

De feitelijke dekkingsgraad wordt bepaald door het pensioenvermogen van het Fonds te delen door de totale technische voorzieningen. Per 31 december 2019 bedraagt de feitelijke dekkingsgraad 114,0% en de beleidsdekkingsgraad 110,7%. De beleidsdekkingsgraad is dus hoger dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, maar lager dan de vereiste dekkingsgraad. Het Fonds heeft daarmee per 31 december 2019 een dekkingsoverschot en een reservetekort.

Uitvoeringskosten

Het Bestuur heeft de ambitie om uitvoeringskosten meer inzichtelijk en transparant te maken. Gezien het verschillende karakter wordt bij het geven van inzicht afzonderlijk aandacht besteed aan pensioenbeheer- en vermogensbeheerkosten.

<i>(in duizenden euro's)</i>	2019	2018
Pensioenbeheer		
Pensioenuitvoeringskosten	1.099	1.224
Kosten per deelnemer	0,291	0,344
Vermogensbeheer		
Beheerkosten	3.924	3.782
Transactiekosten	2.712	2.618
Overige kosten	1.668	1.461
Totaal	8.304	7.861
Kosten van vermogensbeheer excl. transactiekosten (in % van het gemiddeld belegde vermogen)	0,36%	0,38%
Transactiekosten (in % van het gemiddeld belegde vermogen)	0,18%	0,19%
Totaal (in % van het gemiddeld belegde vermogen)	0,54%	0,57%

Tabel 8

De pensioenbeheerkosten worden berekend als kosten per deelnemer. Het aantal deelnemers is gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden per jaareinde en komt per ultimo 2019 uit op 3.782 (2018: 3.487+46 = 3.533) deelnemers. In het aantal pensioengerechtigden over 2019 zijn ook de arbeidsongeschiktheidspensioenen opgenomen.

Voor een juiste vergelijkbaarheid zijn de aantallen deelnemers en daarmee de kosten per deelnemer over 2018 aangepast.

De vermogensbeheerkosten en transactiekosten zijn als percentage van het gemiddeld belegde vermogen uitgedrukt. Het gemiddeld belegd vermogen is berekend volgens de definities van de Pensioenfederatie.

Bij de berekening van de uitvoeringskosten, worden tevens meegenomen de kosten voor het pensioenfonds en pensioenbureau. Deze worden sinds 2015 niet meer door Thales aan het Fonds doorbelast (en dus niet verantwoord in de jaarrekening), maar voor de transparantie worden deze geschatte kosten die bedragen 425 duizend euro (2018: 345 duizend euro), wel meegenomen. Deze kosten worden deels toegerekend aan pensioenbeheer en deels aan vermogensbeheer.

Pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten bestaan onder meer uit kosten voor de uitbestede administratie, actuariële advieskosten en kosten van toezicht. Een verdere specificatie staat in de toelichting bij de jaarrekening. De totale uitvoeringskosten zoals verantwoord in de jaarrekening bedragen in 2019 1.014 duizend euro (2018: 1.155 duizend euro). Bij de berekening van de pensioenuitvoeringskosten per deelnemer, worden tevens meegenomen de toegerekende kosten voor het pensioenfonds en pensioenbureau 85 duizend euro (2018: 69 duizend euro).

De pensioenbeheerkosten zijn gedaald ten opzichte van 2018. Het aantal actieve deelnemers is gestegen. Hierdoor komen over 2019 de kosten per deelnemer lager uit.

Uit de kostenbenchmark over 2018 van Sprenkels & Verschuren komen de kosten van het Fonds (350 euro) met 57 euro boven de mediaan van 294 euro (2017: 363 euro versus mediaan van 309 euro) van de pensioenbeheerkosten van de ondernemingspensioenfondsen.

Over 2019 komen de kosten per deelnemer uit op 291 euro, dat is iets lager dan de mediaan uit 2018. Gegevens uit de kostenbenchmark voor 2019 zijn ten tijde van de publicatie van het bestuursverslag nog niet voorhanden.

Vermogensbeheer

Bedragen x € 1.000	beheer kosten	in bps	geschatte transactie kosten	in bps	2019 totale kosten	2019 in bps
<u>Portefeuillebeheerkosten</u>						
Vastgoed	568	3,7	104	0,7	672	4,4
Aandelen	1.202	7,9	989	6,5	2.191	14,4
Vastrentende waarden	1.781	11,6	1.413	9,2	3.194	20,8
Cash	3	0,0	2	0,0	5	0,0
Kosten overlay beleggingen	370	2,4	204	1,3	574	3,7
Totaalkosten toe te wijzen aan categorieën incl. overlay	3.924	25,6	2.712	17,7	6.636	43,3
<u>Overige vermogensbeheer kosten</u>						
Kosten pensioenfonds en pensioenbureau					340	2,2
Bewaarloon					148	1,0
Advieskosten						
vermogensbeheer					499	3,3
Overige kosten					681	4,5
Totaal overige vermogensbeheer kosten					1.668	11,0
Totaal vermogensbeheer kosten					8.304	54,3
Gemiddeld belegd vermogen 2019	1.529.524					

Tabel 9

Bovenstaande tabel is zoveel mogelijk opgesteld om kosten, die in hoofdzaak rechtstreeks van het beleggingsresultaat worden afgetrokken, te identificeren en zichtbaar te presenteren.

De beheerkosten zijn goed aan de beleggingscategorieën toe te wijzen, aangezien hier met de vermogensbeheerders afspraken over zijn gemaakt. Kosten die niet direct toe te wijzen zijn, worden naar rato van vermogen aan een categorie toegerekend.

Onderdeel van de beheerkosten zijn de Total Expense Ratio (TER), dit betreft kosten die binnen beleggingsfondsen direct ten laste van het resultaat gebracht worden. Deze kosten zijn geschat op basis van de voorlopige TER ratio's van de fondsen en het gemiddeld beheerde vermogen per fonds.

De transactiekosten betreffen kosten die samenhangen met de transacties zoals bijvoorbeeld aan- en verkopen. Sinds 2018 zijn hierin ook opgenomen de transactiekosten die binnen de fondsen worden gemaakt. Een deel van deze kosten is gebaseerd op schattingen. Voor deze schattingen is gebruik gemaakt van de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

De advieskosten vermogensbeheer betreffen voor 424 duizend euro kosten voor Strategisch Advies. De overige kosten betreffen de kosten voor externe adviseur van de beleggingsadviescommissie en de kosten voor fiscaal advies betreffende vermogensbeheerkosten.

De Overige kosten fondsen, die genoemd worden in tabel 9, betreffen de kosten die in rekening worden gebracht door de custodian. Dit zijn o.a. administratiekosten en bankkosten.

Uit de kostenbenchmark over 2018 van Sprenkels & Verschuren komen de kosten van het Fonds met 0,38% net iets boven de mediaan (0,35%) uit van de vermogensbeheerkosten van de ondernemingspensioenfondsen. De transactiekosten van het Fonds zaten met 0,19% ruim boven de mediaan van 0,09%.

Over 2019 komen de vermogensbeheerkosten uit op 0,36%, dat is rond de mediaan uit 2018. De transactiekosten zijn iets gedaald ten opzichte van 2018, maar komen met 0,18% ruim boven de mediaan van 2018. Gegevens uit de kostenbenchmark voor 2019 zijn ten tijde van de publicatie van het bestuursverslag nog niet voorhanden.

De hogere transactiekosten van het Fonds kunnen als volgt worden toegelicht:

Actief beheer: het Fonds belegt hoofdzakelijk in actieve beleggingsfondsen. De transactiekosten van actief beheer zijn hoger dan de kosten van passief beheer;

Methode van inschatting van (indirecte) transactiekosten: de kosteninschatting is grotendeels afhankelijk van welke methodiek er gebruikt wordt voor het berekenen van (indirecte) transactiekosten. Hiervoor worden diverse methodes gehanteerd door verschillende asset managers. BlackRock en NN IP hanteren veelal de PRIIP methode, alsook de MiFID II methode. Deze beide methodes geven een gedetailleerd inzicht in de totale transactiekosten.

Aansluiting met jaarrekening

In de volgende tabel is de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven:

Bedragen x € 1.000	Vermogens- beheerkosten	Transactie- kosten	Overige kosten	Totaal
Kosten opgenomen in de jaarrekening	2.415		1.063	3.478
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	1.812	2.712		4.524
Verschil met bestuursverslag	-303		605	302
Totale vermogensbeheer- en transactiekosten	3.924	2.712	1.668	8.304

Tabel 10

De vermogensbeheerkosten bestaan uit kosten van BlackRock en NN IP. De kosten van BlackRock worden rechtstreeks in rekening gebracht aan het Fonds en worden zichtbaar in de jaarrekening verantwoord als vermogensbeheerkosten ten laste van het beleggingsresultaat.

De kosten van NN IP zijn ten laste van de beleggingsopbrengsten gebracht en zijn derhalve niet separaat zichtbaar in de jaarrekening. Voor de geschatte TER en transactiekosten geldt eveneens

dat deze ten laste van de beleggingsopbrengsten zijn gebracht en derhalve niet separaat zichtbaar zijn in de jaarrekening.

De vermogensbeheerkosten zoals opgenomen in het bestuursverslag sluiten niet aan op de kosten in de jaarrekening. Per saldo wordt in het bestuursverslag EUR 302 meer kosten opgenomen dan in de jaarrekening wordt verantwoord. Dit verschil wordt als volgt verklaard.

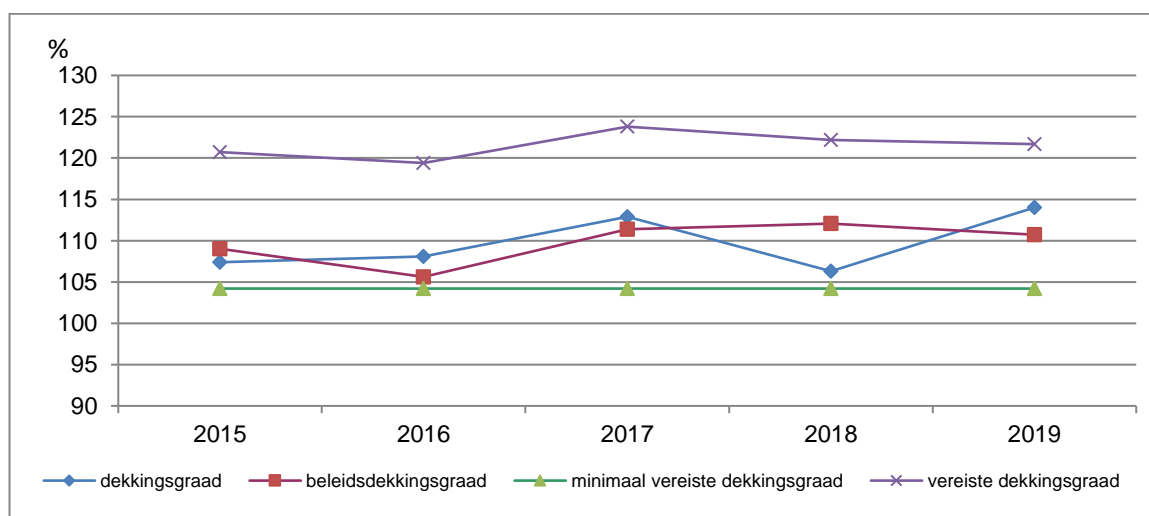
Eenzijds heeft dit te maken met de kosten voor pensioenfondsen en pensioenbureau (EUR 340). Deze kosten worden sinds 2015 niet meer door Thales aan het Fonds doorbelast (en dus niet verantwoord in de jaarrekening), maar voor de transparantie worden deze geschatte kosten wel meegenomen bij de berekening van de totale vermogensbeheerkosten.

Anderzijds is er verschil in de verwerking van de btw aangifte. Het Fonds heeft op basis van de niet-euro beleggingen recht op een gedeeltelijke teruggave van de betaalde btw op vermogensbeheerkosten. De verwachte teruggave over het jaar 2019 wordt in mindering gebracht op de kosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en bedraagt voor vermogensbeheerkosten en overige kosten EUR -347. De werkelijke teruggave over 2018 wordt in de jaarrekening bij de vermogensbeheerkosten verantwoord als bate en bedraagt EUR 305.

Het resterende verschil (EUR 4) betreft overige verschillen.

Financiële positie

In 2019 hebben de dekkingsgraad, beleidsdekkingsgraad, het vereist eigen vermogen en het minimaal vereist eigen vermogen zich als volgt ontwikkeld:

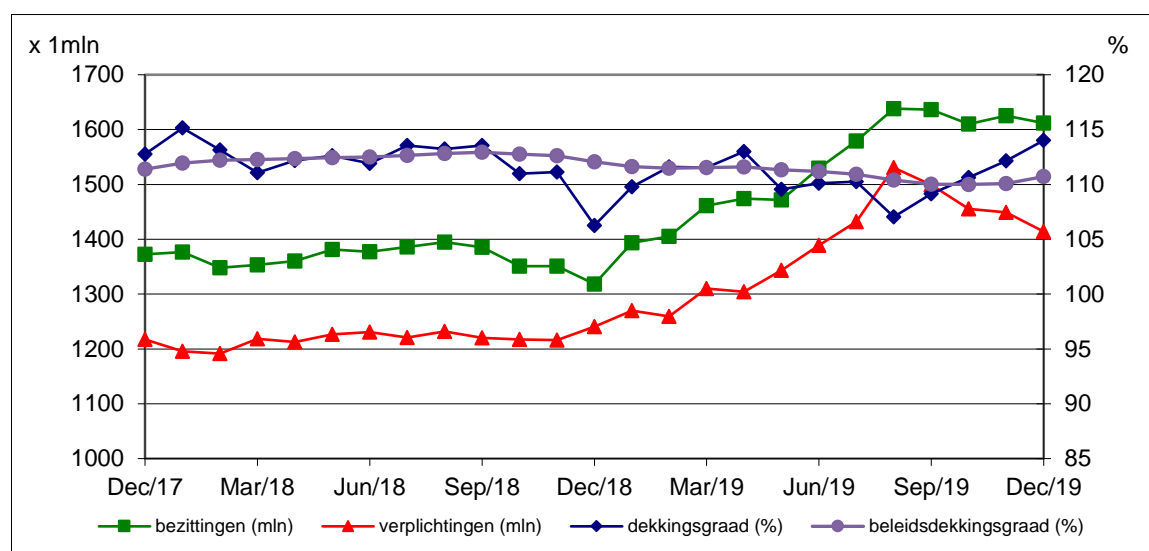
Figuur: 1

Beleidsdekkingsgraad

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad een belangrijke indicator voor bijna alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Per 31 december 2019 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 110,7%.

Om de juistheid van de maandelijkse berekening van de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad te waarborgen, zijn de interne beheersmaatregelen versterkt. De uitvoering van de bijbehorende werkzaamheden binnen Centric Pais vindt plaats volgens interne richtlijnen waarin voorschriften en procedures zijn opgenomen aangaande de manier van werken, de controle en de archivering. Een belangrijk instrument hierbij is de reviewprocedure die waarborgt dat de werkzaamheden worden gecontroleerd op technisch detailniveau en op methodologie conform het vier-ogenprincipe.

De volgende grafiek geeft de maandelijkse ontwikkeling weer van de dekkingsgraad, beleidsdekkingsgraad, bezittingen en verplichtingen over het jaar:

Figuur: 2

Minimaal vereist eigen vermogen, vereist eigen vermogen en herstelplan

De minimaal vereiste dekkingsgraad bedraagt per 31 december 2019 104,2%. De vereiste dekkingsgraad bedraagt per 31 december 2019 121,7%.

Per 31 december 2019 was de beleidsdekkingsgraad van het Fonds 110,7% en lag daarmee onder de vereiste dekkingsgraad. Er is daarom nog steeds sprake was van een reservetekort.

Het Fonds heeft op 30 maart 2020 het herstelplan verstuurd naar DNB. Uit het herstelplan blijkt dat het Fonds voldoende herstelkracht heeft om de vereiste dekkingsgraad binnen de geldende hersteltermijn te bereiken. Bij het opstellen van het herstelplan heeft het Bestuur zich laten ondersteunen door externe adviseurs. Het herstelplan is opgesteld met inachtneming van de door DNB voorgeschreven uitgangspunten. Nadrukkelijk merken wij op dat inherent aan de modelmatige aanpak ook het herstelplan een benadering van de werkelijkheid is. Dit betekent dat de werkelijke ontwikkeling van de dekkingsgraad in positieve of negatieve zin kan afwijken van het verwachte herstelpad, waardoor het Fonds zich sneller of langzamer kan herstellen dan voorzien.

In het herstelplan is geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken opgenomen. Onder de nieuwe regelgeving dient er gekort te worden op de pensioenaanspraken indien de dekkingsgraad 5 jaar op rij lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad. Een eventuele korting mag ineens of verspreid over 10 jaar worden verwerkt. Dit is thans niet van toepassing.

Het herstelplan is te raadplegen via de website van het Fonds. Ook worden de dekkingsgraad en beleidsdekkingsgraad maandelijks gepubliceerd op de website.

Gedeeltelijke verhoging van de pensioenen

Onder het nFTK worden strengere voorwaarden gesteld aan het indexeren van pensioenaanspraken. Indexeren mag alleen indien de indexatie toekomstbestendig is. De hoogte van de toeslag hangt af van de hoogte van de inflatie alsook van de financiële positie van het Fonds (i.e. de beleidsdekkingsgraad). Als deze dekkingsgraad minder is dan 110% wordt er geen toeslag verleend. Als de beleidsdekkingsgraad hoger is dan 110% kan er toeslag worden verleend, afhankelijk van de financiële positie.

De financiële positie kan echter ook dusdanig zijn, dat de pensioenen moeten worden verlaagd.

Voor het besluit tot het verlenen van toeslagen per 1 januari van enig jaar is conform het toeslagbeleid van het Fonds de beleidsdekkingsgraad per 31 oktober van het voorafgaande jaar leidend, deze bedroeg 110,0%. Dit is gelijk aan de drempel voor toeslagverlening, waardoor de toe

te kennen toeslag 0% van de maatstaf bedraagt. Het Bestuur heeft daarom besloten om per 1 januari 2020 geen toeslag te verlenen op ingegane, opgebouwde en premievrije pensioenen.

Beleggingenparagraaf

Economische groeiverzwakking

Was er in 2017/2018 nog sprake van een internationaal gedragen groeiherstel, 2019 is het jaar geweest dat het groeimomentum wereldwijd juist tegenviel. Een centrale rol was hierbij weggelegd voor de internationaal opererende industriële sector. De groei afzwakking diende zich aan het einde van 2018 al aan met een duidelijke verzwakking van de industriële activiteit in Europa en China, maar breide zich gedurende 2019 verder uit naar de VS. De zwakte in de verwerkende industrie lijkt in belangrijke mate samen te hangen met de tegenvallende ontwikkeling van de wereldhandel, waarmee de bron van de verzwakking eveneens voor de hand ligt: de voortdurende handelsoorlog tussen de VS en China.

Dat we ondanks dat niet in een recessie zijn beland is te danken aan de stabiele groei van de dienstensector, ondersteund door robuuste consumptieve bestedingen. Lage werkloosheid, lage inflatie en (licht) oplopende lonen bieden vooralsnog de juiste voedingsbodem die de consumptieve uitgaves op peil houden. Desondanks valt moeilijk te ontkennen dat het groeimomentum duidelijk is verzwakt, waarbij de onzekerheid over de te volgens (handels)politiek van de VS en de uitkomst van het Brexit proces de investeringsbereidheid van het bedrijfsleven geen goed heeft gedaan.

Monetair beleid centraal

Deze groeiverzwakking heeft niet tot tegenvallende of lage rendementen op de financiële markten geleid. Een centrale rol was namelijk weggelegd voor de draai die de centrale banken in 2019 maakten. Werd in het derde kwartaal van 2018 nog alom gerekend op een (verdere) monetaire verkrapping, 2019 bracht uiteindelijk renteverlagingen en nieuwe monetaire stimuleringsmaatregelen. De hoofdrol was hierbij weggelegd voor de Amerikaanse centrale bank. Aan het einde van 2018 werd nog rekening gehouden met drie renteverhogingen voor 2019, uiteindelijk werden het drie renteverlagingen. De 3 maands rente daalde van 2,4% aan het begin van het jaar naar net boven de 1,5% aan het einde. Daarnaast injecteerde de Fed in het vierde kwartaal de nodige extra liquiditeit in de markt, om te voorkomen dat de kortlopende rente tegen het jaareinde onverwachts zou oplopen. Ook de ECB liet zich niet onbetuigd, zij het dat de ruimte voor stimulering hier aanmerkelijk kleiner was. De rente werd wederom verlaagd (van -0,4% naar -0,5%), terwijl het opkoopprogramma van obligaties werd gereactiveerd. Met name deze laatste stap stond binnen en buiten de ECB sterk ter discussie, maar dat kon niet voorkomen dat Draghi het besluit in één van de laatste vergaderingen als President van de ECB wist door te drukken.

Financiële markten

De draai in monetair beleid vormde de rode draad van de ontwikkelingen in de financiële markten. De meest in het oog springende impact was die op de internationale kapitaalmarktrentes. In Europa daalde de Duitse kapitaalmarktrente en tikte -mede geholpen door de vooruitzichten van een herstart van het opkoopprogramma van de ECB- op een goed moment zelfs -0,7% aan. De vraag of hiermee de bodem is bereikt werd ook dit jaar weer vaak gesteld, waarbij velen enige hoop putten uit de stijging die de kapitaalmarktrente in de tweede helft van 2019 liet zien. Stond de Duitse kapitaalmarktrente aan het begin van het jaar op +0,24%, aan het einde van het jaar was dat per saldo gedaald tot -0,19%.

Ook aandelen reageerden positief op de draai in het monetaire beleid, waarbij wel moet worden aangetekend dat de rendementen voor 2019 geholpen worden door de sterke V-vormige koersbeweging die we rond de jaarwisseling hebben gezien: de punt van de V ligt vrijwel precies op 31 december. De mooie aandelenrendementen van 2019 vormen wat dat betreft een gedeeltelijke 'compensatie' voor de tegenvallende resultaten die we in 2018 hadden. Dat neemt niet weg dat het kalenderjaar met mooie plussen werd afgesloten. De MSCI All Countries index in lokale valuta leverde een rendement op van 29%, geholpen door de 34% die Amerikaanse aandelen wisten neer te zetten.

Beleggingsbeleid

De strategische verdeling van de beleggingen was ultimo verslagjaar als volgt:

	Strategische norm	Bandbreedte	
		Minimum %	Maximum %
Vastrentende waarden	52,70%	47,70%	57,70%
Aandelen	35,30%	30,30%	40,30%
Vastgoed	10,00%	5,00%	15,00%
Liquide middelen	2,00%	-2,00%	13,00%
Totaal	100,00%		

Tabel 11

De samenstelling van de portefeuille was ultimo verslagjaar als volgt:

	Werkelijk belang	Strategische norm	Afwijking van Strategische norm
Vastrentende waarden	51.56%	52,70%	-1.14%
Aandelen	36.62%	35,30%	1.32%
Vastgoed	9.72%	10,00%	-0.28%
Liquide middelen	2.10%	2,00%	0.10%
Totaal	100,00%	100,00%	

Tabel 12

Vastrentende waarden*

Samenstelling portefeuille vastrentende waarden ultimo 2019 (in %)*				
	Strategische norm	Bandbreedte		Werkelijk belang
		Minimum %	Maximum%	
Government Bonds	19,90%	14,90%	24,90%	21.94%
Credits	27,00%	22,00%	32,00%	23.96%
High Yield Bonds	2,90%	0,00%	7,90%	2.72%
Emerging Markets Bonds	2,90%	0,00%	7,90%	2.94%
Totaal	52,70%	36,90%	72,70%	51.56%

Tabel 13

* Per oktober 2017 is het Fonds overgestapt van een Interest Rate Swap (IRS) overlay portefeuille naar een LDI (Liability Driven Investments) mandaat, welke onderdeel uitmaakt van de vastrentende waarden. Daarom wordt het LDI mandaat nu gerapporteerd binnen de vastrentende waarden en ook het totaalrendement (tabel 17, Totaal assets) bevat de bijdrage hiervan. Met behulp van het LDI mandaat wordt het renterisico op de verplichtingen deels afgedekt.

Aandelen

Samenstelling aandelenportefeuille ultimo 2019 (in %)*				
	Strategische norm	Bandbreedte Minimum %	Bandbreedte Maximum %	Werkelijk belang
Europe	10,80%	5,80%	15,80%	11.21%
North America	16,80%	11,80%	21.80%	17.52%
Japan	2,80%	0,00%	7,80%	2.78%
Emerging Markets	4,90%	0,00%	9,90%	5.11%
Totaal	35,30%	17,60%	55,30%	36.62%

Tabel 14

Vastgoed

Samenstelling vastgoedportefeuille ultimo 2019 (in %)*				
	Strategische norm	Bandbreedte Minimum %	Bandbreedte Maximum %	Werkelijk belang
Real Estate	10,00%	5,00%	15,00%	9.72%
Totaal	10,00%	5,00%	15,00%	9.72%

Tabel 15

Cash

Samenstelling cash ultimo 2019 (in %)*				
	Strategische norm	Bandbreedte Minimum %	Bandbreedte Maximum %	Werkelijk belang
Cash	2,00%	-2,00%	13,00%	2.10%
Totaal	2,00%	-2,00%	13,00%	2.10%

Tabel 16

*De strategische norm en het werkelijk belang in bovenstaande tabellen is inclusief rentederivaten en valutaderivaten.

Derivaten

Het Fonds maakt in haar beleggingen gebruik van rentederivaten (swaps) en valutaderivaten (forwards) om renterisico en valutarisico (deels) af te dekken.

Derivaten vormen als afgeleide beleggingsinstrumenten geen aparte beleggingscategorie. De vermogensbeheerders mogen slechts van derivaten gebruik maken om:

- de risicograad van de beleggingsportefeuille (ten opzichte van de verplichtingen) te verlagen;
- tactische wijzigingen in de portefeuille op een efficiënte wijze tot stand te brengen;
- op defensieve wijze valutarisico's af te dekken door middel van valutatermijntransacties.

De vermogensbeheerders zullen onderhandse (OTC) derivatencontracten uitsluitend doen aangaan met wederpartijen die voldoen aan de gehanteerde derivatenrichtlijnen ten aanzien van toegestane wederpartijen, met uitzondering van valuta transacties. De wederpartijen moeten aan de volgende restricties voldoen:

- een rating van tenminste A-(S&P) en/of A3(Moody's);
- er moet een ISDA Master Agreement zijn afgesloten.

Het gebruik van derivaten op enige andere wijze is slechts toegestaan na overleg met en goedkeuring van het Bestuur van het Fonds. De totale portefeuille inclusief derivatenposities dient te allen tijde binnen de vermelde randvoorwaarden te blijven.

Beleid afdekking renterisico

Het Bestuur heeft een dynamisch renteafdeckingsbeleid vastgesteld, waarbij het niveau van afdekken kan variëren afhankelijk van onder andere de ontwikkeling van de marktrente en het niveau van de dekkingsgraad. Het niveau van renteafdekking kan daarbij variëren tussen de 50 en 80 procent. Het Fonds blijft de renteafdekking zien als een belangrijk instrument van balansmanagement.

Beleid afdekking valutarisico

Het Fonds dekt binnen de zakelijke waarden portefeuille strategisch 50% van het valutarisico van belangrijke valuta als het Britse Pond, de Amerikaanse Dollar en de Japanse Yen af. Er is gekozen voor 50% afdekking van betreffende valuta exposure omdat de verplichtingen van het Fonds in euro gedenomineerd zijn en er op lange termijn niet wordt verwacht winst of verlies te maken op de betreffende valuta exposures. De valuta gerelateerd aan de Emerging Market exposure worden niet afgedekt.

Binnen de vastrentende waarden portefeuille worden vreemde valuta voor 100% afgedekt, met uitzondering van de positie obligaties uit opkomende markten. Belangrijke overweging om bij vastrentende waarden 100% valuta afdekking toe te passen, is dat valuta resultaten anders een te groot effect kunnen hebben binnen deze asset class, gezien het verwachte rendement en de volatiliteit binnen deze asset class. Binnen Emerging Markets debt (local currency) wordt geen valuta hedge toegepast omdat dit vaak relatief duur is en omdat het Fonds binnen deze categorie juist wil profiteren van de verwachte economische groei.

Rendement 2019

(in %)	Fonds	Benchmark	Relatieve Performance
Vastrentende waarden	19,18	19,12	0,06
Aandelen	31,36	28,29	3,07
Vastgoed	29,09	26,45	2,64
Totaal assets	24,24	23,00	1,24
Contributie currency hedge	-1,14		
Contributie LDI	*		
Totaal rendement (inclusief derivaten)	23,10		

Tabel 17

* Zie opmerking onder tabel 13.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het Fonds is zich bewust van haar maatschappelijke functie en verantwoordelijkheden. Het Fonds streeft naar een zo hoog mogelijk rendement binnen het gekozen risicoprofiel van de beleggingen. Daarnaast wil het Fonds een verantwoord beleggingsbeleid nastreven.

De UN Principles for Responsible Investments (UN PRI) vormen een richtlijn voor (institutionele) beleggers op dit terrein. Dit VN-initiatief speelt sinds de introductie in 2006 een grote rol in het vergroten van de bewustwording rond verantwoord beleggen in de wereldwijde beleggingsgemeenschap en het vergroten van de transparantie rond ESG-kwesties (Environmental, Social en Governance aspecten) bij de ondertekenaars. Het Fonds heeft BlackRock en NN IP als vermogensbeheerders gecontracteerd en beide vermogensbeheerders hebben de UN PRI richtlijnen onderschreven.

In 2018 heeft het Bestuur het ESG beleid (Environmental, Social & Governance) vastgesteld. Het Fonds ziet het incorporeren van ESG beleid als noodzakelijk om op lange termijn een goed rendement te halen voor haar deelnemers en tegelijkertijd invulling te geven aan haar verantwoordelijkheid als institutioneel belegger voor de maatschappelijke, governance en milieu aspecten voor de beleggingsactiviteiten die het uitvoert. Het ontwikkelen en uitvoeren van een ESG

beleid is geen statisch proces, maar een stapsgewijze ontwikkeling, waarbij voortdurend wordt verkend hoe dit beleid kan worden aangepast en verbeterd.

In 2019 hebben de gecontracteerde vermogensbeheerders, Blackrock en NN IP, beide verdergaande stappen gezet om ESG principes te incorporeren in het beleggingsbeleid. Het pensioenfonds heeft in 2019 de eerste rapportages ontvangen waarin gerapporteerd wordt over de ESG scores van haar beleggingsportefeuille. In 2020 zal het Fonds nader onderzoeken hoe ESG principes verder stapsgewijs in de portefeuille te implementeren.

Pensioenparagraaf

Karakteristiek van de pensioenregeling

Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet betreft de karakterisering van de pensioenregeling een uitkeringsovereenkomst (in de vorm van een middelloonregeling met voorwaardelijke na-indexatie).

Herstelplan

Per 31 december 2019 was bij het Fonds sprake van een reservetekort. Het Fonds heeft in maart 2020 het herstelplan verstuurd naar DNB. Hiermee vervalt het reeds bestaande herstelplan. Uit het herstelplan blijkt dat het Fonds voldoende herstelkracht heeft om de vereiste dekkingsgraad binnen de geldende hersteltermijn te bereiken. Onder het nFTK wordt jaarlijks een herstelplan ingediend bij de toezichthouder zolang het vereist eigen vermogen nog niet is bereikt.

Uitvoeringsovereenkomst

De belangrijkste bepalingen omtrent de samenstelling van de kostendekkende premie en het toeslagbeleid zijn:

- Voor de periode 1 januari 2016 tot en met 31 december 2020 wordt er een vaste premie betaald.
- De pensioenregeling heeft het karakter van een uitkeringsovereenkomst in de vorm van een middelloonregeling met na-indexatie. Tevens kwalificeert de regeling als een CDC-regeling. De bestaande praktijk is hiermee verduidelijkt. Werkgever en werknemers betalen samen een premie en alle mee- en tegenvallers zijn voor de (gewezen) deelnemers binnen het Fonds.
- Het pensioenfonds stelt jaarlijks een gedempte kostendekkende premie vast. Bij de vaststelling van de gedempte kostendekkende premie wordt uitgegaan van het verwachte toekomstige rendement op basis van het beleggingsbeleid van het Fonds. Op het rendement vindt een afslag plaats voor toekomstige inflatie.
- Het Fonds houdt een premie-egalisatie reserve aan. Deze reserve kan ingezet worden mocht de benodigde gedempte kostendekkende premie op enig moment hoger zijn dan de feitelijke premie.
- Het Fonds heeft een voorwaardelijk toeslagbeleid, gebaseerd op de ambitie de pensioenen waardevast te houden.

Toeslagverlening (indexatie)

De mate van toeslagverlening wordt jaarlijks door het Bestuur vastgesteld en is afhankelijk van de financiële positie van het Fonds. Er wordt door het Fonds geen reserve aangehouden om in de toekomst toeslagen te kunnen verlenen. Er bestaat geen recht op toeslagen.

Met betrekking tot de mate van de feitelijke toekenning hanteert het Bestuur de onderstaande beleidsstaffel als leidraad. Deze staffel geldt slechts als uitgangspunt; bij de jaarlijkse besluitvorming zal het Bestuur andere relevante economische omstandigheden (zoals economische vooruitzichten en verwachte bestandsontwikkeling) in ogenschouw nemen. De inhoud van de beleidsstaffel luidt als volgt:

- Bij een beleidsdekkingsgraad lager dan 110% wordt geen toeslag verleend
- Bij een beleidsdekkingsgraad tussen 110% en de bovengrens wordt een gedeeltelijke toeslag verleend.
- Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de bovengrens wordt volledige toeslag verleend en eventueel inhaaltoeslagen en herstel van kortingen.

De bovengrens wordt jaarlijks vastgesteld, zodanig dat deze voldoet aan de eis van toekomstbestendigheid.

Gemiste indexaties en kortingen

De onderstaande tabellen bevatten een overzicht van de gemiste indexaties vanaf 2006. Voor de premievrije deelnemers en de middelloon gepensioneerden is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

1 januari per jaar	Indexatie ambitie %	Toegekende indexatie %	Verschil %	Korting %
2006	1,10	0,82	0,28	
2007	1,72	1,72	0,00	
2008	1,29	1,29	0,00	
2009	2,96	0,00	2,96	
2010	-0,11	0,00	-0,11	
2011	1,38	0,00	1,38	
2012	2,42	0,00	2,42	
2013	2,10	0,00	2,10	3,50
2014	1,68	0,00	1,68	
2015	0,59	0,00	0,59	
2016	0,81	0,00	0,81	
2017	-0,32	0,00	-0,32	
2018	1,36	0,14	1,22	
2019	1,73	0,35	1,38	
2020	1,49	0,00	1,49	
Cumulatief	22,16	4,39	17,77	

Tabel 18

Bij de berekening van het cumulatieve percentage worden de percentages per jaar met elkaar vermenigvuldigd. Indien de korting van 3,50% uit 2013 wordt verwerkt in de cumulatief gemiste indexatie dan komt het totaal op 21,42% over de betreffende periode.

Voor de actieve deelnemers is deze specificatie in de volgende tabel opgenomen.

1 januari per jaar	Indexatie ambitie %	Toegekende indexatie %	Verschil %	Korting %
2006	1,41	1,13	0,28	
2007	0,00	0,00	0,00	
2008	4,29	4,29	0,00	
2009	3,01	0,00	3,01	
2010	1,76	0,00	1,76	
2011	1,66	0,00	1,66	
2012	2,16	0,00	2,16	
2013	2,11	0,00	2,11	3,50
2014	2,35	0,00	2,35	
2015	0,59	0,00	0,59	
2016	0,81	0,00	0,81	
2017	-0,32	0,00	-0,32	
2018	1,36	0,14	1,22	
2019	1,73	0,35	1,38	
2020	1,49	0,00	1,49	
Cumulatief	27,28	5,99	21,30	

Tabel 19

Bij de berekening van het cumulatieve percentage worden de percentages per jaar met elkaar vermenigvuldigd. Indien de korting van 3,50% uit 2013 wordt verwerkt in de cumulatief gemiste indexatie dan komt het totaal op 25,01% over de betreffende periode.

Inhaalindexaties

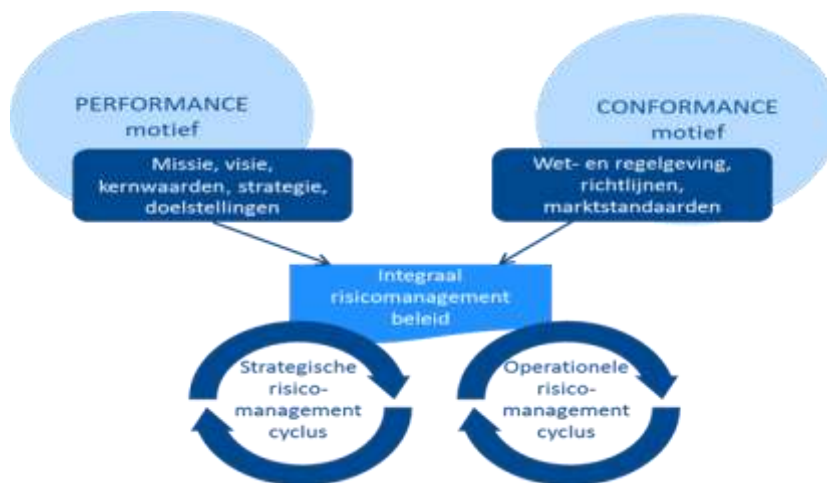
Inhaalindexaties zijn indexaties die worden toegezegd, voorzover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Bij een beleidsdekkingsgraad hoger dan de jaarlijks vast te stellen bovengrens kan er conform het beleidskader inhaalindexatie en/of reparatie van eerder doorgevoerde kortingen plaatsvinden indien het Bestuur daartoe besluit en voor zover de fiscale regelgeving dit toelaat. Het Bestuur van het Fonds geeft elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende indexatie.

Risicoparagraaf

Integraal risicomanagement

Het doel van ons integraal risicomanagement (hierna: IRM) is het realiseren van een beheerste en integere bedrijfsvoering die bijdraagt aan het realiseren van onze doelstellingen. Onze missie, visie, strategische doelstellingen en risicohouding zijn het uitgangspunt voor het risicomanagement.

In 2019 is het risicomanagement bij het Fonds verder door ontwikkeld door te werken met een IRM-jaarplan en een IRM-jaarkalender. De risicomanagement cycli zijn doorlopen en vastgelegd in een integrale risicorapportage (hierna: IRR). De Governance Risk & Compliance commissie heeft negen formele vergaderingen gehad in 2019 om de werking van IRM verder te integreren in de bedrijfsvoering. Eén vergadering is bezocht door een lid van de RvT.

Figuur: 3

Governance

Belangrijke voorwaarden voor goed risicomanagement zijn een heldere organisatiestructuur en een duidelijke verdeling van verantwoordelijkheden. Het Fonds hanteert het concept 'three lines of defence'. Dit is het basisprincipe waarop de rolverdeling tussen actoren is gestoeld. Gestreefd wordt naar een zuivere scheiding van de eerste, tweede en derde lijn tussen Bestuur en bestuurscommissies.

Met het 'three lines of defence' model wordt bedoeld:

- eerste lijn: Eindverantwoordelijk voor risicobeheersing; het vertrekpunt hierbij is dat in het Bestuur de besluiten genomen worden en dat de commissies, adviserend en voorbereidend zijn naar het Bestuur;
- tweede lijn: Controle op normenkader als vastgelegd door Bestuur;
- derde lijn: Achteraf toetsen van opzet en effectiviteit van risicomanagement en interne beheersing; het vertrekpunt hierbij is dat deze governance functionarissen ook achteraf toetsend zijn aan het beleid van het Fonds.

Eerste lijn: Bestuur en commissies

Binnen het Fonds worden beleidsbeslissingen genomen door het Bestuur, al dan niet voorbereid door separate commissies. Bij elke beleidsbeslissing, ongeacht welk gremium deze heeft voorbereid, zijn de regels van de IRM-methodiek van toepassing. Dit betekent dat een integrale afweging wordt gemaakt van de gevolgen van het wel/niet uitvoeren van het betreffende besluit langs de lijn van deze methodiek. De vraag is daarbij telkens: blijft het Fonds binnen de vooraf gestelde risk appetite, indien het besluit wordt genomen?

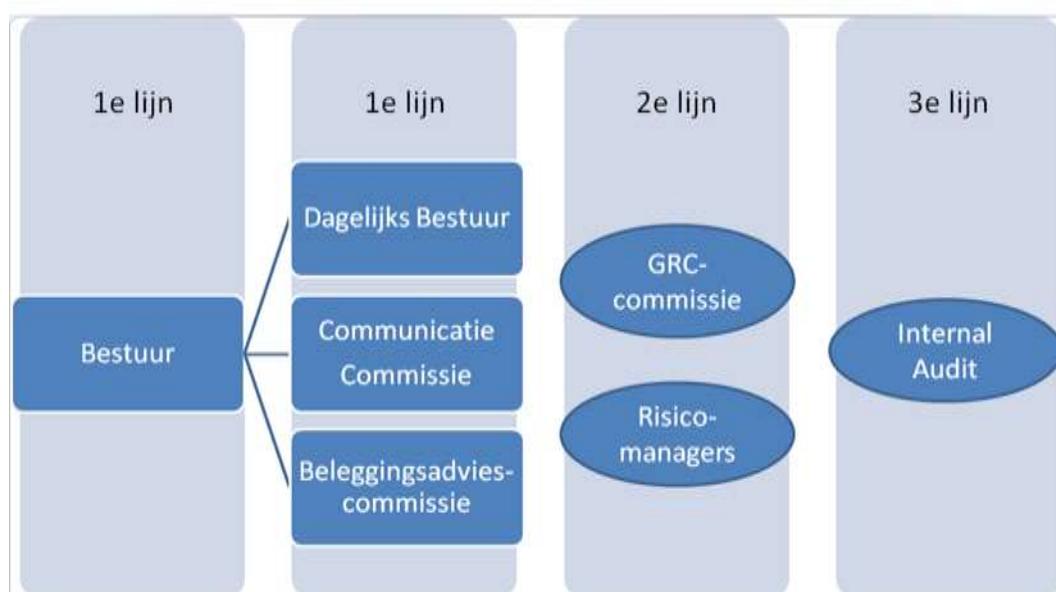
Tweede lijn: Governance Risk & Compliance commissie en Risicomanager

De Governance Risk & Compliance commissie (GRC) heeft een centrale rol bij de coördinatie en handhaving van het volgen van het gekozen beleid. Hoewel het Bestuur eindverantwoordelijk is, is de GRC-commissie verantwoordelijk voor de voorbereiding van alle stappen van de risicomanagement cyclus: van risicohouding tot monitoring. Deze zullen op gezette tijden door het Bestuur worden besproken en op effectiviteit worden beoordeeld. De voorzitter van de GRC-commissie is tevens waarnemende sleutelfunctiehouder van de Risicobeheerfunctie.

Derde lijn: Internal Audit

Het houderschap van deze sleutelfunctie is belegd bij de voorzitter van het Bestuur. De vervulling zal in 2020 worden ingericht.

Schematisch kan de Governance als volgt worden weergegeven:

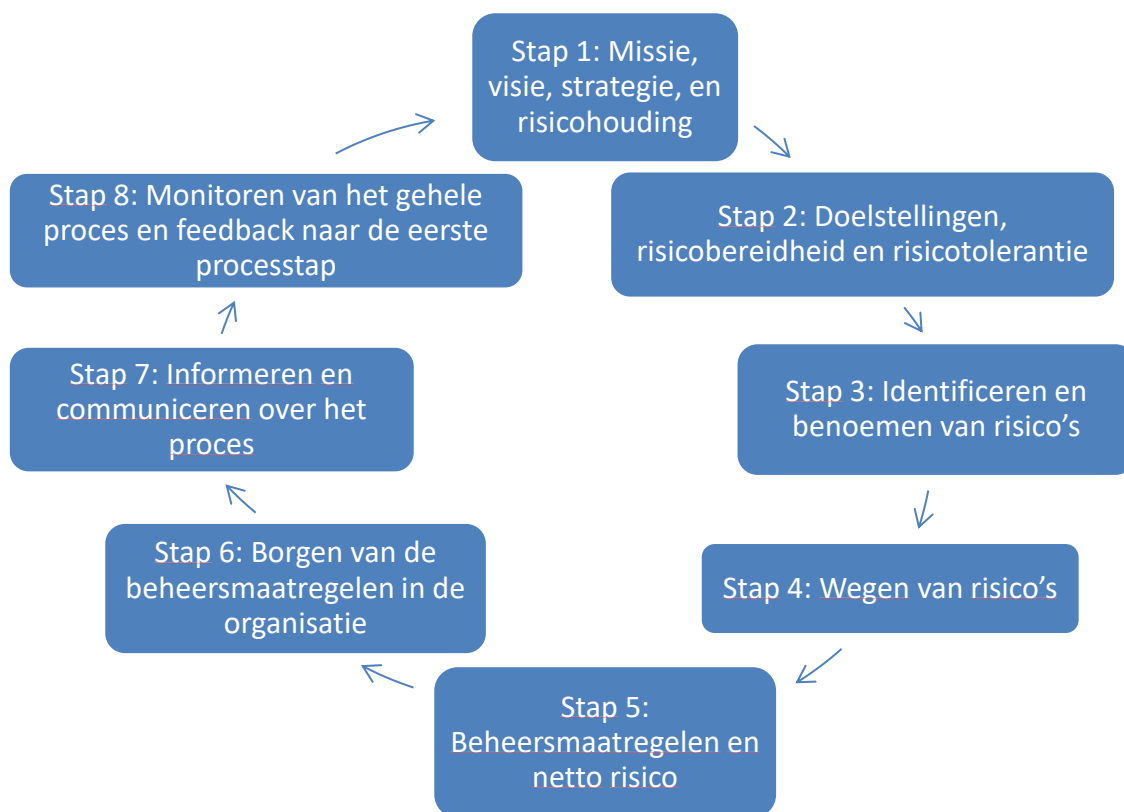
Figuur: 4

Opzet en werking Risicomanagement

In ons risicomanagement streven wij naar een holistische aanpak. Wij hanteren het COSO Enterprise Risk Management model (hierna: COSO ERM) als methodologie voor ons integraal risicomanagement.

Wij onderscheiden strategische risico's en operationele risico's die behandeld worden binnen de strategische risicomanagementcyclus en de operationele risicomanagementcyclus. Wij hebben in ons risicomanagement raamwerk gekozen voor een eigen, meer fondsgerichte, categorisering van risico's dan COSO ERM aangeeft. Bij de categorisering van de strategische risico is gekozen voor een rechtstreekse relatie met de strategische doestellingen. Bij de operationele risico's is aangesloten op de DNB FIRM risicocategorieën (FIRM staat voor Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode) uitgebreid met het ESG-risico in verband met IORP II. Door periodiek de strategische en operationele risicomanagementcycli te doorlopen houdt het Bestuur zicht op de risico's en de opzet, bestaan en werking van risicomanagement en stuurt waar mogelijk bij.

De acht processtappen van het COSO-ERM model:

Figuur: 5

Risicohouding

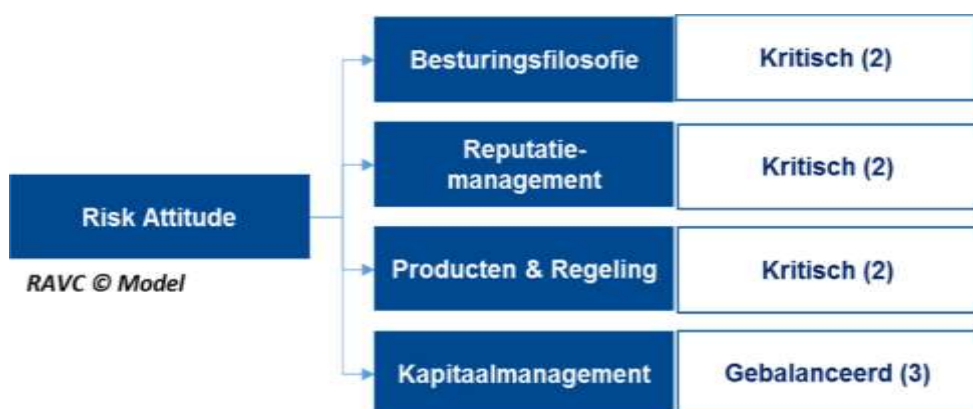
De risicohouding en risicobereidheid van het Bestuur zijn kaderstellend voor de inrichting en besturing van het Fonds en haar uitvoerders. Het bepaalt de mate van organisatiebeheersing die noodzakelijk is voor een beheerste en voorspelbare realisatie van strategische doelen en vormt hiermee voor de deelnemers van het Fonds een fundament.

Deze samenhang wordt gerealiseerd door gebruik te maken van een gestructureerd denk- en werkmodel zijnde het Risk Appetite Value Chain©- (hierna: RAVC) model. Dit wetenschappelijk onderbouwd model geeft handvatten om de risicohouding, risicobereidheid en risicotolerantiegrenzen consistent, samenhangend en doeltreffend vast te stellen en daarop te sturen.

Bij de vaststelling van de risicohouding van het Bestuur is de risicohouding per bestuurder en het Bestuur als geheel geïnventariseerd. De risicohouding is bepaald naar vier domeinen, besturingsfilosofie, kapitaalmanagement, reputatie management en product & regeling. Het gemiddelde van de onderscheiden risicohoudingen per domein levert ook een algemene risicohouding van ons Fonds op.

De heer E. Weening is in 2019 aangetreden als bestuurslid van het Fonds. Met hem hebben gesprekken plaatsgevonden om zijn persoonlijke risicohouding te bepalen. Op basis hiervan is gekeken naar de risicohouding van het gehele Bestuur. De risicohouding van de heer Weening heeft niet geleid tot een gewijzigde risicohouding van het Bestuur.

Hierna geven wij de actuele risicohouding van het Fonds weer:

Figuur: 6

Risicoanalyse: Strategische en operationele risicomanagementcyclus

We hebben in kaart gebracht welke risico's het behalen van onze doelstellingen in de weg kunnen staan en onze continuïteit en geloofwaardigheid in gevaar brengen. We maken hierbij onderscheid tussen de strategische en operationele risico's, die behandeld worden in een strategische en een operationele risicomanagementcyclus. De strategische risicomanagementcyclus maakt onderdeel uit van de strategische besluitvorming op bestuursniveau. De operationele risicomanagement cyclus maakt onderdeel uit van de (monitoring van) de uitvoering bij de commissies.

Strategische risico's

Strategische risico's zijn risico's die het realiseren van de doelstellingen van het Fonds kunnen bedreigen. Van de geformuleerde strategie zijn de volgende (voorlopige) hoofddoelstellingen en strategische risico's afgeleid:

Continuïteit van het Fonds door middel van:	Risico's:
1. Geïndexeerd pensioen	1. Kapitaalmarkt.
2. Koersvastheid	2. Sponsorrisico; de sponsor wil niet meer of wil het anders 3. Opvolging bestuursleden 4. Veranderingen in het pensioenstelsel
3. Beheerste en integere bedrijfsvoering	5. Slechte kwaliteit uitbestedingspartners 6. Het IT landschap 7. Transitie pensioenuitvoerder
4. Governance	8. Samenwerking en vertrouwen 9. Geschiktheid en beschikbaarheid 10. Dispensatie vereisten van PME 11. Veranderingen in wet- en regelgeving leggen een grote (administratieve) druk op het Fonds
5. Verandervermogen van het Bestuur	12. Ontbreken van kennis 13. Regelgeving, vaardigheden 14. Dienstverleners zijn niet in staat om mee te gaan
6. Voldoen aan wet- en regelgeving	15. Non-compliancerisico

Tabel 20

Operationele risico's

Voor operationele risico's hanteert het Fonds de FIRM risicocategorieën die DNB hanteert. Deze risico's zijn vanaf 2009 door het Fonds uitgebreid aan bod geweest, hetgeen heeft geresulteerd in identificatie, weging, het vastleggen van beheersmaatregelen, rapportage en going concern behandeling van de risico's door betreffende bestuurscommissies.

In onderstaande tabel zijn de diverse risicocategorieën en risico's weergegeven:

Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching/renterisico: 16. Renterisico 17. Valutarisico 18. Inflatierisico Marktrisico: 19. Prijsvolatilitierisico 20. Marktliquiditeitsrisico 21. Concentratie- en correlatierisico Kredietrisico: 22. Kredietrisico Verzekeringstechnisch risico: 23. Sterfterisico 24. Arbeidsongeschiktheidsrisico	Omgevingsrisico: 25. Afhankelijkheidsrisico Operationeel risico: 26. Verwerkingsrisico 27. Informatierisico 28. Productontwikkelingsrisico 29. Kostenrisico 30. Personeelsrisico 31. Fraudegevoeligheidsrisico Uitbestedingsrisico: 32. Continuïteitsrisico bedrijfsvoering 33. Integriteitsrisico 34. Kwaliteitsrisico dienstverlening Vermogensbeheer 35. Kwaliteitsrisico dienstverlening Pensioen administratie en communicatie IT-risico: 36. ICT- en informatiebeveiligingsrisico (waaronder cyberrisico en privacyrisico) Integriteitsrisico: 37. Benadeling derden 38. Voorwetenschap 39. Belangenverstremeling 40. Witwassen 41. Terrorismedinanciering 42. Fraude 43. Onoorbaar handelen Juridisch risico: 44. Wet- en regelgeving 45. Naleving 46. Aansprakelijkheid 47. Afdwingbaarheid contracten

Tabel 21

Minimaal jaarlijks, bij het opstellen van het beleggingsplan wordt het beleggingsbeleid geëvalueerd en zonodig adviseert de beleggingsadviescommissie het Bestuur over aanpassingen in het beleggingsbeleid en mandaten.

Beheersmaatregelen Continuïteitsrisico bedrijfsvoering:

Het Fonds heeft zaken als administratie uitbesteed aan grote, gerenommeerde partijen. Het risico van ontoereikende financiële soliditeit, contractbreuk of het beëindigen van activiteiten worden op deze wijze gemitigeerd.

Monitoring: Het Fonds ontvangt kwartaalrapportages over de uitvoering van de regeling en andere algemene berichten van de uitvoerder. Evenals heldere maandrapportages en andere berichten t.a.v. administratie. Aan de hand van deze informatie vindt monitoring van dit risico plaats binnen het Bestuur en dagelijks bestuur.

Monitoring

Monitoring en evaluatie van het gehele risicomanagement (dus alle elementen die in de verschillende processtappen zijn benoemd, in samenhang) wordt frequent uitgevoerd. Door voortdurend en proactief te reflecteren op de opzet, bestaan en werking van risicomanagement blijft de integere en beheerste bedrijfsvoering gewaarborgd. Reflectie leidt – waar nodig – tot herijking van (onderdelen van) de bedrijfsvoering in het algemeen en risicomanagement in het bijzonder. Door deze herijking voortdurend toe te passen is er sprake van een lerende organisatie.

Solvabiliteitsrisico

De belangrijkste doelstelling van het Fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de marktwaarde van de pensioenverplichtingen.

De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Volgens het financieel toetsingskader, onderdeel van de Pensioenwet, moet het Fonds een vereist eigen vermogen aanhouden, waarbij deze zo is vastgesteld, dat met 97,5% zekerheid kan worden voorkomen dat het Fonds binnen één jaar over minder middelen beschikt dan de technische voorzieningen voor de onvoorwaardelijke toezeggingen.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het Fonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB vastgestelde solvabiliteitstoets (S-toets), waarin het financieel toetsingskader 10 risicocategorieën onderscheidt.

In de paragraaf 'Risicobeheer' bij de jaarrekening wordt een nadere toelichting gegeven op deze risico's.

Actuariële paragraaf

Actuariële analyse

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

<i>(in duizenden euro's)</i>	2019	2018	2017
Premieresultaat			
Premiebijdragen	25.122	23.228	23.159
Pensioenopbouw	-27.873	-25.356	-26.274
Premiebijdragen VXOP	2.068	1.999	3.498
Pensioenopbouw VXOP	-2.640	-2.218	-3.946
Totaal premieresultaat	-3.323	-2.347	-3.563
Saldo pensioenuitvoeringskosten en onttrekking pensioenuitvoeringskosten	-873	-1.001	-1.014
Totaal premieresultaat incl. kosten	-4.196	-3.348	-4.577
Interestresultaat			
Beleggingsresultaten	301.001	-37.833	46.407
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	2.922	3.157	2.674
Toeslagverlening	26	-4.322	-1.699
Wijziging marktrente	-179.217	-47.624	16.089
Totaal interestresultaat	124.732	-86.622	63.471
Overig resultaat			
Resultaat op sterfte en arbeidsongeschiktheid	-1.082	232	-476
Resultaat op waardeoverdrachten	393	-1.267	110
Schattingswijzigingen	0	11.850	0
Overige (o.a. toevoeging premie-egalisatiereserve)	229	289	-1.664
Totaal overige resultaat	-460	11.104	-2.030
Totaal saldo van baten en lasten	120.076	-78.866	56.864

Tabel 22

Premies

De Pensioenwet schrijft voor dat de feitelijke premie, de gedempte kostendekkende premie en de (ongedempte) kostendekkende premie worden gekwantificeerd.

De samenstelling van de premies is opgenomen in onderstaande tabel. Voor verdere details wordt verwezen naar de toelichting in de jaarrekening.

<i>(in duizenden euro's)</i>	Feitelijke premie		Kostendeckende premie		Gedempte premie	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Actuarieel benodigd voor nieuwe aanspraken en risicopremies voor risico Fonds	12.793	12.390	27.873	25.357	12.793	12.390
Opslag voor directe kosten	317	565	317	565	317	565
Opslag voor toekomstige kosten	253	243	556	501	253	243
Solvabiliteitsopslag	2.896	3.007	6.311	6.154	2.896	3.007
Inkoop VXOP aanspraken	2.068	1.999				
Opslag bestemd voor voorwaardelijke toeslagverlening	4.270	3.959			4.270	3.959
Premiedeel opslagen op gedempte kostendeckende premie	4.594	3.064				
Totaal premiebijdragen	27.191	25.227	35.057	32.577	20.529	20.164

Tabel 23

De feitelijk ontvangen premie (exclusief premie voor inkoop VXOP) is hoger dan de benodigde (gedempte) premie.

Het premiedeel "opslagen op gedempte kostendeckende premie" is de marge tussen de vaste doorsneepremie (27,1% van de pensioengrondslagsom) en de wettelijk minimaal benodigde premie gegeven de door het pensioenfonds gehanteerde premiesystematiek. Of in termen van de pensioenwetgeving: het verschil in euro's tussen de feitelijke en de gedempte premie.

Vanaf boekjaar 2016 houdt het Fonds een premie-egalisereserve aan. Jaarlijks wordt het verschil tussen de vaste doorsneepremie en de wettelijk minimaal benodigde premie aan deze premie-egalisereserve toegevoegd. De premie-egalisereserve bedraagt hierbij nooit meer dan 5.000 duizend euro. Een eventueel overschot zal worden toegevoegd aan de algemene reserve van het pensioenfonds.

Als in een bepaald jaar de pensioenpremie niet voldoende is om de beoogde pensioenopbouw voor dat jaar te realiseren, dan zal in eerste instantie het tekort ten laste worden gebracht van de premie-egalisereserve, voor zover daartoe middelen aanwezig zijn.

Ultimo 2018 bedroeg de waarde van de premie-egalisereserve reeds 5.000 duizend euro. Aangezien de pensioenpremie in 2019 voldeed aan de wettelijk geldende maatstaf, is er geen onttrekking nodig geweest aan de premie-egalisereserve. Het premieoverschot in 2019 (4.594 duizend euro) wordt derhalve toegevoegd aan de algemene reserve.

Oordeel van de certificerende actuaris over de financiële positie

De certificerend actuaris heeft in zijn actuariële verklaring geoordeeld dat voldaan is aan de vereisten vanuit artikel 126 tot en met 140 PW, met uitzondering van artikel 132, omdat het aanwezige eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Voor het volledige oordeel van de certificerende actuaris verwijzen wij naar de actuariële verklaring achterin dit Jaarverslag.

Toekomstparagraaf/Vooruitblik 2020

Covid-19/Corona-virus

In november 2019 kwam voor het eerst het coronavirus (officieel Covid-19 genoemd), voor in China. Begin dit jaar sloopt het virus de rest van de wereld binnen en is op 12 maart 2020 door de WHO tot een pandemie verklaard. Deze ongekende gezondheids crisis heeft, zoals voor bijna alle pensioenfondsen, ook gevolgen voor Stichting Pensioenfonds Thales Nederland.

Het Bestuur van het Fonds volgt voortdurend de ontwikkeling van de situatie en streeft ernaar de continuïteit van de activiteiten van haar Fonds zoveel mogelijk te waarborgen, in strikte overeenstemming met de gezondheidsvoorschriften. Door toepassing van diverse maatregelen, hebben zich tot op heden geen operationele problemen voorgedaan bij het pensioenbureau. Ook bij de uitbestedingspartners lijken de genomen maatregelen goed te werken en zijn de uitvoeringsprocessen niet in gevaar gekomen.

In het eerste kwartaal van 2020 was er veel beweging en volatiliteit in de financiële markten. Door de dalende aandelenmarkten is het belegde vermogen van het Fonds per 30 april 2020 per saldo gedaald naar 1.603 miljoen euro. Door de rentedaling zijn de verplichtingen gestegen naar 1.557 miljoen euro. Dit leidt per 30 april 2020 tot een actuele dekkingsgraad van 102,9% en een beleidsdekkingsgraad van 108,7%.

De dekkingsgraad per 31 december 2020 is doorslaggevend voor het eventueel korten op pensioen. Dan wordt bepaald of en hoeveel de pensioenen per fonds moeten worden verlaagd. Op dit moment, op basis van de huidige cijfers, is er geen aanleiding om te korten op de pensioenen bij het Fonds.

Toekomstbestendigheid van het Fonds

Met de sponsor heeft recentelijk een gesprek plaatsgevonden over de toekomstbestendigheid van het Fonds. Vanuit de sponsor is er voldoende draagvlak om als zelfstandig ondernemingspensioenfonds door te gaan. Ook bij de stakeholders is er voldoende draagvlak voor het continueren van de pensioenregeling bij het Fonds.

Pensioenakkoord

In juni 2019 hebben het kabinet en sociale partners een principeakkoord bereikt over de vernieuwing van het pensioenstelsel. Hoewel er sprake is van een akkoord, dienen veel zaken in de komende jaren nader te worden uitgewerkt. Voor pensioenfondsen is het zaak de ontwikkelingen nauwgezet te monitoren en zich voor te bereiden op de wijzigingen die aanstaande zijn. Zodra de contouren daarvan helder zijn, zal het Bestuur zich beraden op de beleidsconsequenties van het nieuwe stelsel.

Aanpassingen pensioenregeling

Het pensioenreglement is per 27 maart 2019 aangepast, met als ingangsdatum 1 januari 2019. Naast de aanpassing van de kengetallen voor 2019 en de aanpassing op de nieuwe wetgeving omtrent automatische waardeoverdracht is de flexibiliseringsmogelijkheid 'hoog/laag' aangepast. Deze gaat van drie vaste mogelijke omslagmomenten naar een variabel aantal jaren 'hoog' of 'laag' binnen tien jaar na de ingangsdatum van het pensioen. Tevens zijn de flexibiliseringsfactoren geüpdatet.

Waardeoverdracht

De inkomende collectieve waardeoverdracht met PMT (14 deelnemers) uit 2018 is in 2019 nog niet geheel afgerond. De afronding zal naar verwachting plaatsvinden in het eerste kwartaal van 2020. Het betreft een collectieve waardeoverdracht in de zin van artikel 83 van de Pensioenwet. Deze waardeoverdracht is in gang gezet om deelnemers in de gelegenheid te stellen hun aanspraken bij één uitvoerder onder te brengen.

Hengelo, 19 juni 2020

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland

Het Bestuur

Dhr. D.J.H. de Bruijn
Voorzitter

Dhr. G.J. Mulders
Penningmeester

Dhr. J.H.E. Soepenber
Vice-voorzitter

Dhr. P.M. Dekker
Secretaris

Dhr. E.C. Weening
Lid

Dhr. S.C.A Tijhuis
Lid

Rapportage Raad van Toezicht

Inleiding

De Raad van Toezicht (hierna: de raad) brengt hierbij haar verslag uit over het verslagjaar 2019, het eerste jaar waarin de raad actief is geweest. De taken van de raad bestaan uit het toezicht houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het fonds. De raad is tenminste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De raad vormt zich ook een oordeel over het functioneren van het bestuur.

De algemene opdracht van de raad is vastgelegd in de statuten en reglementen. De raad legt verantwoording af over de uitvoering van voornoemde taken alsmede de uitoefening van de bevoegdheden, aan het verantwoordingsorgaan en in het jaarverslag.

Dit rapport is als volgt opgebouwd:

- 1) Algemene indruk en verleende goedkeuringen
- 2) Specifieke toezichtthema's 2019
- 3) Thema's Code Pensioenfondsen
- 4) Conclusie

1. Algemene indruk en goedkeuringen

Wij spreken onze waardering uit voor de wijze waarop het bestuur in 2019 heeft gefunctioneerd. Het afgelopen jaar was voor het fonds spannend, omdat de pensioenuitvoering per 1 januari 2019 is overgegaan van AON naar Centric. Daarnaast is een nieuwe ALM-studie gedaan die voorloper is van het nieuwe Strategische Beleggingsplan 2020-2022. Ook de invoering van IORP II vroeg de nodige aandacht en met name de verdere doorontwikkeling van het risicomanagement. In 2019 is sprake van een reservetekort. Hiertoe heeft het fonds tijdig een herstelplan ingediend bij DNB. Ondanks het tekort is, in tegenstelling tot veel andere fondsen, vooralsnog geen sprake van acute kortingsdreiging.

In 2019 heeft de raad zich een oordeel gevormd over het proces van de totstandkoming van het jaarverslag en de jaarrekening over 2018. Met ingang van 2019 heeft de raad toezicht gehouden op het proces van financiële verslaggeving door het fonds. De raad heeft positief geadviseerd over het beloningsbeleid. Tot slot heeft de raad ingestemd met de profielschets voor de opvolging van de heer Stolp. De raad heeft een gesprek gevoerd met de heer Weening en geconstateerd dat zijn profiel aansluit op de profielschets.

2. Specifieke toezichtthema's 2019

2.1 Transitie van AON naar Centric

De transitie heeft veel aandacht gevraagd van het bestuur. Er is door het Bureau Pensioenzaken en bestuurders voortdurend de vinger aan de pols gehouden. Ten aanzien van de contractonderhandelingen heeft het bestuur duidelijk verantwoordelijkheid genomen. Daarbij is er veel aandacht besteed aan heldere afspraken rond IT, waaronder de beveiliging. Zo werd ervoor gezorgd dat zaken ook op papier geborgd zijn. Dit versterkt de positie van het fonds. De transitie is technisch goed verlopen. Belangrijk is dat de zichtbare zaken voor de deelnemers, zoals het tijdig doen van betalingen goed zijn verlopen. Ook is sprake van volledige aansluiting van aanspraken. De wisselingen in het management van de uitvoeringsorganisatie waren daarentegen een zorgpunt, evenals de pensioenplanner. Eind 2019 is de planner alsnog opgeleverd. De ontwikkelingen bij Centric zullen ook in 2020 een meer dan gemiddelde aandacht vergen van het fonds.

Aanbeveling:

Wij bevelen het bestuur aan de afwikkeling van de contractbijlage van het contract met Centric goed te borgen en ook in 2020 de ontwikkelingen bij de directie en de organisatie van de uitvoerder op de voet te volgen.

2.2 Implementatie IORP II en risicomanagement

Nog niet alle uit IORP II voortvloeiende veranderingen zijn door het fonds ingevoerd. Voor de finale invulling van de benoemingen van de sleutelfunctiehouders heeft het dan ook de tijd tot 1 september 2020. De denkrichting moet al wel uiterlijk 1 mei bij de toezichthouder kenbaar worden gemaakt. Met name de invulling van de sleutelfunctie Audit vraagt nog nadere invulling. De nodige tijd is besteed aan de doorontwikkeling van het risicomanagement. Door de versterkte focus van enkele medewerkers van het Bureau Pensioenzaken op dit terrein ziet de raad dit met vertrouwen tegemoet.

Aanbeveling:

Uit de IORP II wetgeving volgt ook de verplichting tot het doen van een Eigen Risico Beoordeling (ERB). In de ERB moet de strategische risicobereidheid zijn opgenomen, evenals kritische succesfactoren (KSF's) en key risk indicatoren (KRI's). Die zijn er nog niet. Tevens zijn de 'triggers' om te besluiten tot het uitvoeren van een ERB nog niet geformuleerd. Wij bevelen aan hier in 2020 mee aan de slag te gaan.

2.3 Het proces om te komen tot een Strategisch Beleggingsplan 2020-2022

Het fonds heeft in 2019 een ALM-studie uitgevoerd en vervolgens een Strategisch Beleggingsplan 2020-2022 opgesteld. Dat proces is op een grondige wijze doorlopen en in overleg met het Verantwoordingsorgaan. Naar aanleiding van de turbulente ontwikkelingen op de financiële markten in de periode juni tot en met augustus is een nieuwe ALM-analyse uitgevoerd om te bezien of de uitkomsten van de eerste studie nog valide waren. De raad concludeert wel dat het bestuur nog onvoldoende is toegekomen aan het documenteren van de argumenten (de Investment Cases) waarom in bepaalde beleggingscategorieën wel en waarom in andere niet wordt belegd.

Aanbeveling:

Wij bevelen aan de afweging om te beleggen in bepaalde categorieën gestructureerder te documenteren d.m.v. het gebruik van investment cases en zullen het bestuur op dit punt met raad terzijde staan.

2.4 Missie, visie en strategie en het strategisch verandervermogen van het fonds

Het fonds heeft de missie, visie en strategie in 2018 geactualiseerd in een vrij intensief proces met externe ondersteuning. In 2019 heeft het onderwerp zelf niet hoog op de agenda gestaan. In voorliggende beleidsbesluiten worden deze elementen betrokken. Het bestuur is er zich van bewust van de veranderende omgeving en laat zich goed informeren over belangrijke veranderingen als het "Pensioenakkoord".

Aanbeveling:

Om nadrukkelijker focus te hebben op de realisatie van de strategie, is aan te bevelen strategische kritische succesfactoren (KSF) alsmede key risk indicatoren (KRI's) vast te stellen en te monitoren. Deze zijn eveneens van belang voor een uit te voeren ERB.

3. Thema's Code Pensioenfondsen

3.1 Vertrouwen waarmaken

Er is een groot gevoel van vertrouwen. Zowel binnen het fonds als ook van de deelnemers in het fonds. Het bestuur staat dan ook dicht bij de deelnemers. De raad spreekt haar complimenten uit voor deze betrokkenheid alsmede de grote opkomst en insteek van de deelnemersbijeenkomsten. Er worden goede stappen gemaakt ten aanzien van risicomanagement. Daarbij kan de koppeling tussen strategisch en operationeel risicomanagement nog worden versterkt. Het bestuur kan nog stappen zetten om het draagvlak van de deelnemers voor Verantwoord beleggingsbeleid te onderzoeken.

3.2 Verantwoordelijkheid nemen

Taken zijn binnen het bestuur helder verdeeld. Zodra de nieuwe sleutelfunctiehouders echt benoemd zijn en formeel positie krijgen, zal hierin wellicht weer even een nieuw evenwicht moeten worden gevonden. Het bestuur zit goed bovenop de uitvoerder (Centric), zeker ook wat kosten betreft. De premiedekkingsgraad vertoont een zorgwekkende ontwikkeling. Dit hangt nauw samen met een van de primaire verantwoordelijkheden van het bestuur: het evenwichtig afwegen van belangen.

Aanbeveling:

Eind 2020 loopt de 5-jaars termijn voor de premie af. De raad beveelt aan vroegtijdig afstemming te zoeken met werkgever en actieve deelnemers teneinde de eigen verantwoordelijkheid voor het evenwichtig afwegen van alle bij het fonds betrokken belanghebbenden te kunnen borgen.

3.3 Integer handelen

Er is sprake van een open cultuur. Tegenstrijdige belangen (m.n. tussen werkgever en deelnemers) zijn er niet, vanwege CDC aspect. Goed dat het VO 'kweekvijver' is voor nieuwe bestuursleden. Besluitvorming door verschillende organen (m.n. wettelijke rechten VO en RvT) is soms nog even zoeken. Hierin is geen sprake van onwil, maar is het vooral even wennen aan een nieuwe werkwijze door een nieuwe structuur met een RvT.

Hoewel de integriteit op orde lijkt, krijgt de SIRA weinig expliciete aandacht. Ook aan de aanbeveling van DNB tot het doorleven van dit onderwerp met het voltallig bestuur d.m.v. compliance/integriteit awareness sessies is nog beperkt opvolging gegeven.

Aanbeveling:

Laat compliance en SIRA meer expliciet terugkomen op de bestuurlijke agenda in 2020 en zorg voor extra bewustwording bij bestuurders op dit gebied door 'doorleven' van een aantal concrete casussen.

3.4 Kwaliteit nastreven

Het bestuur is gericht op kwaliteit en laat duidelijk zien zich continu te willen verbeteren, ook al is feedback soms lastig. Het is voor de raad nog niet volledig inzichtelijk hoe de permanente educatie van bestuursleden is geregeld. Een onderling afgestemde opleidingsambitie, zowel individueel als collectief, zou hierbij behulpzaam kunnen zijn.

3.5 Zorgvuldig benoemen

Het fonds voldoet niet aan de normen ten aanzien van diversiteit. Diversiteit binnen het bestuur krijgt weinig aandacht. Er lijkt geen echt actieplan om diversiteit binnen het bestuur te bevorderen. Zowel in leeftijd, geslacht als afkomst vormt het bestuur een vrij homogene groep. Wel is sprake van duidelijk verschillende persoonlijkheden. De raad daagt het bestuur uit een ambitie te hebben op het verbeteren van de diversiteit en ook een concreet plan te maken om dit te realiseren. De zittingsduur van bestuurders wijkt af van de norm. Enerzijds begrijpelijk vanuit continuïteit (moeilijk

bestuursleden te vinden), maar dit vormt aan de andere kant ook een risico. Zeker in relatie tot diversiteit.

Aanbeveling:

Stel een diversiteitsambitie vast en maak een concreet plan om de ambitie ook te kunnen realiseren.

3.6 Gepast belonen

Bestuurders van het fonds zijn in dienst bij de werkgever. Deze kosten komen dan ook niet voor rekening van het fonds, maar zijn daardoor op fondsniveau ook niet inzichtelijk. Dit jaar heeft het fonds de regeling vergoedingen vastgesteld om gepaste beloning binnen het fonds te borgen. Vooralsnog is niet duidelijk hoe het fonds stuurt op gepast belonen binnen de organisaties waaraan zij werkzaamheden heeft uitbesteed.

Aanbeveling:

Zeker gezien een groot deel van de portefeuille actief beheerd wordt, is aan te bevelen ook beloningsbeleid voor uitbestede partijen te formuleren om het risico van 'perverse prikkels' te beheersen.

3.7 Toezicht houden en inspraak waarborgen

Dit jaar is de raad voor het eerst in functie. Dit geeft een nieuwe dynamiek in het fonds. We zijn nog zoekende naar een optimale manier van samenwerken tussen bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht. De wil tot een optimale samenwerking is er bij alle partijen. De raad heeft er dan ook alle vertrouwen in dat dit goed komt.

3.8 Transparantie bevorderen

Het bestuur staat een open communicatie met de belanghebbenden voor en wil de nodige transparantie bieden. Zij staan dicht bij de deelnemers. De evaluatie van de wet pensioencommunicatie geeft fondsen meer vrijheid in de wijze waarop zij communiceert.

Dit biedt kansen om nog beter aan te sluiten op de behoeften. Het bestuur zou kunnen onderzoeken welke middelen zij het beste in kan zetten en wat de effectiviteit daarvan is.

4. Conclusies

Wij zijn van mening dat het bestuur in 2019 adequaat en met de nodige zorgvuldigheid een aantal belangrijke dossiers heeft behandeld. De raad heeft dan ook geen materiële bevindingen. Een aantal dossiers zoals pensioenadministratie/Centric en IORPII/risicomanagement loopt door in 2020. De raad houdt dit daarom ook op haar agenda. Daarnaast volgen wij met meer dan gemiddelde aandacht hoe het bestuur omgaat met het premiebeleid gezien de ontwikkeling van de premiedekkingsgraad. Ook is compliance een belangrijk toezichtpunt. Tot slot verwachten wij dat het bestuur aan de slag gaat met de door de raad gedane aanbevelingen. Wij vertrouwen erop dat het bestuur de in het afgelopen jaar getoonde inzet en betrokkenheid ook in 2020 zal omzetten in goed beleid en uitvoering.

19 juni 2020

Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Thales

Dhr. H.J.J. Debrauwer,
voorzitter

mevr. K. Nauta
lid

dhr. P. Priester
lid

Reactie Bestuur op verslag Raad van Toezicht

Het bestuur bedankt de Raad van Toezicht (RvT) voor de samenwerking in 2019 en het verslag over haar werkzaamheden en constatering. Zowel uit dit verslag als uit de contacten met de RvT blijkt dat de wettelijke taken op een professionele en deskundige wijze worden uitgevoerd. De RvT stelt zich ten opzichte van het bestuur opbouwend kritisch op en er is wederzijds respect en waardering voor elkaars standpunten en meningen.

Het bestuur neemt de aanbevelingen en adviezen van de RvT graag mee in haar werkzaamheden in 2020. De werkwijze is hierbij dat indien het bestuur een advies niet (onverkort) overneemt, men uitlegt aan de RvT waarom ze een andere mening heeft. Het bestuur beschouwt de RvT naast interne toezichthouder ook als een waardevolle sparring- en gesprekspartner. Het bestuur blijft ook in 2020 graag in gesprek met de RvT over de ontwikkelingen bij Centric PAIS en de verdere implementatie van de IORP II wet- en regelgeving. Ook op andere onderwerpen gaat het bestuur graag in gesprek en stelt hierbij de betrokkenheid en het advies vanuit de RvT zeer op prijs.

Hengelo, 19 juni 2020

Bestuur Stichting Pensioenfonds Thales Nederland

Verslag Verantwoordingsorgaan

1 Inleiding

1.1 Verantwoordingsorgaan – VO

Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Concreet heeft het Verantwoordingsorgaan op basis van de Pensioenwet onder meer de bevoegdheid een algemeen oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht, over het door het bestuur gevoerde beleid in het afgelopen kalenderjaar, evenals over beleidskeuzes voor de toekomst. Daarnaast geeft het verantwoordingsorgaan, gevraagd en ongevraagd, adviezen over onderwerpen zoals vastgelegd in de Pensioenwet.

De indeling van dit verslag van het VO is verder als volgt:

2. Samenstelling en werkwijze van het VO
3. Advisering in 2019
4. Belangrijke onderwerpen in 2019
5. Oordeel VO over 2019
6. Aanbevelingen VO
7. Eindoordeel
8. Opsomming aandachtspunten

2 Samenstelling en werkwijze van het VO

2.1 Samenstelling van het VO

Per 1 januari 2019 bestond het VO uit de volgende leden:

- Otto van der Zeeuw, voorzitter (namens de gepensioneerden)
- Jan van Rijn, secretaris (namens de gepensioneerden)
- David Hoogenraad (namens de werkgever)
- Eén vacature door het vertrek van Krista Keijzer (namens de werkgever). Dit in verband met een hoge reguliere werkbelasting.
- Jos van Deemter (namens de actieven)
- Edward Weening (namens de actieven)

In januari 2019 heeft David Hoogenraad te kennen gegeven zijn lidmaatschap van het VO wegens werkdruk te moeten beëindigen.

Per 1 juli 2019 heeft Edward Weening het VO verlaten. In het kader van het beleid om het verantwoordingsorgaan te gebruiken als een kweekvijver voor bestuursleden -het bestuur beschouwt het lidmaatschap van het VO als een goede opstap om op termijn door te groeien naar een bestuursfunctie- is hij doorgestroomd naar het bestuur. Hij is in het VO opgevolgd door Jos van den Bosch.

Omdat in juni nog geen zicht was op opvolgers voor de vertegenwoordigers van de werkgever is tijdens de informatiebijeenkomst in juni het bestaan van de vacatures publiek gemaakt, wat heeft geleid tot het invullen van deze vacatures door Eva Schuring (per 3 oktober) en Resly Suidgeest (per 6 december).

Door de vacatures en wisselingen waren bijeenkomsten van en met het VO gedurende het jaar, maar eenmaal voltallig.

De leden van het VO zijn onbezoldigd. Alle kosten voor opleidingen, seminars en netwerkbijeenkomsten inclusief reis- en verblijfkosten worden door de SPTN vergoed conform de vastgestelde regeling vergoedingen.

2.2 Professionalisering van het VO

Professionalisering van de leden van VO en het daarbij behorende kennisniveau is in 2019 deels opnieuw gestart. De leden die zijn gebleven hebben hun kennis doen toenemen door opleidingen en het bijwonen van seminars en andere bijeenkomsten, waaronder die van de Pensioenfederatie. Hierdoor wordt het VO als geheel toch in toenemende mate een sparringpartner voor het bestuur. De doorstroming van Edward Weening naar het bestuur benadrukt dit.

2.3 Werkwijze van het VO

Om op goede wijze een oordeel te kunnen vormen, alsmede inhoud te geven aan haar taken en bevoegdheden, heeft het VO vijfmaal intern overleg gevoerd.

Er zijn zes bijeenkomsten geweest met het bestuur of een delegatie daarvan.

Daarnaast zijn er besprekingen geweest met de raad van toezicht (2x), de actuaris en de accountant.

Van alle bijeenkomsten zijn verslagen gemaakt.

2.4 Zelfevaluatie

De ontwikkelpunten uit de zelfevaluatie van 2018 hebben geleid tot de volgende aanpassingen in de werkwijze van het VO:

- Het VO werkt inmiddels met een eigen jaarplan en -agenda (afgeleid van het jaarplan van het bestuur).
- Alle nieuwe VO leden volgen een uitgebreide opleiding en alle leden bezoeken regelmatig bijeenkomsten van de Pensioenfederatie, van Blackrock van DNB en andere instellingen. Op deze wijze profileert het VO zich steeds meer als een volwaardige gesprekspartner van het bestuur.
- Mede als gevolg van het vorige punt worden de leden van het VO in toenemende mate geschikt om in voorkomend geval een vacature binnen het bestuur op te vullen. Een voorbeeld hiervan is de benoeming van Edward Weening binnen het bestuur.

Onderstaande ontwikkelpunten zijn nog niet of onvolledig uitgevoerd in 2019.

- Actualiseren van de profielschets voor leden van het VO.
- Door het verloop in het VO het “elkaar beter leren kennen”. Dit zal begin 2020 worden ingehaald.

- Uitwerken rol Bureau Pensioenzaken als ondersteuner van het VO en de RvT
- Het VO is voornemens eind 2020 of begin 2021 een nieuwe zelfevaluatie te doen.

2.5 E-Tol omgeving

Voor de archivering van de verslagen, en andere (studie)documenten is in 2017 een “portaal” ingericht waar de leden van het VO met gebruikersnaam en password toegang tot hebben. In 2019 is de indeling van het portaal uitgebreid en het gebruik verder toegenomen ook samen met het portaal van het bestuur is op deze wijze goede uitwisseling van informatie mogelijk.

3 Advisering in 2019

Het VO heeft op verzoek van het bestuur advies uitgebracht over:

- Communicatiebeleidsplan (februari)
- Collectieve waardeoverdracht van werknemers TTS (februari)
- Premievaststelling (november)
- Regeling vergoedingen (december)

4 Belangrijke onderwerpen in 2019

4.1 Aandachtspunten voor 2019

Zoals vermeld in het jaarverslag van het VO over 2018 waren de aandachtspunten voor 2019:

1. Preciseren van de samenwerking met de Raad van Toezicht
2. Een betere meetmethode invoeren om de effectiviteit en de tevredenheid van de deelnemers over de communicatie van het Pensioenfonds te bepalen.
3. Regelmatig contact houden met alle leden van het bestuur
4. Het tijdig leveren of aankondigen van beleidsstukken aan het VO

4.2 Preciseren van de samenwerking met de Raad van Toezicht (RvT)

Naast het uitwisselen van verslagen is in 2019 tweemaal een bijeenkomst met de RvT geweest. In 2020 zal verder gewerkt worden aan het structureren van de samenwerking tussen het VO en de RvT.

4.3 Meetmethode tevredenheid communicatie met deelnemers

Het verbeteren van de meetmethode om de effectiviteit en de tevredenheid van de deelnemers over de communicatie van het Pensioenfonds te bepalen is een aantal malen op de agenda van het overleg tussen het bestuur en het VO geweest. Naar verwachting zal er in 2020 een uitgebreide enquête gehouden worden met professionele begeleiding. Het VO zal betrokken zijn bij de voorbereiding en de uitwerking daarvan.

4.4 Regelmatig contact houden met alle leden van het bestuur

In het overleg met delegaties van het bestuur zijn in 2019, naast de voorzitter van het bestuur, steeds andere bestuursleden in wisselende samenstelling aanwezig geweest. Hierdoor is er meer contact geweest met alle leden van het bestuur.

4.5 Het tijdig leveren of aankondigen van beleidsstukken aan het VO.

In 2019 zijn de beleidsstukken tijdiger geleverd of aangekondigd aan het VO. Hierdoor was meer tijd beschikbaar om tot een gedegen oordeel te komen

4.6 Overgang naar een nieuwe pensioenadministrateur

Een onderwerp waar het VO extra aandacht aan heeft geschonken is de overgang per 1-1-2019 naar Centric als de nieuwe pensioenadministrateur. De technische uitvoering is, op een paar kleine uitzonderingen na, prima verlopen. De communicatie rond de overgang gaf aanvankelijk aanleiding tot vragen. In de loop van het jaar werden de werkzaamheden van Centric tot tevredenheid uitgevoerd.

De (negatieve) berichtgeving rond de eigenaar van Centric is nog een punt van zorg. Immers andere pensioenfondsen zullen aarzelen om met Centric in zee te gaan hetgeen nadelig kan zijn voor de continuïteit van de dienstverlening.

5 Oordeel VO over 2019

5.1 Algemeen

In zijn algemeenheid is het VO tevreden over gevoerde beleid en de uitvoering daarvan. Over het handelen van het bestuur en het gevoerde beleid komt het VO tot het volgende oordeel

5.2 Oordeel over het gevoerde beleid

Het VO is van oordeel dat het beleid van het bestuur is gericht op koersvastheid en stabiliteit. Naar het oordeel van het VO biedt dit goede vooruitzichten voor de toekomst.

5.3 Oordeel over het handelen van het bestuur

Verbeterpunten en goede punten die het handelen van het bestuur betreffen:

5.3.1 Verbeterpunten

De onderbouwing van de evenwichtigheid voor de verschillende doelgroepen van deelnemers bij besluiten en vaststellingen behoeft meer aandacht om het oordeel van het VO mogelijk te maken. Het bestuur doet deze afweging wel, maar het is voor het VO niet altijd duidelijk hoe de afweging tot stand is gekomen. Dit punt kan verbeterd worden door concrete vastlegging van beschouwde belangen en gebruikte argumenten bij bestuursbesluiten.

Het VO adviseert het bestuur om haar ambities transparanter en “meetbaarder” te maken en op te nemen in de rapportages worden opgenomen. Het VO zou meer transparantie, onder andere in het jaarverslag op prijs stellen. Bijvoorbeeld: als het de ambitie van het bestuur is om 80% van de prijsstijging te indexeren zou die ambitie terug te vinden moeten zijn en ook wat er in het verslagjaar is waargemaakt.

In 2019 is Governance, Risk en Compliance (GRC) commissie ingesteld. Het onderwerp risico is inmiddels uitgewerkt, Governance en Compliance behoeven nog invulling.

5.3.2 Goede punten

De relatie tussen het VO en de andere organen van het fonds is open en constructief.

De overgang van de pensioen administratie van AON-Hewitt naar Centric is efficiënt doorgevoerd.

Het stabiel zijn van de (beleids)dekkingsgraad in 2019 geeft aan dat in het verleden en in het verslagjaar goede keuzes zijn gemaakt. Dat de dekkingsgraad bijna 10% punt hoger is dan het PME blijft een compliment waard. De ambitie om te indexeren wordt helaas niet waargemaakt.

6 De toekomst

De samenwerking tussen het VO en Raad van Toezicht (RvT) zal, na een rustige start, in 2020 verder gestructureerd worden. Het eerste jaar is goed gestart maar buiten de twee meetings zijn er niet veel contacten geweest.

Een ander punt van aandacht in de toekomst zijn de ophanden zijn de aanpassingen aan het pensioenstelsel. Hoewel daar waarschijnlijk niet veel invloed op uitgeoefend kan worden is het zeker van belang om de vinger aan de pols te houden om tijdig op veranderingen te kunnen anticiperen.

Het VO zal ook in de toekomst cursussen (modules) blijven volgen om de rol van een goede “countervailing” partner van het bestuur verder uit te bouwen.

Andere zaken die in de toekomst kunnen spelen zoals economische recessie (gevolgen van de Covid-19 crisis), onlusten en dergelijke moeten te zijner tijd meegenomen worden in de ALM.

7 Eindoordeel

Het VO geeft een positief oordeel over het handelen van het bestuur, het gevoerde en opgetekende voorgenomen beleid. Het VO ziet de toekomst van het fonds met vertrouwen tegemoet.

8 Aandachtspunten 2020

8.1 Aanbevolen actiepunten voor het bestuur

1. Onderbouwing en vastleggen van de evenwichtigheid van besluiten en vaststellingen van het bestuur
2. Meetbaar maken van ambities en het rapporteren over het bereiken van deze ambities
3. Het houden van een enquête met een betere meetmethode om de effectiviteit en de tevredenheid van de deelnemers over de communicatie van het Pensioenfonds te bepalen.
4. Uitwerken van Governance en Compliance door de GRC

8.2 Actiepunten voor het VO

1. Verder structureren van de samenwerking tussen het VO en de Raad van Toezicht

Hengelo, 19 juni 2020

Reactie Bestuur op verslag VO

Het bestuur heeft kennisgenomen van het verslag van het verantwoordingsorgaan (VO). Het verslag is een goede weergave van de discussies, maar ook van de betrokkenheid van het orgaan bij het fonds.

Het bestuur dankt het VO voor het positieve oordeel over het handelen van het bestuur en het gevoerde en opgetekende voorgenomen beleid alsmede voor het uitgesproken vertrouwen voor de toekomst. Vanzelfsprekend zal het bestuur de door het VO gemaakte verbeterpunten ter harte nemen en waar nodig veranderingen doorvoeren. Wanneer het bestuur besluit een verbeterpunt niet (geheel) in haar beleid mee te nemen, zal dit aan het VO met argumenten worden toegelicht.

Het bestuur waardeert de goede punten die door het VO zijn opgemerkt.

Het bestuur ervaart de relatie tussen het VO en de andere organen van het fonds eveneens als open en constructief. Het bestuur heeft de ambitie om volledig transparant te zijn en het VO en de andere organen zo goed mogelijk te informeren. De toegenomen frequentie van overleg tussen het bestuur en VO en de uitbreiding van de bestuursdelegatie die participeert in deze overleggen vormen een goede basis voor de toekomst.

Het bestuur bedankt de leden van het VO voor het constructieve overleg in 2019 en verwacht de samenwerking met het VO goed te kunnen voortzetten.

Hengelo, 19 juni 2020

Bestuur Stichting Pensioenfonds Thales Nederland

Jaarrekening

In dit hoofdstuk presenteert het bestuur van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland (hierna 'het Fonds'), statutair gevestigd te Hengelo, de jaarrekening over boekjaar 2019 eindigend op 31 december 2019. In hoofdstuk Overige gegevens volgen de verklaringen van de certificerend actuaris en van de accountant van het Fonds.

De in dit hoofdstuk vermelde bedragen zijn in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Balans per 31 december 2019

(na voorgestelde bestemming saldo baten en lasten)

(x € 1.000)	Toelichting *)	2019 EUR	2018 EUR
Activa			
Vastgoedbeleggingen		154.118	123.209
Aandelen		592.447	445.302
Vastrentende waarden		867.110	742.798
Derivaten		64.501	33.026
Overige beleggingen		7.546	5.755
Beleggingen voor risico fonds	1.4.1	<u>1.685.722</u>	<u>1.350.090</u>
Vorderingen en overlopende activa	1.4.2	2.614	5.151
Overige activa	1.4.3	<u>2.386</u>	<u>1.905</u>
		1.690.722	1.357.146
Passiva			
Stichtingskapitaal en reserves	1.4.4	203.377	83.301
Technische voorziening voor risico fonds	1.4.5		
Voorziening pensioenverplichting		1.418.983	1.242.310
		<u>1.418.983</u>	<u>1.242.310</u>
Overige schulden en overlopende passiva	1.4.6	<u>68.362</u>	<u>31.535</u>
		1.690.722	1.357.146

*) De nummering verwijst naar de toelichting

Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)	%	%
Actuele dekkingsgraad	114,0	106,3
Beleidsdekkingsgraad	110,7	112,1

Staat van baten en lasten over 2019

(x € 1.000)	Toelichting	2019 EUR	2018 EUR
Baten			
Premiebijdragen	1.5.1	27.191	25.227
Beleggingsopbrengsten	1.5.2	301.002	-37.833
		328.193	-12.606
Lasten			
Pensioenuitkeringen	1.5.3	33.201	31.235
Pensioenuitvoeringskosten	1.5.4	1.014	1.155
Mutatie technische voorzieningen:			
Pensioenopbouw		27.873	28.075
Indexering en overige toeslagen		-26	4.322
Rentetoevoegingen		-2.922	-3.157
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-33.327	-31.817
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		2.379	-7.772
Wijziging marktrente		179.217	47.624
Wijziging overige actuariële uitgangspunten		-	-11.850
Inkoop uit hoofde van VPL regeling		2.639	-
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen		840	-597
		176.673	24.828
Saldo overdrachten van rechten	1.5.5	-2.771	9.039
Overige lasten	1.5.6	-	3
		208.117	66.260
Saldo van baten en lasten		120.076	-78.866

Bestemming van het saldo van baten en lasten

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Algemene reserve	120.076	-78.866
Saldo van baten en lasten	120.076	-78.866

Kasstroomoverzicht over 2019

(x € 1.000)	2019	2018
	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	29.094	26.682
Ontvangen waardeoverdrachten	2.775	3.037
Betaalde pensioenuitkeringen	-33.163	-31.266
Betaalde waardeoverdrachten	-388	-11.636
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-464	-1.221
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	-2.146	-14.404
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	909.660	1.100.408
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	30.097	30.424
Aankopen beleggingen	-957.199	-1.121.605
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	23.757	6.879
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-3.688	-107
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	2.627	15.999
Mutatie geldmiddelen	481	1.595
Geldmiddelen per 1 januari	1.905	310
Mutatie geldmiddelen	481	1.595
Geldmiddelen per 31 december	2.386	1.905

Toelichting behorende tot de jaarrekening

1.1 Algemene toelichting

1.1.1 Inleiding

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland (hierna: het Fonds), statutair gevestigd aan Zuidelijke Havenweg 40 7554 RR te Hengelo (Overijssel) is opgericht op 1 oktober 1948. De laatste statutenwijziging was op 20 december 2018. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41027030. Het Fonds is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de koepelorganisatie de Pensioenfederatie (de overkoepelende organisatie van ondernemingspensioenfonds, bedrijfstakpensioenfonds en beroepspensioenfonds). Het doel van het Fonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het Fonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers.

Verslaggevingsperiode

Deze jaarrekening heeft betrekking op het boekjaar 2019, dat is geëindigd op balansdatum 31 december 2019.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610. De bedragen opgenomen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 19 juni 2020 de jaarrekening opgemaakt.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar. Ten behoeve van de vergelijkbaarheid is het verloopoverzicht beleggingen 2018 gewijzigd ten opzichte van de jaarrekening 2018.

Continuïteit

De jaarrekening van het Fonds is opgesteld op basis van de continuïteitsveronderstelling, waarbij het bestuur van het Fonds concludeert dat het hanteren van deze veronderstelling op basis van de huidige inzichten voor de komende 12 maanden gerechtvaardigd is.

1.1.2 Algemene grondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het Fonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden

verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
USD	0,89	0,87
GBP	1,18	1,11
CAD	0,69	0,64
DKK	0,13	0,13
SEK	0,10	0,10
HKD	0,11	0,11
CHF	0,92	0,89
JPY	0,01	0,01

Tabel 24

1.1.3 Specifieke grondslagen

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico fonds

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden verantwoord als onderdeel van de marktwaarde van de betreffende beleggingscategorie.

Vastgoedbeleggingen

De beleggingscategorie vastgoed bestaat uit: vastgoed aandelen en vastgoedbeleggingsfondsen. Beursgenoteerd (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de actuele waarde, zijnde de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties.

Indien de vastgoedbeleggingen worden gehouden via niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen, dan wordt de actuele waarde bepaald door de intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgave van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Aandelen

De beleggingscategorie aandelen bestaat uit: aandelen, private equity fondsen en aandelenbeleggingsfondsen.

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. De aandelen die worden gehouden via niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen; de actuele waarde is afgeleid van de per balansdatum geldende koersen van de onderliggende aandelen.

Vastrentende waarden

De beleggingscategorie vastrentende waarden bestaat uit: obligaties, asset-backed securities leningen, floating rate notes, obligatiebeleggingsfondsen, onderhandse leningen en geldmarktfondsen.

Het betreft geldmarktfondsen waarin de collateral van de swap overlay portefeuille wordt belegd. De rente wordt dagelijks geaccumuleerd en in nieuwe participaties uitgekeerd. Beleggingsdebiteuren en beleggingscrediteuren zijn respectievelijk onder overige activa en overige passiva opgenomen.

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden met een beursnotering worden verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Couponrente wordt in de staat van baten en lasten verantwoord onder directe beleggingsopbrengsten. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers.

Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de per ultimo waardeveranderingen worden verantwoord in de staat van baten en lasten onder indirecte beleggingsopbrengsten.

Indien vastrentende waarden of participaties in beleggingsinstellingen niet-beursgenoteerd zijn, vindt waardebepaling plaats op basis van de geschatte toekomstige netto kasstromen (rente en aflossingen) die uit de beleggingen zullen voortvloeien, contant gemaakt tegen de ultimo boekjaar geldende marktrente en rekening houdend met het risicoprofiel (kredietrisico; oninbaarheid) en de looptijden.

Financiële instrumenten die middels een andere geschikte methode zijn gewaardeerd zijn o.a. Equity funds, die geen direct waarneembare marktnotering hebben in een actieve markt. De waarde van deze financiële instrumenten wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

De lopende intrest op vastrentende waarden wordt gepresenteerd als onderdeel van de marktwaarde van de vastrentende waarden. Daarbij wordt aangesloten bij het vermogensbeheerverslag.

Derivaten

De beleggingscategorie derivaten bestaat uit: fx forwards, index futures en interest rate swaps en rights. Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnotering of als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Indien een derivatenpositie negatief is wordt het bedrag onder de schulden verantwoord.

Overige beleggingen

De beleggingscategorie overige beleggingen bestaat uit Liquide middelen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Hieronder worden de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Algemeen

Het eigen vermogen van het Fonds bestaat uit het stichtingskapitaal en verschillende reserves. Het stichtingskapitaal en de reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans. Op basis van de Pensioenwet moet minimaal een eigen vermogen van circa 5% van de voorziening pensioenverplichtingen aangehouden worden.

De grondslagen voor de verschillende componenten van het eigen vermogen worden hieronder nader toegelicht:

Algemene reserve

Het eigen vermogen van het Fonds bestaat uit de algemene reserve en een bestemmingsreserve. De algemene reserve wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans.

Premie-egalisereserve

Vanaf boekjaar 2016 houdt het Fonds een premie-egalisereserve aan. Jaarlijks wordt het verschil tussen de doorsneepremie en de gedempte kostendeckende premie aan deze premie-egalisereserve toegevoegd. De premie-egalisereserve bedraagt overigens nooit meer dan 5 miljoen euro.

Technische voorziening

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (indexatie-) toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of de opgebouwde pensioenaanspraken worden geïndexeerd. Voor alle deelnemers wordt het bepaalde man / vrouw systeem toegepast. Hierbij wordt tot de pensioenleeftijd (68 jaar) verondersteld dat iedereen een partner heeft.

Alle per balansdatum bestaande indexatiebesluiten (ook voor indexatiebesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit door middel van reservering van de toekomstige opbouw.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

Markttrente: De technische voorzieningen worden berekend tegen actuele waarde, mede door gebruik te maken van de rentetermijnstructuur, die DNB maandelijks publiceert.

Overlevingstafels: Het Fonds hanteert de Prognosetafel AG2018 en fondsspecifieke correctiefactoren op de sterftekansen.

Kostenopslag ter grootte van 2,1% van de voorziening voor pensioenverplichtingen in verband met toekomstige administratie-en excassokosten. Kostenopslag ter grootte van 0,75% van de voorziening voor pensioenverplichtingen latent partnerpensioen in verband met wezenpensioen.

Onder Overige technische voorzieningen worden voorzieningen opgenomen voor met de pensioenverplichtingen samenhangende risico's met betrekking tot arbeidsongeschiktheidsuitkeringen voorzover niet opgenomen in de berekening van de pensioenvoorziening. Bij de bepaling van de Overige technische voorzieningen is gekeken naar de werknemers die op het moment van berekening van de voorziening ziek maar nog niet arbeidsongeschikt zijn.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het Fonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen voor risico fonds

Premiebijdragen zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. Op basis van extrapolatie vindt een schatting plaats voor zover van de werkgever te ontvangen informatie niet is verkregen. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

Beleggingsresultaten

Beleggingsresultaten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Directe en indirecte resultaten en aan de verslagperiode toe te rekenen (gefactureerd of nog te factureren) kosten van beleggingen, worden afzonderlijk gepresenteerd. Onder de directe resultaten worden opbrengsten uit rente, dividend en dergelijke gepresenteerd. Dividend wordt op het moment van betaalbaarstelling verantwoord. Waardeveranderingen zijn indirecte beleggingsresultaten en worden aan de periode toegerekend waarin zij optreden.

Overige baten

Overige baten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico fonds

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin ze ontstaan. De (gedeeltelijk) premievrije opbouw van arbeidsongeschikten wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de ziekte is ontstaan.

Toeslagverlening (korting)

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de technische voorziening wordt een rente van -/- 0,235% (2018: -/- 0,260%) toegevoegd op basis van de eenjaarsrente op de interbancaire swapmarkt primo verslaggevingsperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening zijn voorzien.

Wijziging marktrente

De wijziging marktrente op balansdatum als gevolg van wijzigingen in de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijzigingen uit hoofde van overdracht van rechten

Het saldo van de actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt toegerekend aan de periode waarop het betrekking heeft.

Wijziging actuariële uitgangspunten en actualiseren overlevingskansen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van de actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo overdracht van rechten

Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van de overdracht van de pensioenverplichtingen.

Overige lasten

Overige lasten zijn toegerekend aan periode waarop ze betrekking hebben.

1.1.4 Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

1.2 Toelichting op de Balans

1.2.1 Beleggingen voor risico fonds

Overzicht totale waarde per beleggingscategorie

Ultimo 2019

(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per						
1 januari 2019	123.209	445.302	742.798	24.700	5.755	1.341.764
Aankopen	69.065	94.031	794.103	-	-	957.199
Verkopen	-69.562	-83.151	-745.283	-11.664	-	-909.660
Overige mutaties	-	-	-125	-278	3.754	3.351
Waardemutaties	31.406	136.265	75.617	33.058	-1.963	274.383
Stand per 31 december 201	154.118	592.447	867.110	45.816	7.546	1.667.037
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						18.685
						1.685.722

Ultimo 2018

(x € 1.000)	Vastgoed- beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per						
1 januari 2018	135.647	501.371	726.907	17.005	8.350	1.389.280
Aankopen	149.657	232.721	730.772	8.455	-	1.121.605
Verkopen	-152.673	-254.027	-705.625	11.917	-	-1.100.408
Overige mutaties	-	-	267	522	-2.595	-1.806
Waardemutaties	-9.422	-34.763	-9.523	-13.199	-	-66.907
Stand per 31 december 201	123.209	445.302	742.798	24.700	5.755	1.341.764
Bij: Derivaten met een negatieve waarde						8.326
						1.350.090

Tabel 25

Derivaten met een negatieve waarde zijn verantwoord onder de overige schulden en overlopende passiva.

Onderpand met betrekking tot derivaten

Het Fonds belegt in derivaten. Afhankelijk van de waarde van de derivaten ontvangt of verstrekt het Fonds onderpand. Bij een positieve waarde van de derivaten ontvangt het Fonds onderpand, bij een negatieve waarde verstrekt het Fonds onderpand. Het Fonds heeft eind 2019 €1,7 miljoen aan onderpand ontvangen (pending receive) in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking. Het Fonds heeft eind 2019 €47,1 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Het Fonds heeft eind 2019 € 7,3 miljoen aan onderpand verstrekt (€0,8 miljoen pending pledged) in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

Securities lending

Het Fonds stelt geen deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten.

Reële waarde

Voor de meerderheid van de beleggingen is sprake van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen. Voor bepaalde beleggingen zijn deze niet beschikbaar en vindt waardering plaats op basis van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen. Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld. Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingsniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.
- Niveau 2: De waarde wordt direct of indirect vastgesteld met behulp van de netto contante waarde berekening. Daarnaast vallen derivaten die volgens een waarderingmethode, waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata, onder deze categorie.
- Niveau 3: Andere geschikte methode. Financiële instrumenten die middels een andere geschikte methode zijn gewaardeerd zijn o.a. Hedge funds, Equity funds, Infrastructure funds en Commodity funds die geen direct waarneembare marktnotering hebben in een actieve markt. De waarde van deze financiële instrumenten wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille (inclusief liquide middelen, maar exclusief lopende interest en de negatieve derivaten) als volgt worden samengevat:

(x € 1.000)	Genoteerde marktprijzen EUR	Netto contante waarde EUR	Andere methode EUR	Totaal EUR
Actief per 31 december 2019				
Vastgoedbeleggingen	154.026	-	92	154.118
Aandelen	592.447	-	-	592.447
Vastrentende waarden	782.359	-	84.751	867.110
Derivaten	-	45.816	-	45.816
Overige beleggingen	7.546	-	-	7.546
	1.536.378	45.816	84.843	1.667.037
Actief per 31 december 2018				
Vastgoedbeleggingen	122.953	-	256	123.209
Aandelen	445.302	-	-	445.302
Vastrentende waarden	737.343	-	-	737.343
Derivaten	540	20.710	-	21.250
Overige beleggingen	5.755	-	-	5.755
	1.311.893	20.710	256	1.332.859

Tabel 26

Belegde waarden in vastgoed

De vastgoedbeleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Indirect vastgoed	154.118	123.209
Stand per 31 december	154.118	123.209

Tabel 27

Belegde waarden in aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Beursgenoteerde aandelen	2.191	2.620
Beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingentiteiten die beleggen in aandelen	590.256	442.682
Stand per 31 december	592.447	445.302

Tabel 28

Belegde waarden in vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Directe vastrentende waardenbeleggingen: Obligaties	532.004	466.718
	<u>532.004</u>	<u>466.718</u>
Indirecte vastrentende waardenbeleggingen: Obligatiebeleggingsfondsen	238.959	214.493
Geldmarktfondsen	90.816	56.132
Lopende interest vastrentende waarden	5.331	5.455
	<u>335.106</u>	<u>276.080</u>
Stand per 31 december	867.110	742.798

Tabel 29

Belegde waarden in derivaten

De derivaten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Rentederivaten		
Positieve waarde	64.501	29.576
Negatieve waarde	18.685	8.326
	<u>45.816</u>	<u>21.250</u>
Rente derivaten	57.515	27.137
Valuta derivaten	3.814	2.043
Aandelenderivaten	-	396
	<u>61.329</u>	<u>29.576</u>
Lopende interest derivaten	3.172	3.450
	<u>3.172</u>	<u>3.450</u>
Stand per 31 december	64.501	33.026

Tabel 30

Het in de balans verantwoorde saldo derivaten is niet gelijk aan het in onderstaande tabellen genoemde saldo derivaten. Dit wordt veroorzaakt doordat in de onderstaande tabellen het doorkijk-principe wordt toegepast

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2019

Type contract	Contractomvang EUR	Actuele waarde activa EUR	Actuele waarde passiva EUR
Aandelen derivaten	25	-	-
Overige derivaten	707	6	-
Rente derivaten	703.503	57.758	18.369
Valuta derivaten	544.093	5.969	993
	1.248.328	63.733	19.362

Tabel 31

Onderstaande tabel geeft inzicht in de derivatenposities per 31 december 2018

Type contract	Contractomvang EUR	Actuele waarde activa EUR	Actuele waarde passiva EUR
Aandelen derivaten	6	396	296
Rente derivaten	801.754	27.137	6.700
Valuta derivaten	3.168.249	2.043	1.330
	3.970.009	29.576	8.326

Tabel 32

Belegde waarde in overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Liquide middelen	7.546	5.755
Stand per 31 december	7.546	5.755

Tabel 33

1.2.2 Vorderingen en overlopende activa

Specificatie vorderingen en overlopende activa

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Vorderingen op werkgever	2.074	1.987
Inkoopsommen	-	1.990
Beleggingsdebiteuren	539	1.172
Overige vorderingen	1	2
Stand per 31 december	2.614	5.151

Tabel 34

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

1.2.3 Overige activa

<i>(x € 1.000)</i>	2019	2018
	EUR	EUR
Liquide middelen	2.386	1.905
Stand per 31 december	2.386	1.905

Tabel 35

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

1.2.4 Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2019

<i>(x € 1.000)</i>	Premie egalisatie reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2019	5.000	78.301	83.301
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	120.076	120.076
Stand per 31 december 2019	5.000	198.377	203.377

Mutatieoverzicht eigen vermogen 2018

<i>(x € 1.000)</i>	Premie egalisatie reserve	Algemene reserve	Totaal
Stand per 1 januari 2018	5.000	157.167	162.167
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	-78.866	-78.866
Stand per 31 december 2018	5.000	78.301	83.301

Tabel 36

Solvabiliteit

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
Aanwezig vermogen	1.617.360	114,0	1.320.611	106,3
Af: technische voorzieningen op FTK-waarder	1.418.983	100,0	1.242.310	100,0
Eigen vermogen	198.377	14,0	78.301	6,3
Af: vereist eigen vermogen	306.709	21,6	276.374	22,2
Vrij vermogen	-108.332	-7,6	-198.073	-15,9
Minimaal vereist eigen vermogen	59.597	4,2	51.811	4,2
Actuele dekkingsgraad		114,0		106,3
Beleidsdekkingsgraad		110,7		112,1

Tabel 37

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het Fonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het Fonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting Risicobeheer.

De dekkingsgraad is als volgt berekend: (Totale activa -/- kortlopende schulden en premie-egaliseringsreserve) / Technische voorzieningen * 100%.

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddeld van de dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden. Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het Fonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad, bevindt het Fonds zich in een situatie van reservetekort.

De solvabiliteit van het Fonds is niet toereikend. Per 31 december 2019 is sprake van een reservetekort.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd:

(x € 1.000)	Werkelijk	Werkelijk
	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	106,3%	112,9%
Premie	-0,4%	-0,4%
Uitkeringen	0,2%	0,2%
Toeslagverlening	0,0%	-0,4%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-13,4%	-4,1%
Rendement op beleggingen	24,5%	-2,8%
Overige oorzaken en kruiseffecten	-3,2%	0,9%
Dekkingsgraad per 31 december	114,0%	106,3%

Tabel 38

Herstelplan

Per 1 januari 2019 lag de beleidsdekkingsgraad onder de vereiste dekkingsgraad. De vereiste dekkingsgraad is van belang om vast te stellen of het fonds zich in een tekortsituatie bevindt. Fondsen met een tekort moeten jaarlijks vóór 1 april een herstelplan opstellen en indienen bij DNB. Het fonds heeft begin 2019 vastgesteld dat, op basis van de vereisten volgens het FTK, sprake was van een tekortsituatie (reservetekort) en op grond hiervan op 30 maart 2019 een herstelplan bij DNB ingediend.

Ultimo 2019 was er nog steeds sprake van een dekkingstekort. Daarom heeft het Fonds op 27 maart 2020 een update van het herstelplan aan DNB verstuurd. Uit het herstelplan blijkt dat het Fonds voldoende herstelkracht heeft om de vereiste dekkingsgraad binnen de geldende hersteltermijn te bereiken. In het herstelplan is geen maatregel tot korten van pensioenaanspraken meegenomen.

De Nederlandsche Bank heeft op 4 juni 2020 haar instemmingsbeschikking afgegeven.

In 2019 heeft de dekkingsgraad zich ten opzichte van het herstelplan als volgt ontwikkeld:

(x € 1.000)	Werkelijk	Herstelplan
	2019	2019
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	106,3%	106,3%
Premie	-0,4%	-0,5%
Uitkeringen	0,2%	0,2%
Verandering van de rentetermijnstructuur	-13,4%	0,0%
Rendement op beleggingen	24,5%	3,0%
Overige oorzaken en kruiseffecten	-3,2%	-0,1%
Dekkingsgraad per 31 december	114,0%	108,9%

Tabel 39

De dekkingsgraad bedroeg op 31 december 2019 114,0% en liep daarmee voor op het herstelplan (108,9%) op die datum.

1.2.5 Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening pensioenverplichtingen is bepaald volgens de opgebouwde rechten methode en geeft de uit het pensioenreglement voortvloeiende verplichtingen per balansdatum weer van het Pensioenfonds tegenover al haar deelnemers, gewezen deelnemers en gepensioneerden.

Bijzondere partners worden niet separaat als deelnemer aangemerkt. Bij toepassing van deze methode ontstaat geen financieringsachterstand.

De technische voorzieningen zijn bepaald met overlevingskansen op basis van de Prognosetafel AG2018, zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap. Deze tafels zijn toegepast met toepassing van de ervaringssterfte.

Mutatieoverzicht voorziening pensioenverplichtingen

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Stand per 1 januari	1.242.310	1.217.482
Pensioenopbouw	27.873	28.075
Indexering en overige toeslagen	-26	4.322
Rentetoevoegingen	-2.922	-3.157
Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-33.327	-31.817
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	2.379	-7.772
Wijziging marktrente	179.217	47.624
Wijziging overige actuariële uitgangspunten	-	-11.850
Inkoop uit hoofde van VPL regeling	2.639	-
Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen	840	-597
Stand per 31 december	1.418.983	1.242.310

Tabel 40

Specificatie voorziening pensioenverplichtingen

(x € 1.000)		2019 EUR		2018 EUR
	aantallen		aantallen	
Actieve deelnemers	1.949	588.470	1.772	522.695
Pensioengerechtigden	1.833	584.229	1.715	517.970
Gewezen deelnemers	1.403	210.353	1.421	170.160
Overigen		6.745		4.493
Netto pensioenverplichtingen	5.185	1.389.797	4.908	1.215.318
Toekomstige kosten uitvoering pensioenregeling		29.186		26.992
Stand per 31 december		1.418.983		1.242.310

Tabel 41

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling(en)

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenleeftijd van 68 jaar. Jaarlijks wordt een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 1,875% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. Tevens bestaat er recht op nabestaanden- en wezenpensioen. Jaarlijks beslist het bestuur van het Fonds over de mate waarin de opgebouwde aanspraken worden geïndexeerd. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst. De belangrijkste kenmerken van de regeling zijn opgenomen in het bestuursverslag.

Toeslagverlening

De toeslagen op pensioenrechten en pensioenaanspraken worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur van het Fonds. Er bestaat een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en pensioenaanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en is afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de consumentenprijsindex (cpi, afgeleid), zoals vastgesteld door het CBS. Als referentieperiode wordt gebruikt juli tot juli.

Er is geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst wordt geïndexeerd. Het Fonds heeft geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen. Toeslagen zijn afhankelijk van de middelen van het Fonds. Onder het FTK worden strengere eisen gesteld aan de toeslagverlening door pensioenfondsen. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar het bestuursverslag.

Het bestuur heeft in de vergadering van 6 december 2019 besloten over toeslagverlening op de pensioenaanspraken per 1 januari 2020. Bij de bepaling van de voorziening voor pensioenverplichtingen is met dit besluit rekening gehouden. De pensioenrechten en pensioenaanspraken zijn dit jaar met 0% (2018: 0,35%) geïndexeerd.

Inhaaltoeslagen

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist en dient er ook fiscale ruimte te bestaan om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen. Inhaaltoeslagen zijn daarom op korte termijn niet te verwachten. Het bestuur van het Fonds geeft in zijn jaarrekening elk jaar een specificatie van het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met -0,235% (2018:-0.260%), op basis van de eenjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode. Toekomstige pensioenuitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect wordt verantwoord onder het hoofd 'Wijziging marktrente'.

De ontwikkeling van de marktrente vanaf 2017 tot en met 2019

	Gemiddelde rente
2019	0,63%
2018	1,33%
2017	1,27%

Tabel 42

Wijziging actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruikgemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, lang leven, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het Fonds. De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een proces waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het Fonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Actualiseren overlevingskansen

Het Fonds gebruikt de meest recente informatie over de overlevingskansen van de Nederlandse bevolking bij het berekenen van de technische voorzieningen. Voor het boekjaar 2019 wordt gebruikgemaakt van de Prognose tafel AG2018. De algemene sterftetekansen die volgen uit de tafel worden voor het Fonds gecorrigeerd in verband met ervaringssterfte.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

De waarde van de pensioenverplichtingen is hoger geworden als gevolg van actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten.

Het Fonds is wettelijk verplicht om op verzoek van een werknemer mee te werken aan waardeoverdracht, als de werknemer gaat deelnemen in een andere pensioenregeling. Deze overdracht betreft de waarde van de tot dan toe bij de huidige pensioenuitvoerder opgebouwde pensioenaanspraken. De ontvangende pensioenuitvoerder is verplicht om de overgedragen gelden aan te wenden voor de toekenning van pensioenaanspraken die minimaal gelijkwaardig zijn aan de oorspronkelijk opgebouwde aanspraken. Onder toelichting 1.5.5 is de wijziging uit hoofde van overdracht van rechten opgenomen.

Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige mutatie voorziening pensioenverplichtingen

<i>(x € 1.000)</i>	2019	2018
	EUR	EUR
Kanssystemen		
Sterfte	757	-447
Arbeidsongeschiktheid	325	215
Mutaties	-242	-365
Totaal kanssystemen	840	-597

Tabel 43

1.2.6 Overige schulden en overlopende passiva

Specificatie overige schulden en overlopende passiva

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Derivaten met negatieve waarde	18.685	8.326
Belastingen en premies sociale verzekeringen	773	735
Beleggingscrediteuren	4	214
Schulden uit hoofde van collateral management	46.551	20.076
Waardeoverdrachten te verwerken	56	440
Te betalen vermogensbeheerskosten	2.172	1.545
Overige schulden	121	199
Stand per 31 december	68.362	31.535

Tabel 44

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

1.2.7 Risicobeheer

Het Fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. Het bestuur heeft de ambitie om het risicomanagement de komende periode verder te versterken. Tevens wil het bestuur in het risicomanagement nadrukkelijk onderscheid aanbrengen tussen strategisch en operationeel risicomanagement. Dit beleid is verwoord in de ABtN van het Fonds. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de risico's.

Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vinden plaats na analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van de continuïteitsanalyse en de Asset Liability Management-studie (ALM-studie) die in 2019 is uitgevoerd. De uitkomsten van deze analyses zijn de basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid.

Solvabiliteitsrisico

Het Fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het Fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het Fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het Fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het Fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het Fonds de premie voor de onderneming en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslag van opgebouwde pensioenrechten.

Het financieel toetsingskader is erop gericht dat risico's van pensioenfondsen adequaat worden beheerd en beheerst. Een pensioenfonds moet op elk moment genoeg bezittingen hebben om aan

zijn verplichtingen te kunnen voldoen. Daarnaast moet er een extra buffer aan eigen vermogen aanwezig zijn. Bij aanwezigheid van dat eigen vermogen wordt onder de voorgeschreven veronderstellingen met een zekerheid van 97,5 procent voorkomen dat het pensioenfonds binnen een periode van één jaar over minder waarden beschikt dan de technische voorzieningen.

De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist eigen vermogen) wordt vastgesteld met de door DNB vastgestelde solvabiliteitstoets (S-toets), waarin het financieel toetsingskader 10 risicocategorieën onderscheidt. Daarbij worden de risicocategorieën S7 (liquiditeitsrisico), S8 (concentratierisico) en S9 (operationeel risico) gelijk aan nul gesteld, omdat het resterende risico (na beheersmaatregelen) zeer gering wordt geacht.

Het surplus/tekort op FTK-grondslagen is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	EUR	EUR	EUR
Technische voorzieningen (FTK-waardering)		1.418.983		1.242.310
Buffers:				
S1 Renterisico	11.069		26.403	
S2 Risico zakelijke waarden	239.806		218.576	
S3 Valutarisico	64.896		54.749	
S5 Kredietrisico	85.296		62.986	
S6 Verzekeringstechnisch risico	36.842		32.371	
S10 Risico voor actief beheer	16.232		13.531	
Diversificatie-effect	-147.432		-132.242	
Totaal S (vereiste buffers)		<u>306.709</u>		<u>276.374</u>
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)		1.725.692		1.518.684
Pensioenvermogen (totaal activa - schulden)		<u>1.617.360</u>		<u>1.320.611</u>
Tekort		-108.332		-198.073

Tabel 45

Bij de berekening van de buffers past het Fonds het standaard model van DNB toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de feitelijke beleggingsmix.

Marktrisico's (S1 – S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het Fonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst door BlackRock en NN IP in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de waarde van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van de ontwikkelingen in de marktrente.

Het renterisico wordt dynamisch afgedekt tussen de 50 en 80% van de verplichtingen. Het niveau van afdekking varieert afhankelijk van de rentestand en dekkingsgraad. De mate van afdekking wordt op dagbasis gemonitord en waar nodig aangepast. Er is een matching van activa en passiva over de verschillende looptijden zodat rekening wordt gehouden met de absolute hoogte en vorm van de yieldcurve voor verplichtingen. De benodigde duratie wordt verkregen uit de vastrentende portefeuilles in combinatie met een LDI portefeuille. Het Fonds hedged het renterisico tegen marktcurve.

De rentegevoeligheid kan gemeten worden door middel van de duratie. De duratie is de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren.

(x € 1.000)	31 december	31 december	31 december	31 december
	2019	2019	2018	2018
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (voor derivaten)	827.656	10,7	735.925	9,4
Vastrentende waarden (na derivaten)	870.216	21,7	756.569	18,5
Duration van de technische voorzieningen	1.418.983	17,7	1.242.310	17,0

Tabel 46

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
Resterende looptijd < 1 jaar	89.799	10,5	66.653	9,1
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	181.109	21,1	165.694	22,5
Resterende looptijd > 5 en < 10 jaar	195.121	22,7	175.180	23,8
Resterende looptijd > 10 jaar	392.314	45,7	328.398	44,6
	858.343	100,0	735.925	100,0

Tabel 47

Het in de balans verantwoorde saldo vastrentende waarden ad € 861.779 (2018: € 737.343) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastrentende waarden. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Het verschil ultimo boekjaar is in onderstaande tabel nader gekwantificeerd:

(x € 1.000)	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
Vastrentende waarden balans	867.110	742.798
Aandelen binnen vastrentende fondsen	-402	-753
Derivaten binnen vastrentende fondsen	-1.764	-583
Liquide middelen binnen vastrentende fondsen	-1.800	-4.212
Vastrentende waarden binnen aandelen fondsen	530	4.130
Totaal correctie "doorkijkprincipe"	-3.436	-1.418
Lopende interest vastrentende waarden	-5.331	-5.455
	-8.767	-6.873
Vastrentende waarden risicoparaaf	858.343	735.925

Tabel 48

Risico zakelijke waarden (S2)

Prijrisico

Prijrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die worden veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten) zoals opties en futures.

De segmentatie van vastgoed naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
Kantoren	-	-	17	0,0
Winkels	-	-	192	0,1
Participaties in vastgoedmaatschappijen	166.514	100,0	134.095	99,8
	166.514	100,0	134.304	100,0

Tabel 49

Het in de balans verantwoorde saldo vastgoed ad € 154.118 (2018: € 123.209) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo vastgoed. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Het verschil ultimo boekjaar is in onderstaande tabel nader gekwantificeerd:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR		EUR	
Vastgoed waarden balans	154.118		123.209	
Aandelen binnen vastgoed fondsen	-187		-456	
Liquide middelen binnen vastgoed fondsen	-340		-479	
Vastgoed binnen aandelen fondsen	12.923		12.030	
Totaal correctie "doorkijkprincipe"	12.396		11.095	
Vastgoed waarden risicoparagraaf	166.514		134.304	

Tabel 50

De segmentatie van vastgoed naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
EU	66.945	40,2	53.742	40,0
Overig Europa	5.662	3,4	3.703	2,8
Noord-Amerika	66.542	40,0	53.454	39,8
Asia Pacific	27.193	16,3	23.289	17,3
Andere	172	0,1	116	0,1
	166.514	100,0	134.304	100,0

Tabel 51

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar sectoren is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
Basismaterialen	30.693	5,4	25.466	6,0
Communicatie diensten	44.111	7,7	9.480	2,2
Cyclische consumptiegoederen	70.599	12,4	50.878	11,9
Defensieve consumptiegoederen	41.243	7,2	32.732	7,7
Energie	24.317	4,3	27.146	6,4
Financiële dienstverlening	79.975	14,0	69.591	16,3
Gezondheidszorg	68.459	12,0	55.292	12,9
Industrie	78.862	13,8	53.642	12,6
Nutsbedrijven	17.233	3,0	11.625	2,7
Overig	2.667	0,5	8.145	1,9
Technologie	113.444	19,8	82.984	19,4
	571.603	100,0	426.981	100,0

Tabel 52

Het in de balans verantwoorde saldo aandelen ad € 592.447 (2018: € 445.302) is niet gelijk aan het in bovenstaande tabel genoemde saldo aandelen. Dit wordt veroorzaakt doordat in deze paragraaf het doorkijk-principe wordt toegepast. Het verschil ultimo boekjaar is in onderstaande tabel nader gekwantificeerd:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR		EUR	
Aandelen waarden balans	592.447		445.302	
Vastrentend binnen aandelen fondsen	-530		-4.130	
Vastgoed binnen aandelen fondsen	-12.923		-12.030	
Derivaten binnen aandelen fondsen	37		-301	
Liquide middelen binnen aandelen fondsen	-8.017		-3.069	
Aandelen binnen vastrentende fondsen	402		753	
Aandelen binnen vastgoed fondsen	187		456	
Totaal correctie "doorkijkprincipe"	-20.844		-18.321	
Aandelen waarden risicoparagraaf	571.603		426.981	

Tabel 53

De segmentatie van de aandelenportefeuille naar regio is als volgt:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
EU	153.647	26,9	115.410	27,0
Overig Europa	36.455	6,4	17.490	4,1
Noord-Amerika	273.257	47,8	202.352	47,4
Asia Pacific	96.482	16,9	79.112	18,5
Andere	11.762	2,1	12.617	3,0
	571.603	100,0	426.981	100,0

Tabel 54

Valutarisico (S3)

Niet-euro beleggingen leiden tot een valutarisico. het Fonds dekt binnen zakelijke waarden strategisch 50,0% van het valutarisico van het Britse Pond, de Amerikaanse Dollar en de Japanse Yen af. Einde boekjaar is de waarde van de uitstaande valutatermijncontracten € 5,0 miljoen (2018; € 0,7 miljoen). Het valutarisico wordt in onderstaande tabel weergegeven.

De vreemde valutapositie voor en na afdekking is als volgt weer te geven:

	(x € 1.000)			
			31 december 2019	31 december 2018
	EUR vóór	EUR valuta- derivaten	EUR netto positie (na)	EUR netto positie (na)
EUR	762.837	487.711	1.250.548	1.022.055
AUD	4.674	155	4.829	2.891
CAD	7.365	-20	7.345	4.771
CHF	28.851	-2	28.849	15.570
DKK	21.414	-	21.414	7.991
GBP	60.746	-37.854	22.892	28.036
HKD	23.061	-1.939	21.122	19.443
ILS	68	-	68	877
JPY	56.241	-28.952	27.289	18.092
NOK	3.770	-	3.770	1.990
NZD	39	-	39	35
SEK	12.721	-	12.721	10.779
SGD	1.637	-	1.637	2.007
USD	607.126	-418.532	188.594	138.284
Other	71.511	4.409	75.920	60.038
	1.662.061	4.976	1.667.037	1.332.859

Tabel 55

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het Fonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht waarop het Fonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over the Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het Fonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het Fonds financiële verliezen lijdt. Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het Fonds.

Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het Fonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing-en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het Fonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het Fonds adequaat worden afgedekt door onderpand.

De verdeling van vastrentende waarden naar regio is weergegeven in onderstaande tabel:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
EU	550.113	64,1	456.062	62,0
Europa	24.378	2,8	20.924	2,8
Noord-Amerika	234.881	27,4	209.360	28,4
Asia Pacific	18.592	2,2	16.411	2,2
Overig	30.379	3,5	33.168	4,5
	858.343	100,0	735.925	100,0

Tabel 56

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille wordt het volgende overzicht gegeven:

(x € 1.000)	31 december 2019		31 december 2018	
	EUR	%	EUR	%
AAA	106.569	12,4	102.357	13,9
AA	193.861	22,6	167.813	22,8
A	186.180	21,8	161.231	21,9
BBB	249.449	29,1	233.817	31,8
<BBB	103.288	12,0	53.113	7,2
Not rated *	18.996	2,2	17.594	2,4
	858.343	100,0	735.925	100,0

Tabel 57

Voor de bepaling van de rating wordt afhankelijk van beschikbaarheid gebruik gemaakt van S&P en Moody's en Fitch.

Verzekeringstechnische risico (S6)

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn de risico's van:

- Langleven
- Overlijden
- Arbeidsongeschiktheid
- Toeslagrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting.

Het overlijdensrisico betekent dat het Fonds in geval van overlijden mogelijk nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het Fonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het Fonds voorzieningen moet treffen voor premievrijstelling bij invaliditeit en voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen. Er wordt een voorziening voor zieke deelnemers opgevoerd ter dekking van toekomstige schades in verband met arbeidsongeschiktheid. Deze voorziening wordt gevoed door de beschikbare opslag voor arbeidsongeschiktheidsrisico's in de premie. Jaarlijks valt een deel van de voorziening voor zieke deelnemers vrij ter dekking van de ontstane schades.

Het toeslagrisico omvat het risico dat de ambitie van het bestuur van het Fonds om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd, is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, rendement, looninflatie en demografie. Echter, dit is afhankelijk van de hoogte van de

dekkingsgraad van het Fonds. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het Fonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico kan worden beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er moet eveneens rekening worden gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies.

Concentratierisico (S8)

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt.

<i>(x € 1.000)</i>	31 december 2019	31 december 2018
	EUR	EUR
<u>Vastgoed</u>		
Northern Trust UCITS Common Co	41.102	36.787
<u>Aandelen</u>		
iShares Core S&P 500 ETF	191.292	135.924
BlackRock Global Funds - Europ	119.025	83.487
NN North America Fund	92.786	72.413
NN Europe Fund	59.190	46.535
BlackRock Global Funds - Emerg	55.679	41.554
iShares Core MSCI Japan IMI UC		28.097
<u>Vastrentende waarden</u>		
Franse staatsobligaties	96.833	82.561
Duitse staatsobligaties	74.122	70.610
NN Euro Credit Fund - Z	69.463	62.567
NN L US Credit	69.882	60.509
InstitutionBlackRock Global Funds - Emergal Cash Series Pl	86.787	56.132
BlackRock Global Funds - Emerging		26.648

Tabel 58

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. In het standaardmodel voor de bepaling van het vereist eigen vermogen is de gevoeligheid van het eigen vermogen voor operationeel risico (S9) gelijkgesteld aan 0%.

Dit betekent niet dat het Fonds geen operationeel risico loopt bij de uitvoering van hun activiteiten. Hiervoor verwijzen we naar de niet-financiële risico's.

S10 Actief beheerrisico

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel)portefeuille vastgelegde benchmark.

1.2.8 Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen; het Fonds, de werkgever, de bestuurders, leden van de RvT en VO, andere beleidsbepalers en werknemers van het Fonds.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar het bestuursverslag en de toelichting op de staat van baten en lasten. Er zijn geen leningen verstrekt aan, noch is er sprake van vorderingen op, (voormalige) bestuurders. De bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het Fonds op basis van voorwaarden in het pensioenreglement.

Overige transacties met verbonden partijen

Inzake de uitvoeringsovereenkomst tussen Fonds en werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

De afspraken tussen het Fonds en de werkgever over de uitvoering van de pensioenovereenkomst tussen werkgever en werknemers zijn vastgelegd in een uitvoeringsovereenkomst die voldoet aan de Pensioenwet. Sinds 1 januari 2016 is de pensioenregeling een CDC-regeling en is de uitvoeringsovereenkomst hierop aangepast.

In de uitvoeringsovereenkomst zijn de volgende onderwerpen vastgelegd:

- Verplichtingen van de werkgever, zoals het aanmelden van nieuwe werknemers en doorgeven van mutaties.
- De (totale) doorsneepremie dient door de werkgever betaald te worden en bedraagt in 2019 27,1% van de som van pensioengrondslagen van alle deelnemers.
- De werkgever houdt de bijdrage van de werknemers in op het salaris. De deelnemersbijdrage is vastgelegd in het pensioenreglement van het Fonds en bedraagt thans 40% van de doorsneepremie.
- De doorsneepremie wordt in twaalf termijnen ter beschikking gesteld aan het Fonds.
- Bijstorten is niet opgenomen in de uitvoeringsovereenkomst. De overeenkomst heeft een onbepaalde looptijd en kan zes maanden voor het einde van het kalenderjaar worden opgezegd.

De doorsneepremie kan nimmer minder zijn dan de kostendekkende premie conform het Financieel Toetsingskader en wordt uitgedrukt als een percentage van de som van pensioengrondslagen van alle deelnemers. Bij bepaling van de kostendekkende premie wordt geen rekening gehouden met een opslag ter financiering van het voorwaardelijke toeslagbeleid. Financiering van het toeslagbeleid vindt derhalve plaats op basis van overrendementen.

De kostendekkende premie wordt bepaald op basis van de fondsgrondslagen. Uitgangspunt bij de bepaling van de gedempte kostendekkende premie – in enig jaar – is de gemiddelde nominale rentetermijnstructuur Financieel Toetsingskader over een periode van 5 jaar en de solvabiliteitsopslag. Beiden worden vastgesteld per 1 oktober voorafgaand aan het kalenderjaar. Met solvabiliteitsvrijval over uitkeringen wordt uitsluitend rekening gehouden indien en voor zover dat conform wet en regelgeving is toegestaan.

Het Fonds verleent zijn medewerking aan de uitvoering van de pensioenovereenkomst, zoals vastgelegd in het pensioenreglement. Het Fonds stelt een pensioenreglement op en wijzigt dit

overeenkomstig de bepalingen uit de statuten en het pensioenreglement. De pensioenovereenkomst is opgenomen in het pensioenreglement. Het pensioenreglement is in overeenstemming met de bepalingen uit de overeenkomst. Het bestuur beslist jaarlijks in hoeverre de pensioenaanspraken van de deelnemers worden aangepast.

1.2.9 Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Het Fonds heeft een uitbestedingsovereenkomst gesloten met Centric voor de periode van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2023. De betaalde vergoeding bedraagt in 2019 € 412 duizend. Vanaf 2020 bedraagt de jaarlijks te betalen vergoeding circa € 492 duizend. De totale verplichting voor de resterende looptijd bedraagt per 31 december 2019 circa € 1.968 duizend.

Het vermogensbeheer wordt uitgevoerd door twee externe vermogensbeheerders: BlackRock en NN IP. Met de vermogensbeheerders zijn overeenkomsten afgesloten waarin onder andere de beleggingsrichtlijnen en de overeengekomen rapportages zijn vastgelegd. Ter controle van performance rapportages en beleggingsadministratie is een contract gesloten met de KAS BANK.

In de uitvoeringsovereenkomst is vastgelegd dat in het geval van eenzijdige opzegging van de uitvoeringsovereenkomst door de werkgever de werkgever 0,5% voorziening pensioenverplichtingen verschuldigd is ter gedeeltelijke financiering van toekomstige uitvoeringskosten.

Verstreckte zekerheden en garanties

Per jaareinde is het Fonds geen investeringsverplichting aangegaan.

1.3 Toelichting op de staat van baten en lasten

1.3.1 Premiebijdragen

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Werkgeverspremie	15.074	13.905
Werknemerspremie	10.049	9.323
VXOP Premie	2.068	1.999
	27.191	25.227

Tabel 59

De totale bijdrage van werkgever en werknemers (exclusief VXOP) bedraagt 27,1% (2018: 27,1%) van de pensioengrondslag som.

De kostendeekkende, gedempte kostendeekkende en feitelijke premie volgens artikel 130 van de Pensioenwet zijn als volgt:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Kostendeekkende premie	35.057	32.577
Gedempte kostendeekkende premie	20.529	20.164
Feitelijke premie	27.191	25.227

Tabel 60

De kostendeekkende premie is gebaseerd op de marktrente (nominale rentetermijnstructuur van 31 december 2018 gepubliceerd door DNB).

Het verschil tussen de kostendeekkende premie, de feitelijke premie en de gedempte premie is het gevolg van het toepassen van de actuele rentetermijn structuur voor de kostendeekkende premie en het verwachte portefeuillerendement voor de feitelijke premie en gedempte premie.

In de feitelijke premie van de werkgever over 2019 is een extra bijdrage begrepen van € 4.593 duizend (2018: 3.064 duizend) "opslag op gedempte kostendeekkende premie". Het betreft de marge tussen de vaste doorsneepremie en de wettelijk minimaal benodigde premie gegeven door het Fonds gehanteerde premiesystematiek.

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord.

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2019 EUR	2018 EUR
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	28.176	25.357
Pensioenuitvoeringskosten	570	1.066
Solvabiliteitsopslag	6.311	6.154
	35.057	32.577

Tabel 61

De samenstelling van de gedempte kostendeckende premie is als volgt:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Inkoop onvoorwaardelijke opbouw	12.793	12.390
Pensioenuitvoeringskosten	570	808
Solvabiliteitsopslag	2.896	3.007
Opslag voorwaardelijke opbouw	4.270	3.959
	20.529	20.164

Tabel 62

De samenstelling van de feitelijke premie is als volgt:

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Actuariële inkoop van onvoorwaardelijke onderdelen	13.046	12.390
Opslag voor uitvoeringskosten	317	808
Solvabiliteitsopslag	2.896	3.007
Voorwaardelijke onderdelen	4.270	3.959
Opslag feitelijke premie	4.594	3.064
Inkoop VXOP aanspraken	2.068	1.999
	27.191	25.227

Tabel 63

1.3.2 Beleggingsresultaten risico pensioenfondsen

(x 1.000)	2019	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen		4.247	31.406	-	35.653
Aandelen		7.312	136.265	-	143.577
Vastrentende waarden		12.702	75.617	-	88.319
Derivaten		5.635	33.058	-	38.693
Overige beleggingen		201	-1.963	-3.478	-5.240
		30.097	274.383	-3.478	301.002

Tabel 64

(x 1.000)	2018	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
		EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoedbeleggingen		6.179	-9.471	-	-3.292
Aandelen		6.429	-34.714	-	-28.285
Vastrentende waarden		12.987	-9.523	-	3.464
Derivaten		6.038	-12.728	-	-6.690
Overige beleggingen		193	-18	-3.205	-3.030
		31.826	-66.454	-3.205	-37.833

Tabel 65

De kosten van vermogensbeheer van € 3.478 duizend (2018: € 3.205 duizend) omvatten de kosten die direct bij het Fonds in rekening zijn gebracht en geschatte kosten voor nog niet ontvangen facturen.

Deze kosten bestaan voor € 2.839 duizend (2018: € 2.574 duizend) uit vergoedingen voor BlackRock, inclusief kosten voor strategisch advies van € 424 duizend (2018: € 423 duizend). Daarnaast is er voor € 865 duizend (2018: € 745 duizend) aan kosten betaald, die zijn gerelateerd aan bewaarloon en overige administratie vergoedingen. De overige advieskosten vermogensbeheer bedragen € 78 duizend (2018: € 43 duizend) en zijn voor de externe adviseur van de beleggingsadviescommissie en voor fiscaal adviseur KPMG Meijburg.

In de kosten vermogensbeheer is ook een btw-teruggave van € -305 duizend (2018: € -158 duizend) opgenomen. Dit betreft de btw die is betaald in het boekjaar 2018, maar welke in 2019 is ontvangen.

De kosten die door NN IP aan het Fonds in rekening worden gebracht, worden ten laste gebracht van de beleggingsopbrengsten. In 2019 bedroegen de totale beheerkosten van NN IP € 1.536 duizend (2018: € 1.011 duizend). Transactiekosten zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2019 € 2.712 duizend (2018 € 2.618 duizend). In het bestuursverslag zijn deze kosten verder toegelicht.

1.3.3 Pensioenuitkeringen

<i>(x € 1.000)</i>	2019	2018
	EUR	EUR
Ouderdomspensioen	29.415	27.690
Partnerpensioen	3.418	3.197
Wezenpensioen	34	38
AO uitkeringen	319	280
Afkopen	15	30
	33.201	31.235

Tabel 66

De toeslagverlening van de uitkeringen zoals vastgesteld door het bestuur in de bestuursvergadering van 6 december 2019 bedraagt 0,0% (2018: 0,35%).

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 484,09 (2018: € 474,11) per jaar (de afkoopgrens) overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

1.3.4 Pensioenuitvoeringskosten

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Administratiekosten	457	641
Accountantskosten	61	59
Controle- en advieskosten (excl. accountantskosten)	34	32
Advieskosten	140	137
Contributies en bijdragen	108	107
Overige kosten	214	179
	1.014	1.155

Tabel 67

Bezoldiging Personeelsleden

Het Fonds heeft zowel in 2019 als in 2018 geen personeel in dienst. De beheeractiviteiten worden op basis van een uitvoeringsovereenkomst verricht door personeel in dienst van de pensioenuitvoerder dan wel vermogensbeheerder.

Honoraria accountant

De volgende honoraria van KPMG Accountants N.V. zijn ten laste gebracht van de onderneming, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a lid 1 en 2 BW. De in de tabel vermelde honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening 2019 (2018) hebben betrekking op de totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening 2019 (2018), ongeacht of de werkzaamheden al gedurende het boekjaar 2019 (2018) zijn verricht.

(x € 1.000)	EUR Accountant	EUR Overig netwerk	EUR Totaal
2019			
Controle van de jaarrekening	61	-	61
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	61	-	61
2018			
Controle van de jaarrekening	59	-	59
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	59	-	59

Tabel 68

Bezoldiging bestuurders

De bestuurders van het Fonds zijn onbezoldigd.

De leden van de RvT ontvangen de volgende vergoeding voor hun werkzaamheden:

Voorzitter € 14 duizend (excl. btw)

Lid € 12 duizend (excl. btw)

1.3.5 Saldo overdracht van rechten

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Saldo overdrachten van rechten		
Inkomende waardeoverdrachten	-2.775	-3.037
Uitgaande waardeoverdrachten	4	12.076
Subtotaal	-2.771	9.039
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		
Toevoeging aan de technische voorzieningen	2.383	3.220
Onttrekking aan de technische voorzieningen	-4	-10.992
Totaal overige resultaten	2.379	-7.772
Saldo overdracht van rechten	-392	1.267

Tabel 69

1.3.6 Overige lasten

(x € 1.000)	2019 EUR	2018 EUR
Andere lasten	-	3
	-	3

Tabel 70

1.3.7 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het Fonds. Conform paragraaf 2.9 van de ABtN vastgesteld op 7 december 2018 stelt het bestuur jaarlijks de statutaire jaarrekening en staten voor DNB vast. Het resultaat wordt in de algemene reserve opgenomen. Het voorstel is verwerkt in de balans per 31 december 2019.

1.3.8 Gebeurtenissen na balansdatum

In november 2019 kwam voor het eerst het coronavirus (officieel Covid-19 genoemd), voor in China. Begin dit jaar sloopt het virus de rest van de wereld binnen en is op 12 maart 2020 door de WHO tot een pandemie verklaard. Deze ongekennde gezondheids crisis heeft, zoals voor bijna alle pensioenfondsen, ook gevolgen voor Stichting Pensioenfonds Thales Nederland.

Het Bestuur van het Fonds volgt voortdurend de ontwikkeling van de situatie en streeft ernaar de continuïteit van de activiteiten van haar Fonds zoveel mogelijk te waarborgen, in strikte overeenstemming met de gezondheidsvoorschriften. Door toepassing van diverse maatregelen, hebben zich tot op heden geen operationele problemen voorgedaan bij het pensioenbureau. Ook bij de uitbestedingspartners lijken de genomen maatregelen goed te werken en zijn de uitvoeringsprocessen niet in gevaar gekomen.

In het eerste kwartaal van 2020 was er veel beweging en volatiliteit in de financiële markten. Door de dalende aandelenmarkten is het belegde vermogen van het Fonds per 30 april 2020 per saldo gedaald naar € 1.603,1 miljoen. Door de rentedaling zijn de verplichtingen gestegen naar € 1.557,5

miljoen. Dit leidt per 30 april 2020 tot een dekkingsgraad van 102,9 en een beleidsdekkingsgraad van 108,7%.

De dekkingsgraad per 31 december 2020 is doorslaggevend voor het eventueel korten op pensioen. Dan wordt bepaald of en hoeveel de pensioenen per fonds moeten worden verlaagd. Op dit moment, op basis van de huidige cijfers, is er geen aanleiding om te korten op de pensioenen bij het Fonds.

1.3.9 Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur en raad van toezicht

Hengelo, 19 juni 2020

Stichting Pensioenfonds Thales Nederland

Het bestuur

Dhr. D.J.H. de Bruijn
Voorzitter

Dhr. G.J. Mulders
Penningmeester

Dhr. J.H.E. Soepenbergh
Vice-voorzitter

Dhr. P.M. Dekker
Secretaris

Dhr. E.C. Weening
Lid

Dhr. S.C.A Tijhuis
Lid

Raad van toezicht

Dhr. H.J.J Debrauwer
Voorzitter

Mw. K. Nauta
Lid

Dhr. P. Priester
Lid

Overige gegevens

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Thales Nederland te Hengelo is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 13.250.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 662.500 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen, doch hoger dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht.

Purmerend, 19 juni 2020

drs. B.A. Weijers AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het Bestuur en de Raad van Toezicht van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland per 31 december 2019 en van het saldo van baten en lasten over 2019, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Thales Nederland ('de Stichting') te Hengelo gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2019;
- 2 de staat van baten en lasten over 2019;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2019; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Controleaanpak

Samenvatting

Materialiteit
— Materialiteit van EUR 13,25 miljoen — Circa 1,0 % van het pensioenvermogen
Kernpunten
— Waardering van voorziening pensioenverplichtingen
Oordeel
Goedkeurend

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 13,25 miljoen (2018: EUR 14 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van circa 1,0% van het pensioenvermogen per 31 december 2019. Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 660.000 rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan NN Investment Partners en BlackRock (Netherlands) B.V. De beleggingsadministratie is uitbesteed aan CACEIS N.V. De pensioenadministratie is uitbesteed aan Centric Pension and Insurance Solutions B.V. (hierna: Centric Pais). De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door CACEIS N.V. en informatie over de technische voorzieningen, premiebijdragen en pensioenuitkeringen en overige financiële posten die is verstrekt door Centric Pais.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants / auditors inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen van CACEIS N.V. en Centric Pais, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Richtlijn 3402 type II) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen en het bespreken van de beheersomgeving bij de dienstverleners met het pensioenfondsbureau. Op basis daarvan evalueren wij de in de Richtlijn 3402-rapportages beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2019 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan NN Investment Partners en BlackRock (Netherlands) B.V., CACEIS N.V. en Centric Pais.

De beperkingen in de reikwijdte van het Richtlijn 3402-rapport van Centric Pais ten aanzien van de stichting als gevolg van het gedurende het jaar implementeren van de regeling, hadden tot gevolg dat wij voor enkele beheersmaatregelen, die niet door de auditor van Centric Pais waren getoetst, vervangende additionele werkzaamheden hebben uitgevoerd.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants. CACEIS N.V. heeft op grond van de overeenkomst met de Stichting aan een onafhankelijk accountant opdracht gegeven de informatie inzake beleggingen ten behoeve van de jaarrekening van de Stichting te controleren.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel bij de jaarrekening zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controlewerkzaamheden van deze accountant. In dit kader hebben wij de accountant schriftelijke instructies gegeven omtrent de aard en omvang van de uit te voeren werkzaamheden. De accountant heeft, op onze instructie, de controle uitgevoerd met een materialiteit van 13,25 miljoen. De accountant heeft zijn bevindingen aan ons gerapporteerd. Wij hebben de rapportage

geëvalueerd, de bevindingen met de accountant besproken, het controledossier van de accountant beoordeeld en aanvullende eigen controlewerkzaamheden uitgevoerd waaronder aansluiting van de vermogensbeheerrapportage met de financiële administratie en de jaarrekening.

Wij hebben in aanvulling op bovenstaande eigen gegevensgerichte analyses uitgevoerd waarbij wij de uitkomsten van directe beleggingsopbrengsten, premiebijdragen en uitkeringen hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld. Wij hebben door middel van deelwaarnemingen de beleggingen, beleggingsstromen, mutaties in de pensioenadministratie, premiebijdragen en uitkeringen aan de hand van brondocumentatie onderzocht.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen, premiebijdragen en uitkeringen verkregen.

Reikwijdte van onze controle inzake fraude

In overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden zijn wij verantwoordelijk voor het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid (maar geen absolute) dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg zijn van fraude of fouten. Als onderdeel van onze risico-inschattingswerkzaamheden hebben wij gebeurtenissen en omstandigheden geëvalueerd die wijzen op een prikkel of druk om fraude te plegen of een mogelijkheid bieden om fraude te plegen ('frauderisicofactoren') om op basis daarvan frauderisico's te identificeren, indien relevant.

Geïdentificeerde frauderisico's zijn besproken binnen het controleteam en wij zijn alert op aanwijzingen van fraude gedurende de controle. Op basis van de controlestandaard hebben wij het risico met betrekking tot doorbreking van interne beheersingsmaatregelen door het bestuur en raad van toezicht (veronderstelde risico) geëvalueerd. Het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording is niet van toepassing, vooral omdat de mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording beperkt zijn.

Onze controlewerkzaamheden omvatten een evaluatie van de opzet en het bestaan alsmede de effectieve werking van interne beheersingsmaatregelen die relevant zijn voor het mitigeren van dit risico, een evaluatie van management bias en het identificeren van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. Indien wij journaalposten met een verhoogd risico hebben geïdentificeerd, controleren wij deze door middel van validatie van brondocumentatie. Bij het bepalen van onze controlewerkzaamheden maken wij gebruik van de inschatting en evaluatie van de Stichting met betrekking tot het interne beleid omtrent frauderisico-beheersing (preventie, detectie en respons), inclusief de opzet van ethische standaarden om een open en eerlijke cultuur na te streven.

Wij hebben onze risico-inschatting en controlewerkzaamheden gecommuniceerd aan het bestuur en de raad van toezicht. Onze controlewerkzaamheden verschillen van een specifiek forensisch fraudeonderzoek, welk onderzoek vaak een meer diepgaand karakter heeft. Onze controlewerkzaamheden om frauderisico's te adresseren hebben niet geleid tot de identificatie van een kernpunt van de controle.

Wij merken op dat onze controle is gebaseerd op de procedures die zijn beschreven in overeenstemming met de toepasselijke controlestandaarden en niet primair zijn ontworpen om fraude te detecteren.

Reikwijdte van onze controle inzake het niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben feiten en omstandigheden geëvalueerd om wet- en regelgeving te identificeren die relevant is voor de Stichting. Wij hebben wet- en regelgeving geïdentificeerd die redelijkerwijs een materieel effect op de jaarrekening kan hebben op basis van onze risico-inschatting en sector kennis, door middel van het bevragen van het bestuur en de raad van toezicht en een

evaluatie van het beleid en geïmplementeerde procedures ten aanzien van het voldoen aan wet- en regelgeving.

Geïdentificeerde wet- en regelgeving is besproken binnen het controleteam en wij zijn alert op aanwijzingen van het niet voldoen aan wet- en of regelgeving gedurende de controle. De potentiële impact van wet- en regelgeving varieert sterk:

- De Stichting is onderhevig aan wet- en regelgeving die direct van invloed is op de jaarrekening, inclusief de Pensioenwet en verslaggevingstandaarden (inclusief voor de Stichting specifieke wet- en regelgeving). Wij hebben het voldoen aan deze wet- en regelgeving vastgesteld als onderdeel van onze controlewerkzaamheden voor de relevante elementen in de jaarrekening.
- Daarnaast is de Stichting onderhevig aan diverse wet- en regelgeving waarbij niet voldoen aan deze wet- en regelgeving indirect van invloed kan zijn op de jaarrekening ten aanzien van elementen verantwoord of toegelicht in de jaarrekening, of beide, bijvoorbeeld als gevolg van het ontvangen van boetes of claims. Wij hebben het Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp) geïdentificeerd als wetgeving die indirect, redelijkerwijs een materiële impact op de jaarrekening zou kunnen hebben.

De Nederlandse controlestandaarden beperken onze controlewerkzaamheden met betrekking tot het identificeren van het niet voldoen aan wet- en regelgeving met een indirecte invloed tot het bevragen van het bestuur en de raad van toezicht en inspectie van correspondentie met toezichthoudende instanties alsmede andere juridische correspondentie. Onze werkzaamheden hebben niet geleid tot het identificeren van gevallen of vermoedens van niet voldoen aan wet- en regelgeving anders dan wat reeds door de Stichting is geïdentificeerd.

De impact van bekende gevallen of vermoedens van niet voldoen aan wet- en regelgeving hebben wij geadresseerd in de controlewerkzaamheden met betrekking tot de relevante elementen zoals verantwoord in de jaarrekening.

De uitgevoerde werkzaamheden inzake het adresseren van het risico op het niet voldoen aan wet- en regelgeving hebben niet geleid tot het identificeren van een kernpunt in onze controleverklaring. Onze controlewerkzaamheden verschillen van een specifiek forensisch onderzoek naar het voldoen aan wet- en regelgeving. Het bestuur en de raad van toezicht zijn verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening en voor de opzet van een zodanige interne beheersing als het bestuur en de raad van toezicht noodzakelijk achten om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude, waaronder het voldoen aan wet- en regelgeving.

Indien de gevolgen voor de jaarrekening van het niet voldoen aan indirecte wet- en regelgeving (onregelmatigheden) minder direct van invloed zijn op gebeurtenissen en transacties die in de jaarrekening tot uitdrukking komen, hoe minder waarschijnlijk het is dat de inherent beperkte controlewerkzaamheden, zoals vereist door de controlestandaarden, dit zouden identificeren. Bovendien bestaat er, zoals bij elke controle, een hoger risico op het niet detecteren van onregelmatigheden indien deze het gevolg zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, opzettelijke onjuistheden, verkeerde representaties of de doorbreking van interne beheersmaatregelen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen vormt een significante post op de balans van de Stichting en worden gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt tegen de markttrente (rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank).

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariële deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad, vormde de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt in onze controle.

Het bestuur heeft in de Grondslagen voor de waardering van activa en passiva op pagina 67 en 68 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. In de risicoparagraaf is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de aandachtspunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het resultaat in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen evenwichtig bepaald en de toelichting toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur en de raad van toezicht zijn verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de raad van toezicht en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur en de raad van toezicht gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.
- Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de uitbestede beleggingsadministratie aan CACEIS N.V. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de uitbestede activiteiten. Op grond hiervan hebben wij activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing. Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 19 juni 2020

KPMG Accountants N.V.

A.R.B. de Bruin RA

Bijlagen

Bijlage 1: Personalia

Benoemd uit voordracht van:
werk- werk- gepen-
gever nemers sioneer-
den

Bestuur

Dhr. D.J.H. de Bruijn (voorzitter, 13-08-1971)

VP Finance & CFO Germany bij Thales Deutschland
geen nevenfuncties

X

Dhr. J.H.E. Soepenbergh (vice-voorzitter, 29-05-1958)

HR Director bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. G.J. Mulders (penningmeester, 21-05-1957)

VP Technical Director AWS bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. P.M. Dekker (secretaris, 31-12-1955)

Quality Assurance Manager bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. E.C. Weening (lid, 22-06-1964)

Engineering Discipline Manager bij Thales Nederland B.V.
nevenfuncties:
- voorzitter Energiecoöperatie Endona U.A.

X

Dhr. S.C.A. Tjihuis (lid, 18-06-1953)

Gepensioneerd
geen nevenfuncties

X

Adviseur vermogensbeheer

Dhr. A.T. Wouters (10-11-1957)

Head of Customized & Fiduciary Solutions bij BNP Paribas

Verantwoordingsorgaan

Dhr. R. Suidgeest (11-09-1990)

System Analysis Engineer bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Mw. E.R. Schuring (08-09-1970)

Manager Naval Support bij Thales Nederland B.V.
nevenfuncties:
- Penningmeester bestuur ChristenUnie Overijssel

X

Dhr. J.H. van Deemter (26-01-1966)

Supportability Engineering Expert bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Vervolg bijlage 1: Personalia

Benoemd uit voordracht van:
werk- werk- gepen-
gever nemers sioneer-
den

vervolg VO

Dhr. J.F.M. van den Bosch (31-01-1962)

Product Manager Services bij Thales Nederland B.V.
geen nevenfuncties

X

Dhr. O. van der Zeeuw (19-10-1943)

Gepensioneerd
geen nevenfuncties

X

Dhr. J. van Rijn (01-08-1949)

Gepensioneerd
nevenfuncties:

- adviseur bij commercieel en bedrijfskundig advies De glanzende Kater

X

Raad van Toezicht

Dhr. H.J.J. Debrauwer (16-09-1952, voorzitter RvT)

nevenfuncties:

- eigenaar Debrauwer Advies en (interim-)Management
- bestuurslid bij pensioenfonds Woningcoöperaties
- voorzitter bij stichting Pensioenfonds Pensura
- secretaris Stichting "Accommodatie Prins Hendrik"
- interim voorzitter Centrale Cliëntenraad Zorginstelling Prisma
- bestuurslid "Vrienden van Prisma"
- beoogd sleutelfunctiehouder Risicomangement pensioenfonds Coram
- visitatiecommissies: pensioenfonds Witteveen+Bos (voorzitter), pensioenfonds Flexsecurity (voorzitter), pensioenfonds Loodsen (voorzitter) en pensioenfonds Atradius (voorzitter)

Dhr. P. Priester (05-08-1964, lid RvT)

nevenfuncties:

- managing partner bij Xudoo Pensioenfondsbestuur
- lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Chemours Nederland
- lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds Robeco
- uitvoerend bestuurder Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Meubelindustrie en Meubileringsbedrijven
- voorzitter Raad van Toezicht Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Betonproductenindustrie
- uitvoerend bestuurder Stichting Bedrijfstakpensioenfonds voor de Particuliere Beveiliging

Mw. K. Nauta (06-03-1983, lid RvT)

nevenfuncties:

- bestuurslid Pensioenfonds ABP
- bestuurslid Pensioenfonds Horeca & Catering

Bijlage 2: Benchmarks per beheerder

Benchmarks per ultimo 2019				
Categorie	Index	Beheerder	Gewicht mandaat beheerder	Gewicht totale portefeuille
NNIP				32.37%
Vastrentende waarden			52.70%	17.06%
Government	Barclays Euro Aggregate Treasury	NN IP	19.90%	6.44%
Investment Grade Credits			27.00%	8.74%
	Barclays Euro Aggregate Corporates	NN IP	13.50%	4.37%
	Barclays Capital US Corporate Bond Index Hedged	NN IP	13.50%	4.37%
Global High Yield			2.90%	0.94%
	BC US HY 2% Issuers Capped Hdg to Euro	NN IP	2.03%	0.66%
	Euro Excluding Subordinated Financials	NN IP	0.87%	0.28%
EMD			2.90%	0.94%
	JPM EMBI Global Diversified Hdg to Euro	NN IP	1.45%	0.47%
	JPM GBI-EM Global Diversified 45% Hdg to Euro	NN IP	1.45%	0.47%
Aandelen			35.30%	11.42%
	MSCI Europe (GBP hedged)	NN IP	10.80%	3.50%
	MSCI North America (USD hedged)	NN IP	16.80%	5.44%
	MSCI Japan (JPY hedged)	NN IP	2.80%	0.91%
	MSCI Emerging markets	NN IP	4.90%	1.59%
Vastgoed			10.00%	3.24%
	GPR 250 Global *	NN IP	8.00%	2.59%
	European Real Estate	NN IP	2.00%	0.65%
Liquiditeiten			2.00%	0.65%
	Geen benchmark	NN IP		
BlackRock				67.63%
Vastrentende waarden incl. LDI			54.70%	37.00%
European Credit	Barclays Euro Aggregates Corporate	BlackRock	13.50%	9.13%
US Credit	Barclays Capital US Corporate Bond Index	BlackRock	13.50%	9.13%
Global High Yield	Barclays Capital Global High Yield	BlackRock	2.90%	1.96%
EMD	JPM EMBI Global	BlackRock	1.45%	0.98%
	JPM GBI-EM Global	BlackRock	1.45%	0.98%
LDI Component	Benchmark = Actual	BlackRock	21.90%	
Aandelen			35.30%	23.88%
	MSCI Europe TR (GBP hedged)	BlackRock	10.80%	7.30%
	MSCI North America net (USD hedged)	BlackRock	16.80%	11.36%
	MSCI Japan TR	BlackRock	2.80%	1.89%
	MSCI Emerging Markets	BlackRock	4.90%	3.31%
Vastgoed			10.00%	6.76%
	EPRA Dev Europe TR (GBP Hedged)	BlackRock	4.00%	2.71%
	EPRA Global REIT's TR	BlackRock	6.00%	4.06%
Totaal portefeuille			100.00%	100.00%

Bijlage 3: Code Pensioenfondsen

Pensioenfondsen moeten de Code naleven volgens het 'pas toe of leg uit'-principe. De onderstaande tabel geeft weer in hoeverre de normen van de Code worden toegepast. Afwijkingen van de normen worden gemotiveerd en nader toegelicht.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 1 Vertrouwen waarmaken	1	Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	Ja, toegepast.	De pensioenregeling wordt naar beste geweten uitgevoerd door het bestuur en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid. Dit is geborgd in de statuten van het Fonds en andere Fondsdocumenten zoals de ABTN, beleggingsbeleid en communicatiebeleidsplan. In de praktijk komt dit (onder meer) tot uiting en een zorgvuldige afweging van de verschillende belangen die tussen de groepen in de populatie spelen.
	2	Het bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moeten voldoen en bepaalt welke kostenniveau aanvaardbaar is.	Ja, toegepast.	Is reeds opgepakt en is continue aandacht voor. Het bestuur sluit adequate en afdwingbare contracten af met externe dienstverleners en let hierbij nadrukkelijk op prijs en kosten.
	3	Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	Ja, toegepast.	De missie, visie en strategie is in 2017 vastgesteld en afgestemd met stakeholders van het fonds. Tevens is het opgenomen in de ABTN .
	4	Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	Ja, toegepast.	Overwegingen liggen vast in de notulen van het bestuur.
	5	Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	Ja, toegepast.	Het bestuur licht deze zaken toe in het bestuursverslag en op de website van SPTN.

Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
6	Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	Ja, toegepast.	Wordt gedaan startpunt is ALM studie met strategische assetmix die beste bij verplichtingen past. Kans op onderdekking minimaal; kans op indexatie maximaal.
7	Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	Ja, toegepast.	Het bestuur heeft meerdere malen per jaar overleg met RvT en VO met ruimte voor nadere toelichting. Het beleggingsplan is gepubliceerd op de website, hierin staat ook het ESG beleid verwoord.
8	Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	Ja, toegepast.	De cultuur bij het fonds is open en lerend. In 2018 is van alle bestuursleden de risicohouding bepaald. Dit draagt bij aan het risicobewustzijn. Periodiek worden door de commissies en het bestuur de risico's en de beheersingsmaatregelen beoordeeld. Dit gebeurt in een open sfeer. Integraal Risicomanagement is in 2018 uitgewerkt. Het framework en de governance structuur, dat rekening houdt met de eisen vanuit IORP II staat (opzet en bestaan). In 2019 is e.e.a. in de praktijk gebracht. In 2020 zal dit proces worden geevalueerd.
9	Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	Ja, toegepast.	Noodprocedure is opgesteld en goedgekeurd door het bestuur d.d. 13 november 2014. Deze is opgenomen in de ABTN.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 2 Verantwoordelijkheid nemen	10	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	Ja, toegepast.	Is aanwezig. Bestuur stelt beleid vast, uitvoering voert uit. Bestuur laat zich ondersteunen door pensioenbureau. Taak- en rolverdeling is helder vastgelegd in contracten, SLA's, mandaten, ABTN en bestuurlijk Jaarplan. Verantwoordelijkheden mbt IRM zijn vastgelegd in de RACI.
	11	Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	Ja, toegepast.	Overeenkomsten zijn reeds adequaat op dit punt. O.a. bepalingen over aansprakelijkheid, opzegging en toerekenbaar tekort schieten.
	12	Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	Ja, toegepast.	Is aanwezig. Bestuur heeft het inzicht o.a. via contacten die pensioenbureau onderhoudt en e.e.a. is contractueel vastgelegd. Uitbestedingsrelaties worden periodiek geevalueerd.
	13	Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed, niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of - indien van toepassing - via zijn aandeelhouderspositie.	Ja, toegepast.	Risico's worden ingeperkt via de mandaten. Het pensioenfonds belegd niet in hedgefonds of private equity. Benchmark van de algehele vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten) laat zien dat het kostenniveau en rendement op een marktconform niveau zit. Deze aanbeveling wordt om bovengenoemde redenen niet verder uitgewerkt.
	14	Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	Ja, toegepast.	Jaarlijkse evaluatie middels o.a ISAE en kosten benchmarks. Nakomen van afspraken wordt nauwlettend in de gaten gehouden.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 3 Integer handelen	15	Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	Ja, toegepast.	Er is een gedragscode opgesteld.
	16	De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	Ja, toegepast.	Hier is aan voldaan.
	17	Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	Ja, toegepast.	Is reeds vastgelegd in bestaande gedragscode en jaarlijks wordt hier een verklaring over afgelegd.
	18	Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	Ja, toegepast.	Is reeds vastgelegd in de bestaande gedragscode.
	19	Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	Ja, toegepast.	Is vastgelegd in de statuten van het fonds en in reglementen VO en Raad van Toezicht.
	20	Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	Ja, toegepast.	Dit staat vast in de Incidentenregeling (Compliance Handboek). Een incident kan zowel schriftelijk, elektronisch als mondeling worden gemeld aan de Compliance Officer.
	21	De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	Ja, toegepast.	Dit staat vast in de Klokkenluidersregeling (Compliance handboek). Een incident kan zowel schriftelijk, elektronisch als mondeling worden gemeld aan de Compliance Officer.
	22	Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	Ja, toegepast.	Het bestuur draagt er zorg voor dat zij op de hoogte is van wet- en regelgeving en de gevolgen hiervan voor het pensioenfonds. Het bestuur bewaakt dit door iedere bestuursvergadering een overzicht met actueel relevante- wet en regelgeving te bespreken.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 4 Kwaliteit nastreven	23	Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	Ja, toegepast.	Gebeurt. Bestuur voert periodiek een zelfevaluatie uit ten aanzien van het functioneren van het bestuur als geheel en de voorzitter met zijn specifieke taken.
	24	Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	Ja, toegepast.	Ieder bestuurslid stelt zich voldoende onafhankelijk op en handelt in belang van alle belanghebbenden. Zie notulen.
	25	Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	Ja, toegepast.	Via statuten geregeld.
	26	Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	Ja, toegepast.	Dit is vastgelegd in het Geschiktheidsbeleidsplan.
	27	Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	Ja, toegepast.	We gaan in gesprek met belanghebbenden, vragen naar hun mening via enquête hebben goede Geschillen- en klachtenprocedure.
	28	Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Ja, toegepast.	Elk jaar wordt er een zelfevaluatie uitgevoerd, waarbij tot 2019 één keer in de twee jaar onder begeleiding van een externe deskundige. Vanaf 2019 eens in de 3 jaar met externe begeleiding.
	29	Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	nvt	nvt
	30	Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	Ja, toegepast.	Het VO heeft een zelfevaluatie uitgevoerd met een externe deskundige in 2018.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 5 Zorgvuldig benoemen	31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Ja, gedeeltelijk toegepast.	<p>Het bestuur vindt diversiteit in bestuur en andere organen van belang in termen van kennis en competenties enerzijds en leeftijd en geslacht anderzijds. Dit is vastgelegd in het geschiktheidsplan. Bij nieuwe vacatures wordt vroegtijdig in het wervingstraject aandacht gevraagd voor diversiteit.</p> <p>Gezien de technische aard van het bedrijf is een volledig diversiteitsbeleid praktisch moeilijk in te vullen. Het deelnemersbestand kent gezien de technische aard van het bedrijf van oudsher meer mannelijke deelnemers, in die zin vorm het bestuur en VO een afspiegeling van het deelnemersbestand. Wel wordt rekening gehouden met opleiding, achtergrond en persoonlijkheid.</p> <p>De eind 2018 geïnstalleerde Rvt kent een diverse samenstelling qua competenties en leeftijd en geslacht.</p>
	32	Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	Ja, gedeeltelijk toegepast.	<p>Geschiktheid wordt getoetst bij aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap. Gezien de technische aard van het bedrijf is een volledig diversiteitsbeleid praktisch moeilijk in te vullen. Het deelnemersbestand kent gezien de technische aard van het bedrijf van oudsher meer mannelijke deelnemers, in die zin vorm het bestuur een afspiegeling van het deelnemersbestand. Wel wordt rekening gehouden met opleiding, achtergrond en persoonlijkheid.</p>
	33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	Ja, gedeeltelijk toegepast.	<p>Bij het bestuur is dit niet van toepassing. Zie ook de toelichting bij punt 31.</p> <p>Bij het VO is nadrukkelijk gezocht naar een vrouw ten behoeve van de invulling van een bestaande vacature en is ook zo ingevuld. Ook is een VO-lid toegetreden die jonger is dan 40 jaar.</p>

Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Wijkt af.	<p>Het fonds handhaaft de bestaande zittingsduur en herbenoeming zoals vastgelegd in de statuten en wijkt derhalve af van de aanbeveling uit de Code. Belangrijkste reden hiervoor is continuïteit in het bestuur en de investeringen in deskundigheid. Bij een zittingsduur van 4 jaar en 6 bestuursleden waarvan er om de 2 jaar 2 aftreden kan het voltallige bestuur in 8 jaar tijd volledig vervangen zijn dit wordt als niet wenselijk beoordeeld i.v.m. de continuïteit van het fonds. (Bestuursbesluit 9 december 2013)</p> <p>De zittingsduur van de leden van het VO is conform de regeling voor de leden van het bestuur (zes jaar). Zie ook het voorgaande punt.</p> <p>De zittingsduur van de Raad van Toezicht is maximaal 3 jaar en kunnen maximaal één keer worden herbenoemd.</p>
35	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Ja, toegepast.	Dit wordt toegepast. Bij de werving van nieuwe kandidaten wordt extra aandacht gegeven aan diversiteit. Zie ook punt 31.
36	Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	Ja, toegepast.	<p>Algemene profielschets en specifieke profielschets zijn opgesteld in geschiktheidsplan.</p> <p>VO stelt een eigen competentievisie vast in overleg met het bestuur. Bij de instelling en bemensing van de Rvt per eind 2018 is nadrukkelijk rekening gehouden met de normen 31, 32 en 33.</p>
37	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	Ja, toegepast.	Zie ook de toelichting in de voorgaande punten. Bij de vervulling van een vacature wordt actief en tijdig gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen.

Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
38	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Ja, toegepast.	Zie ook de toelichting in de voorgaande punten. Bij de vervulling van een vacature wordt actief en tijdig gezocht naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen.
39	Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	Ja, toegepast.	Zie statuten en betreffende reglementen.
40	Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	Ja, toegepast.	Is opgenomen in de Statuten.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 6 Gepast belonen	41	Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	Ja, toegepast.	Het beloningsbeleid is beheerst en duurzaam. Bestuurders en leden van het VO zijn onbezoldigd. Medebeleidsbepalers in dienst van de onderneming vallen binnen het gangbare beloningsbeleid dat binnen de onderneming gehanteerd wordt. Leden Raad van Toezicht en externe adviseurs worden beloond volgens passende, marktconforme tarieven.
	42	De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	Ja, toegepast.	Idem punt 41.
	43	Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	Ja, toegepast.	Bestuur kent geen prestatie gerelateerde beloningen toe.
	44	Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	Ja, toegepast.	Wordt aan voldaan.
	45	Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagredenen.	Ja, toegepast.	Het bestuur verstrekt geen ontslagvergoedingen.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 7 Toezicht houden en inspraak waarborgen	46	Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	Ja, toegepast.	Gebeurt, dit is vastgelegd in de notulen.
	47	Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Ja, toegepast.	Gebeurt. Voorheen besteedde de Visitatiecommissie aandacht aan de governance van het Fonds, zo ook de Raad van Toezicht.
	48	Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangentegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	Ja, toegepast.	Voorheen waren Leden van de Visitatie commissie onafhankelijk en voldoende kritisch. Zo ook de Raad van Toezicht.
	49	De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	Ja, toegepast.	Gebeurt, dit is ook opgenomen in het werkplan dat door de RvT is opgesteld.
	50	Het bestuur weegt de aanbevelingen van raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	Ja, toegepast.	Jaarlijks worden de eventuele aanbevelingen van de RvT bij elkaar gebracht in een integraal overzicht, met daarbij de eventuele aanbevelingen van VO, accountant en actuaris.
	51	Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	nvt	Het Fonds kent geen BO.
	52	Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	nvt	nvt
	53	Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	nvt	nvt

Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
54	Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	nvt	nvt
55	Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	Ja, toegepast.	Gebeurt reeds.
56	Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	Ja, toegepast.	Gebeurt reeds, bestuur verstrekt afzonderlijke opdrachten.
57	Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	Ja, toegepast.	In het bestuurlijk jaarplan is een planning opgenomen voor de jaarlijkse evaluatie van onder meer de accountant en actuaris. Dit onderwerp komt aan de orde in de gesprekken met de Raad van Toezicht en VO.

	Nr	Principes uit de code	Naleving	Nadere toelichting en motivering indien van toepassing
Thema 8 Transparantie bevorderen	58	Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	Ja, toegepast.	De missie, visie en strategie is in 2017 vastgesteld en afgestemd met stakeholders van het fonds. Tevens is het opgenomen in de ABTN .
	59	Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	Ja, toegepast.	De Bestuursnotulen worden na vaststelling integraal gedeeld met het VO. Het Fonds deelt uitgebreid informatie via de website. Tot slot hecht het Bestuur waarde aan een uitgebreid jaarverslag en verantwoording van haar beleid in de jaarlijkse informatiebijeenkomst voor deelnemers en gepensioneerden.
	60	Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	Ja, toegepast.	Gebeurt. Via communicatie met deelnemers, deelnemers vergadering, brieven, UPO, website. Periodiek is er overleg met het VO.
	61	Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	Ja, toegepast.	De wijze van uitvoering ligt vast in de ABTN en er wordt over gerapporteerd in het bestuursverslag. Beide zijn beschikbaar via de website van het fonds.
	62	Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Ja, toegepast.	Is gedaan. Informatie is beschikbaar via de website, bestuursverslag en ABTN.
	63	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	Ja, toegepast.	Wordt gedaan in het communicatiebeleidsplan.
	64	Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Ja, toegepast.	Gebeurt. Het "pas-toe-of-leg-uit"-principe wordt gehanteerd ten aanzien van de principes en normen uit de code pensioenfondsen 2018. Dit wordt besproken in het bestuur en hierover wordt gerapporteerd in het bestuursverslag.
	65	Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Ja, toegepast.	Het pensioenfonds beschikt over een Geschillen- en klachtenprocedure. De procedure behelst naast een interne procedure ook de mogelijkheid om een genomen besluit voor te kunnen leggen aan de Ombudsman Pensioenen. Rapportage vindt plaats in Jaarverslag.